

«Uten sosiale medier hadde jeg ikke hatt den stemmen jeg har i dag»

Kvinneres meningsytring i den digitale offentlighetens kultur

Hedda Fannemel Espeli

Status for ytringsfriheten i Norge

Fritt Ord | ISF | FAFO | UiO | TNS | Jon Wessel-Aas

Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt

Om prosjektet

**Forrige gang det ble gjort en helhetlig gjennomgang av status for ytringsfriheten i Norge var med Ytringsfrihetskommisjonens rapport i 1999. Siden da har en rekke hendelser og mer dyptgripende utviklings-
trekk påvirket vilkårene for ytringsfrihet i Norge.**

**I prosjektet «Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitor-
prosjekt» gjør vi en helhetlig vurdering av ytringsfrihetens status i
Norge. Kartleggingen av befolkningens holdninger og opplevelser
knyttet til ytringsfrihet på ulike arenaer er en del av dette prosjektet.**

**For mer informasjon og resultater fra prosjektet besøk
www.statusytringsfrihet.no.**

© 2014 Hedda Fannemel Espeli

«Uten sosiale medier hadde jeg ikke hatt den stemmen jeg har i dag»:
Kvinnens meningsytring i den digitale offentlighetens kultur

Hedda Fannemel Espeli

<http://www.duo.uio.no>

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 2333 Elisenberg
0208 Oslo

www.samfunnsforskning.no

ISBN (pdf): 978-82-7763-447-0

Design og produksjon: Keops, Asker, oktober 2014

Prosjektets forord til rapporten

En sentral problemstilling i prosjektet «Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt» er hvordan digitaliseringen påvirker borgernes mulighet til å ytre seg i offentligheten om saker de er opptatt av. I denne rapporten, som i sin helhet gjengir Hedda Fannemel Espelis masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo (2014)¹, rettes fokus mot vilkårene for kvinners ytringer i den digitale offentligheten. Basert på et utvalg av 10 profilerte kvinnelige meningsytrere, undersøker Espeli hva det er som motiverer disse kvinnene til å ytre seg, hvilke strategier de bruker for å nå frem med sine budskap, og hvordan de håndterer ubehageligheter som oppstår som følge av deltagelse.

I rapporten «Ytringsfrihet i Norge – Holdninger og erfaringer i befolkningen» viste vi at en forholdsvis stor andel av befolkningen jevnlig ytrer seg gjennom sosiale medier. Dette kan tolkes som en utvidelse og en demokratisering av offentligheten. Samtidig har tidligere studier vist at mens tradisjonelle forskjeller basert på alder og utdanning utjevnes i sosiale medier, gjelder dette ikke for kjønn. Menn er overrepresentert i alle digitale debattarenaer, med unntak av på Facebook (Enjolras et al., 2013:125). Ulike forståelser har vært fremmet for å forklare denne forskjellen mellom kvinner og menn. En sentral antagelse er at kvinner får hardere medfart enn menn i den digitale offentligheten, og at de oftere utsettes for hets, trakassering og ubehageligheter som gjør at de skremmes bort fra deltagelse. I «Ytringsfrihet i Norge» fant vi et visst hold for en slik hypotese. Selv om det var liten forskjell mellom kvinner og menn når det gjaldt hvor mange nedlatende og ubehagelige kommentarer de hadde mottatt etter å ha ytret seg, opplevde kvinner oftere å få nedlatende og ubehagelige kommentarer knyttet til kjønn og utseende enn det menn gjorde, og de sa oftere at de hadde blitt mer forsiktige med å ytre seg etter slike hendelser. En annen hypotese om hvorfor kvinner ytrer seg i sosiale medier i mindre grad enn menn, er at de er mer forbeholdne når det gjelder å ytre seg i åpne fora (Enjolras et al., 2013:125).

Espelis studie kompletterer og utdyper foreliggende kvantitative studier av forholdet mellom kjønn og deltagelse i offentligheten ved at hun synliggjør utvalgte kvinners strategier og refleksjoner rundt egen rolle. Kvinnene hun har intervjuet opererer innenfor svært ulike samfunnsfelt og favner debatt-temaer som litteratur, teknologi, feminisme, familiepolitikk, integrering og partipolitikk. Samtidig som disse feltene varierer når det gjelder debattkultur og -tone, finner Espeli noen fellestrekk som det er verdt å fremheve.

For det første føler kvinnene i studien at sosiale medier har gitt dem nye muligheter til å delta i offentlig debatt. De har skapt seg plattformer for å diskutere saker de er opptatt av, og de opplever at de knytter kontakter som kan hjelpe

1. Rapporten er en noe revidert utgave av masteroppgaven.

dem med å spre budskap. Flere av informantene fremhever også muligheten til å teste ut argumenter, bryne seg og lære noe som del av det å delta i debatten. Motivasjonen for å delta handler først og fremst om en følelse av å ha kunnskap og kompetanse å bidra med i forhold til bestemte felter og debatter. Noen fremhever at sosiale medier gir mulighet til en friere rolle og en mer særpreget egen stemme enn det man kan gjøre gjennom andre, mer tradisjonelle kanaler.

For det andre er det samtidig tydelig at det å lykkes som debattant i sosiale medier, krever refleksivitet og evne til regulering av innhold, form og tone i det man skriver. Espeli påpeker at kvinnene i studien er sterkt opptatt av å ikke uttrykke seg for personlig. Hun viser at det foreligger en underliggende spenning mellom en fornuftsdiskurs og en følelsesdiskurs, og at de kvinnelige debattantene etterstreber fornuft og saklighet som en overordnet verdi – mens de unngår det som kan tolkes som følelsesladet. Saklighet blir dermed kvinnenes viktigste strategi. Men samtidig, og interessant nok, kan de i noen tilfeller velge å synliggjøre det personlige eller følelsesladede, slik som sorg over tap av noen i familien eller en opplevelse med overfallsvoldtekt. Denne «nærhetsstrategien», for å bruke Espelis begrep, benyttes bevisst for å skape oppmerksomhet om et tema.

For det tredje har flertallet av informantene opplevd ubehagelige og nedlatende kommentarer i forbindelse med sin ytringsvirksomhet i digitale offentligheter. Opplevelsene inkluderer sjikanerende kommentarer om kropp eller utseende, krasse reaksjoner fra lesere eller motdebattanter, og trusler eller andre ubehagelige henvendelser via tekstmeldinger eller e-poster. Kommentarene er tydelig kjønnnet, og inkluderer en form for seksuell eller utseendebasert sjikane. Espelis konklusjon er at det å være kvinnelig meningsytrer bringer med seg visse vedheng. Disse vedhengene, som spiller på både tradisjonelle og stereotype kvinnebilder, kan utnyttes i forsøk på å ugyldiggjøre eller angripe meningsytrerne og deres ytringer. Samtidig viser hun hvordan informantene utvikler strategier for å håndtere denne siden ved det å være debattant i sosiale medier – som å la være å lese kommentarene i debattfeltet, å ramme «nett-trollene» inn som usaklige og utenfor fornuftsdiskursen, eller å møte dem med motargumenter.

Denne rapporten gir noen viktige innblikk i mulighetsrommet for kvinnelige meningsytrere i den norske digitale offentligheten. Informantene er alle etter hvert erfarne debattanter, som har valgt å forbli i offentligheten, på tross av ubehageligheter. De uttrykker at dette krever en hardhudethet, og noen av dem sier at de over tid er blitt mer tilbakeholdne med ytringer de vet kan provosere. En utfordring som reises er at kvinner kan ende med å velge seg debattfora som oppleves som trygge og saklige, og bli mindre synlige i de mer åpne foraene, som for eksempel nettavisenes kommentarfelter. Dette vil kunne lede til en ytterligere underrepresentasjon i deler av digital offentlig debatt.

For «Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt»

Kari Steen-Johnsen og Bernard Enjolras

Oslo, oktober 2014

«Uten sosiale medier hadde jeg ikke hatt den stemmen jeg har i dag»

Kvinneres meningsytring i den digitale offentlighetens kultur

Hedda Fannemel Espeli

Sammendrag

Den digitale offentligheten på internett har de ti siste årene utviklet seg til å bli en viktig offentlighetsarena, som kan sies å supplere den tradisjonelle massemedierte offentligheten på ulike måter. Digitale medier har bidratt til en differensiering av offentligheten, ved å åpne for at borgere enkelt kan møtes digitalt til diskusjon av saker og temaer av interesse for flere – eller færre. I denne differensierte offentligheten har flere deltakere, ytringsmåter og interesseområder fått slippe til enn i papiravisenes spalter, radiokanalenes sendeplaner og i TV-kanalenes ruter. Denne økte mangfoldigheten i offentligheten på internett – som like gjerne kan forstås som flere, forbundede og delvis overlappende offentligheter – gjør det lettere for den enkelte å kunne ytre seg i, og kanskje bli hørt i, slike offentligheter.

De nedbyggede ytringstersklene som digitale offentligheter har ført med seg, samt mangelen på digitale kommunikasjonsfiltre og sosial nærhet i nettkommunikasjon, bidrar imidlertid også til at saklig eller meningsfull offentlig diskusjon kan svekkes av fiendtlig orientert oppførsel hos «nett-troll». I den norske offentligheten har det de siste årene vært satt fokus på den skaden slike nett-troll kan forårsake ved å spre hatefulle, truende eller eksplosivt emosjonelle ytringer i den digitale offentligheten. Spesielt kvinnelige meningsytrere er blitt trukket frem som disse trollenes målskiver, og massemediene har omtalt hvordan ulike kvinner har blitt skremt til taushet/ ikke latt seg skremme til taushet i den digitale offentlighetskonteksten. I det innledende arbeidet med min masteroppgave tok jeg utgangspunkt i den skisserte problematikken og var interessert i å studere hvordan norske, kvinnelige meningsytrere opplever og håndterer en digital offentlighet der de ovennevnte elementene inngår. Ved hjelp av et eksplorerende utgangspunkt og semistrukturerte dybdeintervjuer med ti sentrale kvinnelige meningsytrere, satte jeg meg fore å besvare følgende hovedproblemstilling: *Hvilke betingelser legger den digitale offentlighetens kultur for kvinners meningsytring?*

Arbeidet med denne problemstillingen har vært inspirert av både nyere kultursosiologiske perspektiver – med amerikanerne Jeffrey C. Alexander og Philip Smith i front, og av feministiske perspektiver som vektlegger kjønn som en viktig strukturerende mekanisme i sosialt liv – men uten nødvendigvis å trekke på essensialistiske forståelser av biologisk kjønn som en binær motsetning. Innsikter fra Erving Goffmans interaksjonsstudier har bidratt til min forståelse av samhandlingen i den digitale offentlighetens kultur, mens hans *frame*-analyser har inspirert en del av tolkningen av meningsytrernes håndtering av det tidvis tøffe ytringsklimaet på sosiale og andre digitale medier. I teorikapittelet trekker jeg videre på offentlighetsforståelser fra blant andre Jürgen Habermas, Chantal

Mouffe og Nancy Fraser, i tillegg til perspektiver på internett og sosiale medier som offentlighetsarenaer.

I metodekapittelet gjør jeg rede for mitt valg av kvalitative intervjuer som datainnsamlingsmetode, og begrunner avgjørelsen om å studere kvinnelige meningsytrere spesifikt. Her knytter jeg også min eksplorative tilnærming til den stegvis-deduktiv induktive metoden som jeg har vært inspirert av i analysearbeidet, og kommer med eksempler på hvordan jeg har forholdt meg til denne i praksis.

I det første analysekapittelet tar jeg utgangspunkt i det ovennevnte «demokratiske» perspektivet på sosiale medier som ytringsarena, der disse forstås som tilretteleggende for offentlig ytringsaktivitet. Jeg skisserer informantenes vei inn i den digitale offentligheten ved hjelp av begreper om ulike ytringsmotivasjoner, og belyser hvordan strukturelle særtrekk ved sosiale medier som nettverks-offentligheter og deres «innebygde handlingsmuligheter» har vært viktige for informantene i utviklingen av sine offentlige «stemmer». Betydningen av trekk ved den differensierte offentligheten for mine informanternes meningsytring tas opp, blant annet i lys av innsikter fra Fraser. Gjennom informantenes vurdering, innstilling og håndtering av ulike ytringstemaer og ytringsmåter, identifiserer jeg en fornuftsdiskurs og en følelsesdiskurs ut fra informantenes meningsfulle strukturering av egen, og andres, ytringsaktivitet. Videre knytter jeg disse diskursene, som jeg argumenterer for at gir mening til den digitale offentlighetens kultur, til en saklighets- og en nærhetsstrategi som kommer til syne i informantenes meningsskaping rundt ytringsaktivitet og deltakelse i den digitale offentligheten.

I det andre analysekapittelet tar jeg utgangspunkt i den «mørke baksiden» av offentlighetsdifferensieringen på internett. Her redegjør jeg for informantenes opplevelser av hva som kan skape opphetede debatter og krasse meningsutvekslinger i digitale offentligheter – som hurtigheten i digital kommunikasjon, og brennbarheten i bestemte ytringstemaer. Goffmans fortsåelse av samtalen som et interaksjonsrituale benyttes for å analysere informantenes beretninger om møte med nett-troll: Fraværet av et felles fokus, en felles stemning og en manglende gjensidig bevissthet om «de andre» som diskusjonsdeltakere, er her sentralt. Videre redegjør jeg for informantenes erfaringer med seksualisert netthets, analyserer disse i lys av innsikter fra filosofene Rae Langton og Martha C. Nussbaum, og problematiserer fenomenet ved hjelp av objektiviseringsteorien. Med massemediens tendens til å fremstille kvinnelige meningsytrere som ofre for netthets, har informantenes mestringsteknikker og aktive håndtering av utfordringene i den digitale offentligheten også vært et sentralt tema.

Forord

«Uten sosiale medier hadde jeg ikke hatt den stemmen jeg har i dag», erklærte en av mine informanter, «Therese», da hun fortalte meg om den utviklingsprosessen hun har vært igjennom som meningsytrer i den digitale offentligheten. Inspirert av henne kan jeg si noe lignende om min masteroppgave, hvis den er min «stemme» her.

Jeg har riktignok vært litt mye på Facebook i løpet av det siste året til tider, men for meg er det også andre ting som har utviklet denne stemmen min. Én ting er de mange interessante betraktningene og beretningene til mine ti flotte informanter, som har gitt meg et utrolig spennende datamateriale å bryne meg på i analysen – som jeg gjerne skulle gjort enda mer nyansert og mangefasettert.

En annen ting er innspillene, tipsene og oppmuntringene fra mine to veiledere, Håkon Larsen ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, og Kari Steen-Johnsen ved Institutt for samfunnsforskning (ISF). Nyttige lunsjmøter og inspirerende seminarer i forbindelse med det Fritt-Ord-støttede prosjektet *Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt*, bør også nevnes her.

En tredje ting er gode tilbakemeldinger på ulike versjoner av masteroppgaven fra utrolig snille venner – Julie Lunde Lillesæter, Elin Martinsen og Brede Trollsås. En fjerde ting er den enestående innsatsen min far, Tron Espeli, har lagt i å hjelpe meg med språklige presiseringer og tydeligere poengteringer.

Her har du min stemme!

Hedda Fannemel Espeli,
Høsten 2014

Innhold

Prosjektets forord til rapporten	3
Sammendrag	6
Forord	8
1 Innledning	12
1.1 Bakgrunn og samfunnsmessig relevans.....	12
1.2 Problemstilling og temaspesifisering	13
1.3 Tidligere forskning og forskningsmessig relevans.....	16
1.4 Gangen i oppgaven.....	17
2 Teoretiske innsikter og utgangspunkt.....	19
2.1 Kultur	19
«Det sterke programmet» i kultursosiologien	20
2.2 Normative teorier om offentlighet	22
Habermas' perspektiv	22
Kommunikativ handling	24
Kritikk av Habermas.....	25
Agonistisk pluralisme	26
2.3 Offentlighet på ulike nivåer.....	28
2.4 Digitale offentligheter	30
Særtrekk ved nettverksoffentligheter	30
«Selvet» og rammer for ytring på internett	31
Interaksjonsritualer og framing.....	33
2.5 Kvinner i offentligheten	35
Motoffentligheter og ekskludering av «det private»	36
Et «fiendtlig» internett.....	38
3 Data og metode.....	40
3.1 Valg av metode og tilnærming.....	40
3.2 Utvalget	41
Utvalgsmetode	42
Kriterier for utvalg.....	42
Begrensninger ved utvalget.....	44
Hva med mennene?	44
3.3 Generering av data	46
Rekruttering	46
Intervjuguiden	47
Intervjuprosessen.....	47
3.4 Transkribering	49
3.5 Analyse og fremstilling	50
Koding	50

3.6	Etiske vurderinger	51
3.7	Kvalitetssikring i kvalitativ forskning	53
	Generalisering	53
	Gyldighet	54
	Pålitelighet og selvrefleksivitet	54
4	Å være i en digital offentlighet	56
4.1	Å utvikle en egen «stemme»	56
	Betydningen av kunnskap og personlige interesser	57
	Eksogene og endogene ytringsroller	58
	Særtrekk ved og drahjelp fra sosiale medier	60
4.2	Strategier i forbindelse med ytringspraksiser	68
	Å dele med en hensikt	69
	Bruk av saklighetsstrategien	71
	Nærhetsstrategien	73
4.3	Hva kan betinge ens muligheter i offentligheten?	79
	Nettverk og Twitter-trekk	79
	Forventninger og begrensninger knyttet til roller	81
5	Konsekvenser og håndtering av en digital offentlighet	83
5.1	E-galle innenfor sosiale medier som samtalerom	84
	Umiddelbare meningsutvekslinger	85
	«Trigger»-temaer skaper krassere meningsutvekslinger	86
	Nett-trollene: Noen gjennomgående trekk	89
5.2	Personlige erfaringer med e-galle	94
	Seksualisert og stereotypisert e-galle	94
	Trusler	100
5.3	Mestringsteknikker	103
	Innramming som mestring	105
	Viktigheten av å være til stede	106
5.4	Konsekvenser for meningsytring	108
	Hardhudet og tilbakeholden	109
	«Skreddersydde» offentligheter	111
6	Konklusjon og sammenfatning	113
6.1	Begrensninger og betingelser for ytring	113
6.2	Fornuftsdiskursen og følelsesdiskursen	115
6.3	Saklighets- og nærhetsstrategien	118
6.4	Objektivisering og kjønnsstereotyper	121
6.5	Mulige mestringsteknikker	122
6.6	Den digitale offentlighetens kultur	122
6.7	Oppsummering	126
	Litteraturliste	128

Vedlegg 1: Intervjuguide 23.09.2013	141
1. Innledende spørsmål	141
2. Om det å skrive innlegg – og grensene mellom det offentlige og det private	141
3. Erfaringer med den digitale offentligheten på sosiale medier	142
4. Selvsensur på sosiale medier	144
5. Andre mulige hindringer for meningsytring på sosiale medier	144
6. Oppsummerende betraktninger – kvinners rolle styrket eller svakket i den digitale offentligheten?	145
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	146
Bakgrunn og formål	146
Hva innebærer deltakelse i studien?	146
Hva skjer med informasjonen om deg?	147
Frivillig deltakelse	147
Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD	148

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og samfunnsmessig relevans

For noen måneder siden ble det jeg anså som min første ordentlig offentlige ytring publisert. Etter at jeg hadde sendt den fra meg til en moderator på NRK Ytring, tenkte jeg: «Herregud, tenk om noen svarer på den?». Jeg var uforholdsmessig klam og anspent.

Denne spenningen følte jeg på da jeg valgte å kommentere en av kronikene på NRK Ytring. Egentlig kom jeg bare med en leserkommentar til en annen leserkommentar til en kronikk på NRK Ytring. Min lille fillekommentar bestod bare av en henvisning til pensum i et kurs jeg har hatt en gang og til en frase i Jo Nesbøs *Politi* jeg ikke forstod. Og ringvirkningene leserkommentaren min skapte var vel omtrent én *like* fra en annen bruker. Likevel føltes det som at jeg hadde skrittet over en relativt skummelt utseende barriere.

Hvorfor var det såpass mange ubehagelige kroppslige og psykiske prosesser involvert i min «debut» som offentlig meningsytrer?² Hadde det noe med kjønn å gjøre, var det knyttet til særtrekkene ved den digitale offentligheten? Og hvordan håndterer andre, som diskuterer og ytrer seg offentlig på jevnlig basis, alt dette?

Det endelige temaet for min masteroppgave materialiserte seg etter at jeg i fjor vinter så SVTs dokumentar «Män som näthatar kvinnor», der svenske kvinnelige meningsyttere forteller om den grove sjikanen og truslene de mottar over internett. Jeg hadde allerede funnet ut at jeg ville skrive om «den digitale offentlighetens kultur», om hvordan offentligheten på sosiale medier arter seg og oppleves av de som er aktive der. TV-dokumentaren gjorde meg imidlertid bevisst på et fenomen jeg jo visste fantes, men som jeg tidligere ikke hadde forholdt meg aktivt til. Jeg ble nysgjerrig på hvordan norske, kvinnelige meningsyttere opplever og håndterer en digital offentlighet der trakasserende kommentarer, trusler og andre usaklige reaksjoner er ingredienser.

Medieoppmerksomheten som fulgte i forbindelse med SVTs dokumentar vinteren 2013 har i liten grad dabbet av siden. Flere norske kvinner har stått frem og fortalt om hets og trusler de har mottatt, primært fra menn. NRK Sportens Carina Olset, artist og samfunnsdebattant Marthe Valle og Florence Aryanik i Ungdom mot rasisme er noen få, ferske eksempler.³ I vår lanserte TV3 dessuten den kontroversielle serien «#Trolljegeren», der såkalte «nett-troll» spores opp

2. Riktignok hadde jeg fra før av ytret meg offentlig som journalist og musikkannmelder, men da i sammenhenger uten kommentarfelt – noe som trolig har forskånet meg fra krasse reaksjoner.
3. http://www.aftenposten.no/kultur/Florence-Aryanik-trosser-truslene-7582911.html#.U6PtZl1_vl1, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/media/nrk-carina-mottok-hetsbrev/a/10131907/>, <http://www.side2.no/aktuelt/trues-og-sjikaneres-av-familiefedre-og-politikere/8451228.html>

digitalt og av den svenske journalisten Robert Aschberg konfronteres ansikt-til-ansikt med ytringene de anonymt «hamrer» eller «spyr ut», for å låne et par beskrivelser fra mine informanter.⁴ Kulturredaktøren i avisen Nordlys, Lasse Jangås, har manet alle menn til å «ta de digitale boksehanskene på» i kampen mot menn som «netthater» kvinner som er i offentligheten.⁵ Og både statsminister Erna Solberg og påtroppende generalsekretær i NATO, Jens Stoltenberg, kom nylig med sterke appeller rettet mot alle som «troller» og sprer hat og trusler over nettet.⁶

I Norge er dessuten menn i flertall i nettdebatter på alle diskusjonsplattformer (Twitter, blogg, nettaviser, diskusjonsfora o.l.), med unntak av Facebook. Kvinner deltar sjeldnere enn menn i debatter på internett generelt, og foretrekker å diskutere i mer private settinger enn hva mange sosiale medier vanligvis tilbyr. Dette kan potensielt bety at nettdebattene, som trolig vil bli mer betydningsfulle og omfattende fremover, kan bidra til å utvide kjønnsgapet i offentlig debatt deltakelse som minket på 1990- og 2000-tallet (Enjolras, Karlsen, Steen-Johnsen og Wollebæk, 2013, s. 125–127). Hvordan kvinner som er aktive meningsytrere i den digitale offentligheten opplever og håndterer denne posisjonen, kan derfor gi nyttige innsikter også for fremtiden.

1.2 Problemstilling og temaspesifisering

I forskningsprosjektet «Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt» ledet av Institutt for samfunnsforskning (ISF), er digitaliseringens innvirkning på alt fra arbeidsliv til journalistikk og publikums mulighet for å ytre seg, noen sentrale temaer. Masteroppgaven min inngår i prosjektet, og er knyttet til hvordan offentlighetskulturen på sosiale medier oppleves og arter seg i et ytringsfrihetsperspektiv. Sentrale spørsmål her er hvordan nye medier bidrar til endrede grenser mellom det offentlige og det private, og åpner for nye uttrykksmåter i offentlig debatt. Forekomsten av netthets og person- fremfor saksangrep og trusler, er også et viktig aspekt ved denne nye offentligheten. I lys av interesseområdene for prosjektet er det overordnede siktemålet med masteroppgaven å besvare følgende problemstilling: *Hvilke betingelser legger den digitale offentlighetens kultur for kvinners meningsytring?*

Den noe åpne ordlyden i hovedproblemstillingen skyldes at jeg har hatt et eksplorativt utgangspunkt i studien. Selv om meningsytring, selvpresentasjon,

4. <http://www.aftenposten.no/kultur/TV3-vurderer-norsk-utgave-av-Trolljegeren-7525516.html#U6PuDy9G19k>

5. <http://debatt.nordlys.no/article/gutter-na-ma-vi-fa-ut-fingeren>

6. http://www.dagbladet.no/2014/06/17/nyheter/samfunn/netthets/erna_solberg/regjeringen/33893151/ (lesedato: 24.06.2014)

diskusjon og «trolling» på digitale offentlighetsarenaer er blitt studert i en rekke internasjonale og nasjonale forskningsarbeider, har jeg ikke funnet noen vitenskapelige studier som tar for seg voksne kvinners egne opplevelser med å delta i slike offentligheter. Jeg ønsket å ha en vid nok angrepsvinkel til å favne informantenes personlige beretninger og perspektiver. Jeg har søkt å svare på problemstillingen ved hjelp av semistrukturerte dybdeintervjuer med ti sentrale kvinnelige meningsyttere i den digitale offentligheten. Tre underproblemstillinger har fungert som et kart og kompass i arbeidet mitt:

1. *Hvordan har egenskaper ved den digitale offentligheten betydning for plassen kvinnene kan innta i denne?*
2. *Hvilke normer for ytring forholder kvinnene seg til på sosiale medier?*
3. *Hvordan opplever og håndterer kvinnelige meningsyttere netthets og reaksjoner fra «nett-troll»?*

I intervjuene har sentrale temaer vært kvinnes opplevelser med og motivasjoner for å ytre seg i sosiale medier, samt deres refleksjoner rundt ytringsmuligheter og ytringsklima på disse arenaene. Kvinners refleksjoner over deltakelsen sin *online*, er blitt ansett for å kunne tilby betydningsfull innsikt i blant annet opplevelser av netthets (Soukup, 1999, s. 175).

Det er altså den digitale offentligheten, forstått som offentligheter som medieres gjennom ulike digitale medier og som dannes av disses brukere, som utgjør den viktigste rammen for min masteroppgave. Disse mediene inkluderer nettopp sosiale medier, som jeg forstår ut fra definisjonen til SINTEF-forskerne Marika Lüders og Petter Bae Brandtzæg: «(...) medier som muliggjør brukerskapt innhold, samskapning og innholdsdeling i sosiale nettverk» (2009, s. 14). Den digitale offentligheten omfatter dessuten digitale medier som nettaviser og nettsidene til mediehus som NRK, TV2 og BBC. Mediekonvergens visker ut skillene mellom sosiale medier som Twitter og Facebook og digitaliserte massemedier (Enjolras m.fl., 2013), noe som innebærer at en ytring publisert på et sosialt medium kan komme til å inngå i den digitale offentligheten mer generelt (Haugseth, 2013).⁷

I masteroppgaven anlegger jeg et kultursosiologisk perspektiv der kultur forstås som meningsskapende prosesser som omfatter både subjektive erfaringer og større, sosiale kontekster. Ved å studere informantenes opplevelser som konstruert innenfor en sosial sfære, den digitale offentligheten, som er påvirket av diskursive rammeverk som former meningsskaping, blir det mulig

7. I oppgaven har jeg forsøkt å forholde meg til denne glidende overgangen ved å spesifisere når det dreier seg om aktivitet på ulike sosiale medier, mens jeg i mer generelle redegjørelser og betraktninger har benyttet «den digitale offentligheten» (og dennes «kultur»).

også å si noe om den digitale offentlighetens kultur (Spillman, 2002, s. 9; Alexander & Smith, 2001; Larsen, 2013).

Studien er også inspirert av feministiske perspektiver innenfor samfunnsvitenskapen. Analysen av biologisk og sosialt kjønn, som en mekanisme som virker strukturerende innenfor fysiske og symbolske virkeligheter, står sentralt. Denne vektleggingen innebærer ikke nødvendigvis at kjønn anses som den mest avgjørende faktoren i menneskelige relasjoner og samfunn. Blant annet kan etnisitet, klasse og politisk ståsted også ha mye å si for ens opplevelser og erfaringer (van Zoonen, 1994, s. 3–4). Imidlertid, ved å studere kvinner med ulik alder, bakgrunn og interesser, håper jeg å kunne si noe om hvilken rolle kjønn – i hovedsak sosialt konstruert kjønn – spiller i informantenes erfaringer med ytringsvirksomhet i den digitale offentligheten.

I internasjonal litteratur er det blitt påpekt at kvinner betraktelig oftere enn menn er ofre for *cybercrimes* som trakassering og mobbing på internett (Halder & Jaishankar, 2012, s. 2–6; Jane, 2012, s. 6). Medieforsker Michelle Rodino-Colocino har imidlertid vektlagt at studier om undertrykkelse av kvinner i kommunikasjon via digitale medier, alltid bygger på et konstruert binært motsetningsforhold mellom menn og kvinner, der menn dominerer. Hun vil ikke forkaste kjønn som studieobjekt, men mener det er viktig å oppfatte kjønn som under stadig konstruksjon fremfor som et direkte uttrykk for biologisk kjønn (jf. Butler, 1988). Dette innebærer at man ikke forstår språkbruken i internettkommunikasjon ut fra meningsytternes biologiske gitte kjønn, men anerkjenner at enhver meningsytrer kan benytte maskulinitet, feminitet, kjønnsnøytralitet, og så videre, i sine uttrykksmåter. Med andre ord bør man ikke forutsette at menn og kvinner automatisk uttrykker seg forskjellig, og at dette virker til mannlige meningsytteres fordel, fremholder Rodino-Colocino, da dette bidrar til å reprodusere det binære kjønnsystemet som naturaliserer patriarki (Rodino, 1997).⁸

Inspirert av Rodino-Colocinos perspektiv har ikke sammenligninger på tvers av biologisk kjønn vært sentralt i utvalgsprosessen, datainnsamlingen eller analysearbeidet. I analysen har jeg etterstrebet å unngå å påføre informantene noen offerrolle ved å fokusere på hvordan de aktivt forholder seg til, utfordrer og håndterer usakligheter og hets i den digitale offentligheten, og forsøkt å få med flere nyanser ved opplevelsene deres. Dette for å unngå «the holistic fallacy»: «interpreting events as more patterned and congruent than they really are, lopping off the many loose ends of which social life is made» (Miles & Huberman, 1984, s. 230). Dessuten har jeg vært opptatt av også å studere hvordan kvinnene har benyttet særtrekk ved de sosiale mediene (jf. boyd, 2011) for å synlig- og tydeliggjøre sine offentlige stemmer.

8. Denne artikkelen er hentet fra en nettside som ikke oppgir sidetall.

1.3 Tidligere forskning og forskningsmessig relevans

Det finnes ulike perspektiver som har relevans for studier av sosiale medier, digitale offentligheter og samhandling og kommunikasjon over internett. De to siste tiårene har begrepet «nettverkssamfunnet» blitt mye brukt for å beskrive diverse endringsprosesser, også på globalt nivå (Castells. 2010; Enjolras m.fl., 2013).

Sosiale medier er en god illustrasjon på nettverkssamfunnet, ettersom de kombinerer både sosiale nettverk og medienettverk – og inngår i nettverkssamfunnets hovedmedium, internett (van Dijk, 2012, s. 181; Enjolras m.fl., 2013, s. 22).

Sosiale medier kan også forstås som nettverksoffentligheter, med bestemte særtrekk som skiller dem fra andre offentlighetsformer. Disse trekkene kan ha mye å si for folks bruk av mediene, og kan påvirke hva som blir synlig i den digitale offentligheten (boyd, 2007; 2011).

Forskning med et nettverksperspektiv har studert hvordan digitale nettverk påvirker sosiale relasjoner, kommunikasjon og offentlige sfærer (Chaffee & Metzger, 2001; Benkler, 2006; van Dijk, 2012) eller global økonomi og opplevelsen av tid og rom (Castells. 2010). Andre arbeider har problematisert Jürgen Habermas' offentlighetsforståelse ved å sette den opp mot trekk ved den digitale offentligheten (Dahlgren, 2005; Cavanagh, 2007; Papacharissi, 2008). Andre igjen har analysert medie- og offentlighetsendringene som en uheldig utvikling bort fra habermasianske idealer om deliberativt demokrati (Putnam, 2001; Sunstein, 2001).

Folks språkbruk og interaksjon på internett gjennom *computer-mediated communication* (heretter CMC), har vært et interessefelt for alt fra sosialpsykologer og lingvister, til medievitere og sosiologer. Noen har vært opptatt av hva som skiller menn og kvinners kommunikasjonsstiler *online* (Herring, 1996), eller hvordan tradisjonelle forestillinger om feminitet og maskulinitet konstrueres og opprettholdes via CMC (Rodino, 1997; Soukup, 1999). Andre arbeider har fokusert på utfordringene med å håndtere «trolling» og kjønnstrakassering (Herring, Job-Sluder, Scheckler & Barab, 2002; Herring, 1999), eller at det å spre edder og galle *online* er blitt en «commonsensisk» måte å vise uenighet på, og hvordan disse tendensene kan skade likestilling, høflighet og inkludering både *on-* og *offline* (Jane, 2012).

Annen forskning har analysert hva som kan utløse dårlig oppførsel *online* og hvordan nettbrukere håndterer dette i sosial interaksjon (Lee, 2005), og hvilke typer uhøflig oppførsel som kan utarte seg *online* (Hardaker, 2010), basert på skriftlig CMC. Hvordan personlighetstrekk og individuelle forskjeller kan innvirke på hvorvidt man er tilbøyelig til å være et nett-troll (Buckels, Trapnell & Paulhus. 2014), og hvordan faktorer ved CMC bidrar til å skape en *online disinhibition effect* der man løsner på hemninger man har ellers (Suler, 2004), er eksempler innenfor psykologien som har forsøkt å forklare oppførsel *online*. Disse typene foreliggende forskning kan tilby verktøy for bedre å forstå

kvinnelige meningsytreres opplevelser med blant annet netthets, samt en del av betingelsene de forholder seg til i digitale offentligheter.

15 år er gått siden lingvist og internettforsker Susan C. Herring tematiserte hvordan asymmetriske kjønns- og maktforhold i samfunnet ble konstruert og opprettholdt på internett gjennom retoriske dynamikker: «These findings argue that more, rather than less, critical study of gender and CMC is needed as women swell the ranks of Internet users, threatening historical male dominance and provoking social change in on-line domains» (Herring, 1999, s. 151). I lys av tendensene i dagens norske offentlighet, slik de er blitt skissert ovenfor, er Herrings oppfordring fortsatt relevant – både i en samfunnskontekst og for samfunnsforskningen. Hvordan sentrale kvinnelige meningsytrere i Norge opplever netthets, hvordan den arter seg, og hvordan den kan forstås som sementerende for kjønnsulikheter og kjønnsstereotyper, er derfor også blant siktemålene med oppgaven.

I en norsk kontekst har en stor befolkningsundersøkelse studert bruken av sosiale medier i ulike befolkningsgrupper og sosiale mediers betydning for samfunnsengasjement. Blant funnene presentert i *Liker – liker ikke* (2013), er at det er en overvekt av menn i debatter på internett. Utover at kvinner foretrekker å diskutere i private settinger (Enjolras m.fl., s. 125–127), vet forskningen lite om hvorfor færre kvinner enn menn deltar i norske nettdebatter, og hvilken rolle kjønn spiller for ytringsbetingelsene til kvinner. Hvordan norske, kvinnelige meningsytrere opplever handlingsmulighetene i sosiale medier og utnytter disse for å bli synlige også på andre offentlighetsarenaer, er etter hva jeg kjenner til også utforsket farvann.

Dessuten har mange studier av sosial interaksjon og kommunikasjon på internett hovedsakelig analysert skriftlige utvekslinger i nettfora (Herring, 1999; Lee, 2005; Hardaker, 2010). Andre studier har benyttet dybdeintervjuer for å studere holdninger og praksiser blant brukere av sosiale medier, men hovedfokus har da vært eksempelvis på amerikanske (boyd, 2007) eller norske (Lüders. 2007) ungdommer. Intervjubasert forskning på voksne kvinners bruk og opplevelse av sosiale medier, knyttet til en overordnet offentlighets- og ytringsfrihetstematikk, virker mindre utforsket.

1.4 Gangen i oppgaven

I det neste kapittelet tar jeg for meg teoretiske innsikter som rammer inn oppgaven min innenfor et offentlighets- og kulturperspektiv. En diskusjon omkring Jürgen Habermas' offentlighets- og demokratiforståelse og en redegjørelse av særtrekk ved «den nye kultursosiologien» skisserer mye av oppgavens grunnlag. Perspektiver på sosial interaksjon fra Erving Goffman, samt feministisk teori og forståelser av internett som nettverksøffentligheter belyser mer konkrete

teoretiske inntak jeg har trukket på i analysen. I oppgavens tredje kapittel gjør jeg rede for mine metodiske valg og refleksjoner, og beskriver hvordan analysearbeidet har vært inspirert av en stegvisdeduktiv-induktiv metode.

Det fjerde kapittelet, første analysekapittel, tar for seg opplevelsen av å ytre seg innenfor sosiale medier som nettverksøffentligheter. Her identifiserer jeg to strategier informantene benytter seg av i møte med betingelser for ytringsaktiviteten sin. Disse har jeg begrepsfestet som saklighetsstrategien og nærhetsstrategien. Videre viser jeg hvordan informantenes opplevelse av og selvforståelse innenfor offentligheten på sosiale medier kan fortolkes ut fra henholdsvis en fornufts- og en følelsesdiskurs.

I oppgavens femte kapittel blir problematikken som skisseres innledningsvis igjen trukket inn. Informantenes opplevelser med, forståelse og håndtering av e-galle, er her sentrale temaer.⁹ Hvordan saklighetsstrategien fra første analysekapittel også har sin plass blant de ulike mestringsteknikkene informantene benytter, og hvordan Goffmans *framing*-begrep også er relevant i møte med e-galle, skisseres. Refleksjoner omkring negative konsekvenser av e-galle avslutter kapittelet.

Opgavens sjetten og siste kapittel gir en oppsummering av funnene fra analysekapitlene og trekker dem opp mot en større teoretisk og samfunnsmessig kontekst, samt gir en vurdering av funnenes konsistens og mer generelle relevans.

9. «E-galle» er min oversettelse av medieforsker Emma A. Janes (2012) samlebegrep «e-bile», for ytringer på internett som involverer fiendtlighet (s. 3).

2 Teoretiske innsikter og utgangspunkt

Som skissert i innledningen skal jeg i masteroppgaven se på hvilke betingelser den nye, digitale offentlighetens kultur legger for kvinners meningsytring, med utgangspunkt i opplevelsene til sentrale, kvinnelige meningsytrere i nettverks-offentlighetene på sosiale medier. For å kunne si noe om disse betingelsene, er det å undersøke «den digitale offentlighetens kultur» også et siktemål.

For å få en klarere forståelse av hva den digitale offentlighetens kultur kan innebære, vil jeg her gjøre rede for mine perspektiver på kultur- og offentlighetsbegrepene. Deretter vil jeg belyse hvordan digitale nettverksoffentligheter arter seg, og hvordan innsikter fra Erving Goffman kan ha sin plass i den digitale offentlighetens kultur. Avslutningsvis vil jeg diskutere kvinners plass i offentligheten med utgangspunkt i perspektiver fra filosofene Nancy Fraser, Martha C. Nussbaum og Rae Langton.

2.1 Kultur

Kulturbegrepet er blant vitenskapenes rikeste begreper, ettersom det er blitt definert på et utall måter innenfor en rekke forskjellige disipliner. Raymond Williams har beskrevet begrepet som et av de mest kompliserte ordene i hele det engelske språket (1976, s. 76–77). Den anerkjente kultursosiologen Richard A. Peterson har utkrystallisert den samfunnsvitenskapelige kulturforståelsen i fire typer symboler: Normer, verdier, oppfatninger (*beliefs*) og ekspressive symboler (*expressive symbols*), sistnevnte forstått som alle aspekter ved materiell kultur (Peterson, 1979, s. 137–138). Petersons perspektiv gjenfinnes i *Den nye kultursosiologien* (2013) av kultursosiolog Håkon Larsen, der han forklarer den sosiologiske kulturdefinisjonen som en forsøksvis forening av den humanistiske og den antropologiske kulturforståelsen: «Det sosiologiske kulturbegrepet involverer estetiske uttrykk på den ene siden, og verdier, holdninger og meninger mer allment på den andre» (Larsen, 2013, s. 26). Praksiser, folks atferdsmønstre som ikke nødvendigvis er forbundet med bestemte verdier eller oppfatninger¹⁰, regnes i dag også som en del av kulturbegrepet (Griswold, 2013, s. 3).

Innenfor dette masterprosjektet forstås praksiser indirekte, da datainnsamlingen ikke inkluderer etnografiske studier av ytringsaktivitet. Således beskriver praksisbegrepet heller meningsytrernes oppfatninger av egen aktivitet, gjennom omtalen av denne, samt mer generelle oppfatninger av andre deltageres ytringsaktivitet på sosiale medier. Da det er meningsytrernes opplevelser av og erfaringer med den digitale offentlighetens kultur som står i fokus, vil dessuten

10. Peterson har også argumentert for hvorfor kulturens fire symbolske elementer ikke bør forstås som at de sammen inngår i konsistente mønstre (Peterson, 1979, s. 138).

normer, verdier og ekspressive symboler som preger denne kulturen i hovedsak komme til uttrykk gjennom informantenes beretninger. Ved å studere den digitale offentlighetens kultur gjennom personers opplevelser og erfaringer på denne måten, anlegger jeg kultur som *perspektiv* i masteroppgaven:

I kultursosiologiske studier som anvender kultur som perspektiv er meningsdimensjonen det sentrale i analyser av sosialt liv, og forskeren er spesielt interessert i meningsskapende prosesser som preger ulike sosiale kontekster og arenaer (Larsen, 2013, s. 27).

I analysen er det nemlig de kvinnelige meningsyttrernes produksjon av mening som står mest sentralt: Hvordan forstår kvinnene sin egen yringsaktivitet? På hvilke måter begrunner de sine valg om å delta i debatt, avstå fra å ytre seg eller dele svært personlige beretninger offentlig? Lyn Spillman (2002) har argumentert for at dagens studier av kultur, innenfor både samfunnsvitenskapen og humaniora, håndterer det tidligere ulne og tvetydige kulturbegrepet nettopp ved implisitt eller eksplisitt å behandle kultur som meningsskapende prosesser (*processes of meaning-making*). Spillman understreker at disse prosessene finner sted i ulike sosiale kontekster og kan komme til uttrykk i alle slags sosiale praksiser og sosiale produkter (2002, s. 1–4).

Inspirert av kultursosiologiens bidrag til en forening av perspektiver på henholdsvis mikrososiale og makrososiale prosesser (Spillman, 2002, s. 9), vil det å anvende kultur som perspektiv på «den digitale offentlighetens kultur» også kunne få frem større meningsprosesser – knyttet til blant annet debattvirksomhet, netthets og hva man kan og ikke kan dele i offentligheten: «Like language, meaning-making processes more broadly considered simultaneously encompass both *subjective experience* and *the wider social sphere* within which that subjective experience is constructed» (Spillman, 2002, s. 9, min kursivering).

«Det sterke programmet» i kultursosiologien

Frem til 1970-tallet var oppfatningen om at kultur og sosial struktur reflekterte hverandre en dominerende idé innenfor samfunnsvitenskapen. Marxistiske tilnærminger anså kulturen («overbygningen») som en refleksjon av de materielle produksjonsforholdene («basen»), mens det funksjonalistiske perspektivet, frontet av spesielt Talcott Parsons, mente at den sosiale strukturen ble bestemt av gjennomsyrende, abstrakte verdier (Peterson & Anand, 2004, s. 311–312). Dette sistnevnte synet, der kultur forstås som internaliserte verdier som predisponerer individer til å handle i tråd med samfunnets normer (Aakvaag, 2008, s. 59), er blant annet blitt kritisert for å være for idealistisk og for å tilskrive verdier en ufortjent forrang i forhold til andre typer sosiale strukturer (Alexander & Smith, 2002, s. 233).

De amerikanske sosiologene Jeffrey C. Alexander og Philip Smith mener at kritikken av parsoniansk verdianalyse ikke medførte noen gode alternative

kulturperspektiver, ettersom kulturen ble redusert til produkter av handling og samhandling eller til ekspressive utfall av strukturelle, økologiske eller organisasjonsmessige krav og forhold.¹¹ Derfor foreslår de heller å anse kultur som en struktur som består av symbolske «sett», eller som et system av symbolske koder som fastsetter det gode og det onde. Disse kodene påvirker handling på to måter: For det første blir de internalisert hos sosiale aktører, slik at de legger grunnlaget for en tydelig moralsk forpliktelse eller krav. Dessuten danner kodene noen allment tilgjengelige ressurser, som bestemte individers handlinger kan måles opp mot og vurderes moralsk ut fra (Alexander & Smith, 2002, s. 233–234, 241).

Alexander og Smiths kulturforståelse er inspirert av både hermeneutikken og strukturalismen (Larsen, 2013, s. 48), samt av Émile Durkheim og hans verk *The Elementary Forms of Religious Life* (1912), i at de forstår det moderne samfunns livet som bygget på blant annet kollektive representasjoner og narrativer som fastslår nettopp hva samfunnet anser som henholdsvis «hellig» og «verdslig» (jf. Alexander & Smith, 1993, s. 157; Alexander 2006, s. 4–6).

Dette perspektivet vil være fruktbart i mitt masterprosjekt, i og med at grenser for hva som oppleves som stuerent kan bidra til å definere visse verdier og normer for oppførsel og ytringer på sosiale medier. Alexander og Smith skisserer to ulike diskurser i det amerikanske sivilsamfunnets kultur, basert på et sett av binære koder. De forstår diskurser som organiserte sett av tegn (Alexander & Smith, 1993, s. 157), en forståelse jeg holder meg til her.¹² Diskursene gir mening og sammenheng til den sosiale virkeligheten, både til handlinger, mellommenneskelige forhold og institusjoner. «Frihetsdiskursen» skapes av en «demokratisk kode», mens «undertrykkelsesdiskursen» skapes av en «motdemokratisk kode». De to diskursene og tilhørende kodesettene står imot hverandre og gir hverandre således mening, for å trekke på prinsippene fra Ferdinand de Saussures (1974) strukturelle lingvistikk. Ved å analysere medietekster og offentlige ytringer ved hjelp av disse diskursene og kodene mener Alexander og Smith å avdekke en underliggende struktur i offentlig amerikansk diskurs. Diskursene og kodene kan brukes til å gi mening til empiriske «fakta» i virkeligheten, eller til å legitimere ulike sosiale aktørers handlinger og plass i samfunnet (Alexander & Smith, 2002, s. 234–237; Spillman, 2002, s. 243).

Man kan tenke seg en lignende inndeling innenfor norsk offentlig diskurs, eksemplifisert ved omtalen av nettdebatt i media og i offisielle dokumenter.¹³ I

11. Alexander og Smith er i sin tur blitt kritisert for blant annet å opphøye kultur til en nesten hellig, moralsk status i samfunnet (Larsen, 2013, s. 55).

12. I redegjørelsen av Chantal Mouffes (1999) agonistiske pluralisme nedenfor, kommer jeg imidlertid inn på elementer fra diskursteorien til Mouffe og Ernesto Laclau.

13. Norges Offentlige Utredninger [NOU], 2010:14 og Norges Offentlige Utredninger [NOU], 2011:12.

lys av denne omtalen av «den digitale offentlighetens kultur» mener jeg det her er mulig å tenke seg en «fornuftsdiskurs» og en «følelsesdiskurs», basert på henholdsvis en «rasjonell» og en «irrasjonell kode». ¹⁴ Disse binære kodene vil kunne si noe om hvordan kulturen på sosiale medier oppfattes i offentlig diskurs: Konstruktiv nettdebatt torpederes av anonyme nett-troll, saklige og opplysende debattinnlegg «overdøves» av hatefulle og usaklige ytringer, og meningsytrere (spesielt kvinnelige) som ønsker å bidra positivt til offentlig debatt på sosiale medier, skremmes bort av forbanna meningsmotstandere. ¹⁵

Alexander og Smith forfekter en kultursosiologi som bygger på et sterkt program, *the strong program*. Der skal kultur behandles som en «uavhengig variabel», i den betydning at kultur innehar en viss autonomi i utformingen av handlinger og institusjoner. Innenfor Alexander og Smiths kultursosiologi åpner man for at enhver menneskelig handling, uansett hvor instrumentell, refleksiv eller påvirket av ytre omgivelser den måtte være, til en viss grad er innleiret i en følelses- og meningshorisont. Med andre ord kan de anses som representanter for «den nye kultursosiologien», der kultur anlegges som perspektiv og forstås som meningsskaping i vid forstand (Larsen, 2013; Spillman, 2002). Å forstå menneskelig handling slik (Alexander & Smith, 2001, s. 136), fremfor å legge hovedvekten på biologi eller psykologi, vil være fruktbart i masterprosjektet mitt. Meningsytreres handlinger og vurderinger i sosiale medier kan være påvirket av hva slags følelser de har for temaer de ytrer seg om, hva slags mening de legger i offentlig meningsytring og diskusjon, og hvilke diskurser som opererer innenfor denne ytringssfæren (Spillman, 2002, s. 4).

2.2 Normative teorier om offentlighet

Habermas' perspektiv

Innenfor samfunnsvitenskapene har diskusjoner omkring offentlighet som oftest utgangspunkt i Jürgen Habermas' behandling av den borgelige offentligheten. Innledningsvis vil jeg derfor kort skissere hovedtrekkene i Habermas' forståelse.

Den tyske sosiologen og filosofen Habermas definerte i verket *Borgerlig offentlighet* (1962, norsk oversettelse 1971) en idealtipe av den offentlige sfære basert på fremveksten av den borgerlige offentligheten på slutten av 1700- og starten av 1800-tallet. Her kunne frie, dannede og eiendomsbesittende borgere møtes

14. Disse binære kodene er inspirert av Alexander og Smiths (1993, s. 162) koder, som inneholder motsetninger som rasjonell – irrasjonell, fornuftig – hysterisk, kontrollert – lidenskapelig, etc.

15. <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/nettsamfunn/kristin-halvorsen-til-kamp-mot-grumsete-nettdebatter/a/10089546/>, <http://nrkbeta.no/2012/12/20/stemningsskifte-i-nettdebatten/>, http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Vi_-de-lesbiske-feministhorene-7141369.html#U4x6Ay_PYy4 (lesedato 27.06.2014)

til diskusjon og beslutningstaking. Poenget var å komme til felles enighet ved å vurdere deltakernes argumenter ut fra visse gyldighetskriterier, heller enn ut fra deres sosiale status (Habermas. 2002; Cavanagh, 2007, s. 60–61, 83; Gripsrud, 2007, s. 156–157). I den borgerlige offentligheten ble altså privatfolk samlet til publikum, i en sfære der de kunne konfrontere myndighetene om handels- og samfunnsspørsmål: «Mediet for denne politiske konfrontasjon er eiendommelig og uten historisk forbilde: det offentlige resonnement» (Habermas. 1991, s. 25).

Mer generelt forstår Habermas den offentlige sfære som et rom som befinner seg mellom privatsfæren, sivilsfæren, markedet og staten. Det er et område i det sosiale samfunnslivet der noe som nærmer seg «folkets mening» kan dannes. Offentligheten skal ideelt sett styres av det Habermas kaller herredømmefri dialog. Dette innebærer at alle skal ha lik rett til å delta, uavhengig av kjønn, klasse, etnisitet, religion, og så videre. Dessuten skal ingen temaer være unntatt fra diskusjon, og det er kun kraften i det bedre argument som skal gi en innflytelse i offentlig deliberasjon: Premissene for herredømmefri dialog i offentligheten gjenfinnes altså i Habermas' begrep om *kommunikativ handling*, noe som vil bli behandlet nærmere nedenfor (Aakvaag, 2010, s. 189).

Borgere kan sies å delta i offentligheten når de, for det første, samtaler på en uhindret måte. Dette innebærer at de har frihet til å samles eller på andre måter knytte seg til hverandre, og til å ytre og publisere sine meninger. For det andre skal samtalen dreie seg om temaer av felles interesse (Cavanagh, 2007, s. 60; Habermas. 2002, s. 131–132). Disse aspektene er relevante for forståelsen min av offentligheten i masteroppgaven, ettersom fokuset er på sosiale medier der i prinsippet «alle» kan delta i åpen debatt om temaer som er relevante for samfunnet i stort. Det første poenget er også tett knyttet til ytringsfrihetsprinsippet. At ytringsfrihet ses som et nødvendig gode i et demokratisk samfunn utgjør et premiss for prosjektet (jf. Norges offentlige utredninger [NOU], 1999:27).

Habermas' oppfatning av offentlighetens forfall siden slutten av 1800-tallet henger i stor grad sammen med den moderne medieutviklingen, ved siden av statens og privatlivets utvikling. Ifølge Habermas var mediene, før de ble til kommersielle bedrifter, blant offentlighetens viktigste aktører og arenaer for resonnerende diskusjon og kritikk. De skulle bidra til både opplysning og meningsdannelse i den borgerlige offentligheten, ved å formidle informasjon og argumentasjon som gav næring til den offentlige, resonnerende samtalen innenfor både politikk og kulturliv (Gripsrud, 2007, s. 234–240; Habermas. 2002).

Medienes ideelle rolle som informasjonskilder forandret seg altså med kommersialiseringen. Utviklingen av den kommersielle massepressen, med et mer tilgjengelig innhold og prisnivå, medførte at de bredere sjikt også kunne delta i offentligheten. Denne offentlighetsutvidelsen var ikke et udelt gode, hevder Habermas. For «penny-pressens» journalistikk, fokusert på sensasjon og underholdning, gikk på bekostning av politisk relevante nyheter og innebar en

avpolitisering av medieinnholdet og dermed av offentligheten. Ifølge Habermas fører den underholdende formen i moderne nyhetsformidling til at selv offentlig betydningsfulle avgjørelser fordreies ved hjelp av personifisering. Dermed blir det blant annet vanskeligere å fremsette kritiske resonnementer overfor myndighetene (Habermas. 2002, s. 156–160).

I Habermas' forståelse av den moderne medieutviklingen har ikke offentlige resonnementer forsvunnet, men de er blitt til en vare. Denne utviklingen rammer både kulturelle og politiske resonnementer i offentligheten. Man diskuterer ikke for diskusjonens egen skyld, men for å tjene noe på det (Habermas. 2002, s. 152). Et eksempel på at offentlig diskusjon er blitt til kommersialisert «underholdning», der forhåndsbestemte meninger vises frem, kan være politiske panel- og partilederdebatter i TV. Det gis lite rom for meningsdannelse mellom politikere og et aktivt resonnerende publikum. Dette omtaler Habermas som en representativ eller reføydalisert offentlighet: «[M]akten vises fram, men beslutningsprosessene er ikke åpne» (Gripsrud, 2007, s. 233). Her fremgår det tydelig hvilket aspekt ved den offentlige sfære Habermas er mest opptatt av: «Habermas is simply more interested in political deliberation than in democratic potentials in media change» (Rasmussen, 2008, s. 74).

Kommunikativ handling

Habermas' teori om kommunikativ handling er et sentralt aspekt ved forståelsen hans av deliberativt demokrati, og den tilbyr begreper som mer konkret tar for seg hva som finner sted i diskusjon og interaksjon mellom personer. Habermas skiller mellom ikke-språklige handlinger og talehandling, der han beskriver sistnevnte slik: «[H]andlinger der en taler ønsker å komme til forståelse med en annen om et eller annet» (Habermas. 1999, s. 137). Altså kan talehandling oppfattes som målrettede, men han behandler likevel slik forståelsesorientert handling og resultatrettet handling som to grunnleggende, ulike handlingstyper som inngår i «språklig formidlet samhandling» (Habermas. 1999, s. 139, 141).¹⁶

Resultatrettet handling kommer typisk til uttrykk som strategisk handling, mens forståelsesorientert handling kommer til uttrykk som kommunikativ handling. Habermas oppfatter både strategisk og kommunikativ handling som sosiale handlingstyper eller samhandlingstyper. En sosial handling innebærer at den enkelte må samarbeide med andre, eller koordinere sin handlingsplan i forhold til de andres, for å kunne realisere sin egen handlingsplan (Habermas. 1999, s. 141–142; Aakvaag, 2008, s. 174). Strategisk og kommunikativ handling skiller seg fra hverandre gjennom «mekanismen for handlingskoordinering» (Habermas, s. 142). I førstnevnte brukes språket for å overføre informasjon og påvirke andre aktørers handlinger i den retningen som passer med enkeltaktørens

16. I tillegg kommer instrumentell handling, der individet kan realisere sin handlingsplanen uten å samhandle med andre (Aakvaag, 2008, s. 174).

handlingsplan, mens i kommunikativ handling utnyttes språket som en kilde til sosial integrasjon gjennom språklig enighet: «De deltakende aktører forsøker i fellesskap å avstemme sine planer til hverandre innenfor en felles livsverdenshorisont og på grunnlag av felles situasjonsfortolkninger» (Habermas, s. 142–143). Det er en slik felles forpliktende situasjonsdefinisjon som deretter koordinerer de ulike aktørenes handlinger innenfor kommunikativ handling (Aakvaag, 2008, s. 175).

Kommunikativ handling oppstår dermed når to eller flere «språk- og handlingskompetente subjekter» inngår i en relasjon med det siktemål å oppnå gjensidig forståelse rundt en handlingssituasjon, for å kunne samordne handlingsplanene og de påfølgende handlingene sine. Deltakerne forsøker å oppnå denne felles forståelsen gjennom språklig kommunikasjon, der hver av dem kan fremsette sin situasjonsfortolkning. Målet med å diskutere disse situasjonsfortolkningene er altså å komme frem til felles situasjonsdefinisjoner: «[K]onstatering av at de forstår ting på samme måte» (Eriksen og Weigård, 1999, s. 54). I diskusjonen vil deltakerne fremsette ytringer om sin fortolkning av situasjonen, ytringer som er knyttet til forhold i den sosiale, den objektive og den subjektive verden. Ifølge Habermas må bestemte kritiserbare gyldighetskrav eller gyldighetsfordringer være «innebygd» i disse ytringene for at en samtale skal oppfattes som meningsfull. Disse gyldighetsfordringene kan kritiseres ved at man problematiserer sannhetsgehalten i utsagnene, hvorvidt de er normativt riktige eller om ytreren er sannferdig. Språklig enighet oppstår når de kritiserbare ytringene aksepteres av samtlige deltakere, gjennom at de begrunnes ut fra «kraften i det bedre argument» (Eriksen og Weigård, 1999, s. 54–55; Habermas, 1999, s. 143; Aakvaag 2008, s. 176).

Kritikk av Habermas

Habermas' perspektiver er altså et naturlig utgangspunkt for en diskusjon av offentlighetsbegrepet, men hans tradisjonelle offentlighetsforståelse er imidlertid blitt kritisert fra ulike hold.

Hans analyse av den borgerlige offentligheten og offentlighetens sosiale strukturforvandling er riktignok ikke ment som en universell teori eller allmenngyldig empirisk beskrivelse, noe den amerikanske sosiologen Craig Calhoun illustrerer på en fruktbar måte (Calhoun, 2013, s. 8). Calhoun drøfter visse særtrekk ved offentligheten i Habermas' utvalgte «gullalder» på 1700- og starten av 1800-tallet, som Habermas også overførte til sin normative teori. Ett poeng er medie- og kommunikasjonsformene som fantes på den tiden, som bestod i henholdsvis trykte skrifter og diskusjon i kaffehus og lignende arenaer. Habermas' syn på den ettertraktede rasjonell-kritiske debatten i offentligheten var således i overveiende grad basert nettopp på ansikt-til-ansikt-kommunikasjon og trykte tekster. Dette var en viktig grunn for hans pessimistiske syn på offentlighetens

strukturforvandling: «His discussions of electronic media all focused on limits and problems» (Calhoun, 2013, s. 9–10).

I sin diskusjon av internettets innvirkninger på demokrati, spør medieprofessor Zizi Papacharissi (2008) likeledes om «den offentlige sfære» er det beste perspektivet å vurdere det demokratiserende potensialet til *online* teknologi fra.¹⁷ Selv om Habermas har revidert noen av synspunktene i nyere tid (Habermas. 1992; Habermas. 2006; Habermas. 2009, s. 53, 157–158), er hans pessimistiske perspektiv på medietutviklingen og dennes innvirkning på offentligheten basis for mye av kritikken fra internettforskningen.

Andre av Habermas' kritikere har blant annet trukket frem hans urealistiske krav til deliberasjon og hans noe unyanserte syn på makt i begrepet om kommunikativ handling (Enjolras m.fl., 2013, s. 182–183; Cavanagh, 2007, s. 61; Fraser, 1990). Noe av denne kritikken vil løftes frem i den videre diskusjonen, for å nyansere offentlighetsbegrepet og sette det opp mot forståelsen av den digitale offentligheten.

Agonistisk pluralisme

Zizi Papacharissi (2008), som har studert en rekke sosiale og politiske konsekvenser av ny medieteknologi, påpeker at Chantal Mouffes alternativ til den habermasianske «deliberativt demokrati»-modellen er relevant innenfor internettforskning. Mouffes «agonistisk pluralisme»-modell (1999) kan tolkes som et frampek mot former for politiske uttrykk som er blitt populære gjennom bruk av internett, deriblant blogging og diskusjon i politiske nettfora (Papacharissi, s. 233–234). Det å forholde seg også til noen av Mouffes sentrale ideer kan i neste instans bidra til et rikere perspektiv på den digitale offentligheten, som vil diskuteres nærmere under 2.4.

Det teoretiske grunnlaget for Chantal Mouffes demokratimodell finnes i verket *Hegemony and Socialist Strategy* (1985), forfattet sammen med Ernesto Laclau (Mouffe, 1999, s. 752). Her utvikler professorparet i politisk teori sin *diskursteori* ut fra en forståelse av at alle sosiale fenomener er «diskursive konstruksjoner» som kan analyseres ved hjelp av diskursanalytiske verktøy. Dette innebærer at meningen til sosiale fenomener, identiteter og begreper aldri kan fastslås permanent, men er gjenstand for interne stridigheter i samfunnet, der ulike interesser kniver om å definere dem diskursivt eller språklig (Jørgensen og Phillips. 1999, s. 34).

Denne vektleggingen av konflikt og konkurranse er utslagsgivende for Mouffes kritiske holdning til den deliberative demokratimodellens premisser – som muligheten for åpen, offentlig deliberasjon preget av herredømmefri dialog, eller oppnåelsen av rasjonelt basert konsensus om en sak. Mouffe problematiserer

17. Sett i lys av Calhouns (2013) og Rasmussens (2008) forståelse av Habermas' hovedperspektiv på den offentlige sfære, virker Papacharissis spørsmål velplassert.

disse premisene ved å fremheve at all diskurs bygger på en autoritær struktur, fordi diskursen er avhengig av en såkalt «mesterbetegner» som midlertidig fastsetter diskursens meningsfelt. For eksempel mener jeg dette kan forstås som at en offentlig rasjonalitetsdiskurs vil være styrt av en mesterbetegner som bestemmer hva som regnes som rasjonelle argumenter. Dermed ekskluderer selv en «herredømmefri» diskusjon visse argumenter, ut fra en mesterbetegner som ikke er nøytral, men begrenset av elitistiske (Calhoun, 2013, s. 13) argumentasjonsskriterier. Diskursteoriens tilnærming står slik i motsetning til den habermasianske tilnærmingen til diskurs som ikke-autoritær, der idealet er diskusjon og kommunikasjon som kun er styrt av «kraften i det bedre argument» (Mouffe, 1999, s. 751; Aakvaag, 2008, s. 176).

En del av Mouffes poenger i «Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?» (1999) kan overføres til sosiale relasjoner mer generelt, i tråd med diskursteorien. Hovedbidraget fra den agonistiske pluralismen er anerkjennelsen av makt- og motstandsdimensjonene i demokratisk politikk og sosiale relasjoner, samt anerkjennelsen av konsensus som kun et resultat av et midlertidig hegemoni (Mouffe, 1999, s. 752, 754, 756).

Perspektivet på konsensus som maktbasert strider imot det deliberative idealet, der konsensus er basert på rasjonell argumentasjon. Et pluralistisk samfunn, der ulike og motstridende interesser møtes i både samarbeid og konflikt, må derfor gi rom for dissens og for institusjoner der denne uenigheten kan komme til uttrykk. Mouffe understreker også viktigheten av ikke å fjerne sterke følelser fra offentligheten eller å forvise dem til privatsfæren (jf. Fraser, 1990), da følelser er en sentral del av både politikk og samfunnsliv (Mouffe, 1999, s. 756).

Også innenfor den digitale offentligheten er diskusjon og sosiale relasjoner ofte preget av stridigheter og motsetninger, fremfor av et ønske om rasjonell enighet (Heng & de Moor, 2003, s. 331; Lee, 2005, s. 385; Herring et.al., 2002, s. 371). Et illustrerende eksempel er praksisen til nettaviser med kommentarfelt, som oppfordrer debatt deltakerne til å holde seg til saken og unngå trakasserende og truende innlegg. Det understrekes imidlertid også at man skal vise meningsmotstandere respekt og raushet.¹⁸ Dette passer godt overens med den pluralistiske agonismens vektlegging av å anerkjenne konflikt, og ikke å trekke i tvil motstanderes rett til å forsvare ideene sine (Mouffe, 1999, s. 755–756).

18. <http://www.dagbladet.no/2014/06/24/kultur/kronikk/meninger/regjeringen/boligpolitikk/34010726/>, <http://www.vg.no/rampelys/musikk/michael-jackson/slik-var-michael-jacksons-siste-doen/a/23237793/>, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article7356453.ece#U6qR-KhG19k> (lesedato 25.06.2014).

2.3 Offentlighet på ulike nivåer

I dag kan det virke fremmed å forstå offentligheten som én sammenhengende sfære der felles diskusjon om samfunnsspørsmål finner sted. Siden filosof og sosiolog Oskar Negt og jurist Alexander Kluge i 1972 fremmet konseptet om en kritisk motoffentlighet, har man snakket om at det finnes flere offentligheter i samfunnet.¹⁹ Med fremveksten av digitale og sosiale medier er dette blitt enda tydeligere. Det er nyttig å anlegge et mangefasettert perspektiv på offentlighet, ettersom ulike typer eller nivåer av offentlighet kan spille inn på ens bruk og opplevelse av slike medier.

At man vanskelig kan snakke om én offentlighet i det moderne samfunnet, er i senere tid blitt behandlet av blant andre sosiolog Jan Frode Haugseth (2013). Han påpeker, i likhet med sosiolog Jan van Dijk (2012, s. 189–191), at det i dag finnes et utall offentligheter i ulike sfærer og former. Haugseth tar utgangspunkt i den politiske teoretikeren John Keanes (2000) inndeling i henholdsvis mikro-, meso- og makro-offentligheter (Haugseth, 2013, s. 116). Denne offentlighetsinndelingen bidrar til å tydeliggjøre hvordan kommunikasjon og diskusjon på de tre nivåene påvirker hverandre – og hvordan nye offentligheter «blør» inn på flere ulike nivåer; eksempelvis tradisjonelle mediers glidende overganger til sosiale medier (jf. Haugseth, 2013, s. 117). Mens Habermas så for seg den offentlige sfære som enhetlig, vektlegger Keane «den sprukne kvaliteten» i dagens offentlige sfærer:

A public sphere is a particular type of spatial relationship between two or more people, usually connected by a certain means of communication (television, radio, satellite, fax, telephone, etc.), in which non-violent controversies erupt, for a brief or more extended period of time, concerning the power relations operating within their given milieu of interaction and/or within the wider milieu of social and political structures within which the disputants are situated (Keane, 2000, s. 77).

Slike offentlige sfærer opptrer aldri i sin idealtypiske form, og sjelden isolert fra andre sfærer. Keanes offentlige sfærer er preget av heterogenitet og varierende størrelse, og er typisk sammenkoblet i nettverk. På tross av sammenflettingen nærmer ikke dagens offentlige sfærer seg noen integrert, habermasiansk offentlig sfære (Keane, 2000, s. 77).

Dagens mikro-offentligheter er arenaer for engasjement der enkeltpersoner og interessegrupper kan delta, og de er en viktig del av sosiale bevegelser. Her kan borgere teste, utvikle og stille spørsmål ved de «dominerende kodene» i dagliglivet, og fremsette nye eller alternative opplevelser av tid, rom og mellommenneskelige forhold (Keane, 2000, s. 77–78) – offentlighetstrekk som minner om Mouffes (1999) agonistiske pluralisme. I dag er det institusjoner som frivillige

19. *Öffentlichkeit und Erfahrung: zur Organisationsanalyse von bürgerlicher und proletarischer Öffentlichkeit* ble utgitt i 1972, mens den engelskspråklige utgaven utkom i 1993.

organisasjoner, menigheter, forlag, bibliotek og litteraturhus som ivaretar de mer stabile mikro-offentlighetene, mens en vennegjeng som diskuterer politikk over en øl er et eksempel på en kortvarig mikro-offentlighet (Keane, s. 78).

Man kan også finne slike mikrosfærer på sosiale medier, eksempelvis i diskusjonsfora og politiske nettsamfunn. Haugseth argumenterer dessuten for at Facebook-vegger kan regnes for en type mikro-offentlighet, dersom brukeren har en relativt åpen profil og bruker veggen til å diskutere med sine kontakter. Dette er i tråd med min forståelse av informantenes Facebook-bruk som offentlig meningsytring (Haugseth, 2013, s. 116–118).

Meso-offentligheter er Keanes betegnelse for den mest velkjente offentlighetstypen, som medieres av riksdekkende medier som dagsaviser, radio- eller TV-kanaler. Meso-offentlighetene er for store til at samtlige deltakere kan diskutere med hverandre, men her dannes det likevel arenaer som er felles for deltakerne, hvor temaer som er av interesse for flere drøftes offentlig (Keane, 2000, s. 79; Haugseth, 2013, s. 116).

Meso-offentligheter kan dessuten oppstå i sosiale medier-verdenen. Et eksempel er når tradisjonelle medieaktører innlemmer aspekter ved sosiale medier i virksomheten sin. Da meldinger fra Twitter ble lest opp under NRKs livesendinger fra sjakk-VM, når nettaviser legger ut artikler på sin egen Facebook-side eller kobler opp artikkel-kommentarsystemet sitt til *Facebook Comments*²⁰, dannes det sosiale meso-offentligheter. Slik oppstår det også en sammenblanding mellom mikro- og mesonivået som medfører nye muligheter for kommunikasjon og motstand. Tradisjonelle medier kan løfte frem enkeltpersoner eller oppsiktsvekkende ytringer fra sosiale medier, slik at meningsytrere kan bidra til å sette dagsorden i disse veletablerte mediene. Slike sammenvevinger kan utgjøre et viktig element i meningsytreres erfaringer med den digitale offentligheten (Haugseth, 2013, s. 120–125).

Makro-offentligheter har ifølge Keane oppstått som en delvis uintendert konsekvens av dagens internasjonale konsentrasjon av massemediebedrifter. Slike offentligheter oppstår på et globalt eller omfattende regionalt nivå (f.eks. EU), og tar gjerne form av svære, midlertidige medieproduksjoner (Keane, 2000, s. 80–81). Typiske eksempler er internasjonale konferanser, omfattende sportsarrangementer, og dekningen av store katastrofer: «Produksjonene [blir] solgt og videreformidlet til nasjonale innholdstilbydere som opererer på mesonivået. Disse «baker» produksjonene inn i sine sendinger slik at flere stemmer slipper til, og debatten kan utvides og kontekstualiseres nasjonalt» (Haugseth, 2013, s. 116–117).

20. Praksisen der leserne kan kommentere i nettavisers kommentarfelt etter å ha logget inn på eksempelvis Facebook-profilen sin, er blitt en vanlig måte for nettaviser å unngå anonyme debattanter på: http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Farvel_anonymitet-7363457.html#.U6MaY1_vl1 og <http://pluss.vg.no/2011/08/12/507/1tyZzQIO>

Internett stimulerer fremveksten av makro-offentligheter (Keane, 2000, s. 83), og mikro-offentligheter kan bli koblet til offentligheter på makronivå. Dette skjer hovedsakelig ved at medieaktører som Twitter, YouTube og Facebook tilbyr en arena der i prinsippet alle nettbrukere kan delta i kommunikasjon og diskusjon. Ett eksempel er at internasjonalt kjente politikere kan kommunisere direkte med enkeltfølgere på Twitter (Haugseth, 2013, s. 125–126).

2.4 Digitale offentligheter

Særtrekk ved nettverksoffentligheter

I forlengelsen av redgjørelsen ovenfor vil jeg diskutere noen av særtrekkene ved den digitale offentligheten på sosiale medier, og hvordan digitale nettverksoffentligheter skiller seg fra eldre offentlighetsformer.

Den amerikanske medieviteren danah boyd (2007) benytter begrepet *networked publics*, eller nettverksoffentligheter, for å beskrive hvordan offentlighetene på f.eks. sosiale nettverkssider (Facebook, Myspace, o.l.) skiller seg fra offentlig liv ansikt-til-ansikt. En nettverksoffentlighet besitter fem egenskaper som en fysisk offentlighet ikke gjør: Varighet, repliserbarhet, søkbarhet, skalerbarhet (*scalability*) og usynlige publikum. Disse egenskapene bidrar til å endre sosiale dynamikker og komplisere måtene folk samhandler på (boyd, 2007, s. 120; 2011).

Innholdet i nettverksoffentligheter, eksempelvis meningsytringer, består av *bits*, og egenskaper ved *bits* gjør dem enkle å lagre, spre og søke opp. Varigheten, søkbarheten og repliserbarheten som preger nettverksoffentligheter, er *structural affordances* som springer ut av egenskapene ved *bits* (boyd, 2011, s. 45–46). Disse «innebygde handlingsmulighetene» (Enjolras m.fl., 2013, s. 23) inkluderer skalerbarheten, som betegner ulike grader av synlighet og spredning innhold i nettverksoffentligheter kan anta (boyd, s. 47–48). Usynlige publikum forstås best som en *dynamikk* i nettverksoffentligheter, sammen med «kollapsede kontekster»: Nettverksoffentligheters mangel på romlige, sosiale og temporale grenser gjør det vanskelig å opprettholde bestemte sosiale kontekster (jf. Abril, Levin & Del Riego, 2012), noe som også medfører utvisking av skiller mellom det offentlige og det private (boyd, s. 49–52).

Nettverksoffentligheter er dessuten mer omfattende enn det boyd kaller *mediated publics*, eller medierte offentligheter. Disse skapes ved hjelp av medierende teknologi som TV, radio og aviser, i likhet med Keanes (2000) meso-offentligheter. Medierte offentligheter mangler to av egenskapene ved nettverksoffentligheter, søkbarhet og skalerbarhet, som kan sies å *forsterke* de tre øvrige (boyd, 2007, s. 125–126; boyd, 2011). En nettverksoffentlighet kan altså

forstås som en utvidet mediert offentlighet, der nettverket formidler samhandlingen mellom medlemmene av offentligheten (boyd, 2007, s. 125).

I studiet av den digitale offentlighetens kultur vil de strukturelle og dynamiske særtrekkene ved nettverksoffentligheter gjøre seg gjeldende på ulike vis. At ytringer og meningsutvekslinger på sosiale medier kan registreres og lagres for uoverskuelig fremtid, muliggjør asynkron kommunikasjon - som unektelig har sine fordeler. Imidlertid kan varigheten i nettverksoffentligheter by på utfordringer fordi den åpner for at ytringer kan plukkes opp utenfor den opprinnelige konteksten de ble fremsatt i, noe som kan forvrengte meningsinnholdet (boyd, 2011, s. 46–47).

Bits og digital koding gjør det enkelt å kopiere, endre og spre informasjon og kommunikasjon på sosiale medier (van Dijk, 2012, s. 10; boyd, 2011, s. 47). Den enkle repliserbarheten i nettverksoffentligheter åpner for at meningsytrere kan miste kontroll over ytringene sine, i tråd med boyds poeng om varierende skalerbarhet og manglende kontekstuelle grenser (boyd, 2011, s. 48–51).

Usynlige publikum betegner nettopp den uoversiktelige og vanskelig definerbare massen som utgjør en meningsytrers potensielle publikum i nettverksoffentligheter. Meningsytreres forhold til dette publikumet kompliseres ytterligere av de andre særtrekkene: «In theory, people can access content that is persistent, replicable, scalable, and searchable across broad swaths of space and time» (boyd, 2011, s. 49).

Skalerbarheten muliggjør alt fra kommunikasjon mellom to til massekommunikasjon, men den potensielle spredningen av digitalt innhold gjør synlighetsgraden i nettverksoffentligheter uforutsigbar (Enjolras m.fl., 2013, s. 22; boyd, 2011, s. 48). Søkbarheten gjør det lettere å finne både meningsfeller og -motstandere. Samtidig blir det enklere å søke frem ytringer nettbrukere angrer på å ha fremsatt, og å kartlegge mye av en persons liv gjennom digitale spor - noe som kan misbrukes i trakassering og *stalking* på nettet (boyd, 2007, s. 126; Herring, 2002).

«Selvet» og rammer for ytring på internett

De senere årene har det dukket opp nye anvendelser av internett, i takt med utviklingen av Web 2.0 - den interaktive weben. Der muliggjør sosiale medier interaksjon og samarbeid mellom brukere som er aktive i opprettholdelsen og utviklingen av mediene og disses innhold (Enjolras m.fl., 2013, s. 11–12; Griswold, 2013, s. 153–154). Folk er blitt tryggere på internettmediene, og nyere bruksmåter hinner ifølge Papacharissi (2008) om interessante tendenser. Hun mener at trendene uttrykker internetts demokratiserende potensial på en ny måte: «(...) [This] has little in common with the Habermasian public sphere but more in common with contemporary public impulses and desires». Denne utviklingen karakteriseres ved hjelp av begrepet *the virtual sphere 2.0* (Papacharissi, s. 236).

Blant utviklingstendensene Papacharissi skisserer er personalisering: «[T]he ability to organize information based on a subjective order of importance determined by the self, presents an operative feature of online media (...)» (2008, s. 236–237). I tillegg til å være et teknisk trekk som kan «skreddersy» brukerprofilene på sosiale medier, kan personalisering forstås som en økt vektlegging av verdier knyttet til det å uttrykke seg selv. Slike *self-expression values* er forbundet med blant annet folks ønske om å ha en slags kontroll over omgivelsene sine, økt autonomi, og et behov for å stille spørsmål ved autoriteter (Papacharissi, s. 236–237). Disse verdiene minner om det som kjennetegner Keanes (2000) mikro-offentligheter, og de er således ikke rent egoistisk orienterte. Medieprofessor Terje Rasmussen (2008) anser personaliseringen av media på internett som drivkraften i differensieringen av dagens offentlighet – hva gjelder både tematilfang, uttrykksmåter og omfanget av ulike deltakere (s. 76–77). Personaliseringen kan også forstås ut fra Haugseths (2013) poeng om at sosiale medier bidrar til enklere sammenkobling av mikro-, meso- og makro-offentligheter:

The personalisation of media on the internet [is] enabling the individual to voice opinion directly to public power, to participate in campaigns, and social movements, and to exchange opinions on online forums in her own ways and language, drawing upon personal experiences, knowledge, engagements, values and judgements (Rasmussen, 2008, s. 77).

For å kombinere Papacharissi, Keane/ Haugseth og Rasmussens poenger, kan man si at «selvuttrykksverdier» som gjør seg gjeldende i sosiale medier, kan bidra til oppslutning om aksjoner eller motstandsbevegelser og til utfordring av hva som anses som relevante erfaringer å diskutere offentlig (jf. Papachariss. 2008, s. 237–239; Enjolras m.fl., 2013).

Papacharissi trekker også en parallell fra spesielt bloggeres ytringer til sosiolog Erving Goffmans analyser i *The Presentation of Self in Everyday Life* (1959), med utgangspunkt i historikeren Christopher Lasch' forståelse av narsissisme i en postmoderne kultur. En slik selvopptatthet har sitt grunnlag i en desperasjon over at samfunnet ikke tilbyr noe tydelig skille mellom offentlig og privat liv. Denne tvetydigheten preger også aktiviteten til en del bloggere og andre brukere av sosiale medier:

On blogs, the expression of public opinion on private forums (or the expression of private opinion on a public forum – the blogger constantly plays with this distinction) becomes a carefully orchestrated performance with *the other* in mind (Papacharissi, 2008, s. 237–238, min kursivering).

Papacharissi anvender narsissismebegrepet for å forstå selvgranskningen og selvpplukelsen som ofte finner sted på blogger og lignende medieplattformer. Hun hevder at selv politiske blogginnlegg er narsissistisk motiverte, da de ikke er utformet med det bestemte formål å bidra til en offentlig sfære, eller til

fellesskapet. Papacharissi anser slik ytringsaktivitet, spesielt personlig blogging, som en slags definisjonslek der bloggeren er interessert i å utfordre hva som defineres som privat og hva som defineres som offentlig (2008, s. 239).

Et supplerende perspektiv på nettbrukeres motivasjoner finnes hos medieforsker Ike Picone (2011). I sin studie av nyhetsbrukere på nett og deres forhold til brukergenerert nyhetsstoff formulerer han noen produserings- eller ytringsmotivasjoner som ikke kun er knyttet til ytrernes selvrealisering (jf. Papacharissi, 2008, s. 238). Selv om funnene hans gjelder spesifikt for aktivt engasjement i og produksjon av nyhetsrelatert innhold, kan flere av aspektene relateres til brukerproduksjon generelt (Picone, 2011, s. 254, 261, 264).

Picones begrep om sosial refleks (*social reflex*), det at meningsytrere eller produsenter av for eksempel nyhetsstoff vurderer de potensielle mottakerne av bidrag de kommer med, kan vitne om et ønske om å bidra til en offentlig sfære. Picone understreker at denne sosiale refleksjonen er en del av nettbrukeres motivasjon for å delta i produksjon, diskusjon og spredning av nyhetsstoff på internett: «Their contribution should help people, interest them or at least contribute to the discussion e.g. by pointing out possible mistakes or raising awareness for the topic» (2011, s. 261).

De øvrige motivasjonstypene Picone formulerer kan lettere ses i sammenheng med Papacharissis (2008) vurdering, ettersom brukernes egenskaper eller selvpoppfatning her virker mer avgjørende. Den andre motivasjonstypen relaterer Picone til deres selvsikkerhet, eller *self-confidence*:

This implies aspects of authority like knowing one's facts and being certain about one's statements, but also aspects of skills like writing skills or the ability to tell clear and coherent stories or the wits to fascinate or entertain people (Picone, 2011, s. 262).

Engasjement (*involvement*) for den aktuelle nyhetssaken eller temaet, er også en sentral faktor i nettbrukernes valg om å bidra, ifølge Picones studie. Dette engasjementet er knyttet til ens følelsesmessige reaksjoner på en sak, eller til vedkommendes interesseområder: «This is certainly linked to the self-confidence mentioned earlier as someone is more likely to feel more at ease when reacting to topics in his or her fields of interest» (2011, s. 262–263).

Picone påpeker at jo flere av de tre motivasjonstypene en nettbruker mener å besitte, desto mer sannsynlig er det at vedkommende vil engasjere seg aktivt (2011, s. 261). Med andre ord kan sosial refleks, selvsikkerhet og engasjement også si noe om nettbrukeres mulige hindringer for å ytre seg eller produsere saksorientert stoff, og hvordan disse motivasjonene virker inn på ens deltakelse i en digitalisert offentlighet.

Interaksjonsritualer og framing

Velkjente begreper fra den kanadiske sosiologen Erving Goffman, som roller og inntrykkshåndtering ([1959]1992), er blitt brukt i analyse av blant annet blogger,

Facebook-profiler og sosiale nettverkssider (Krogstad, 2007; 2013; Karlsen, 2013; boyd, 2014). Selv om Goffman studerte ansikt-til-ansikt-samhandling og hvordan slik interaksjon kan forløpe så smertefritt som den ofte gjør, har altså mange av innsiktene hans også funnet sin plass i studier av interaksjon og kommunikasjon på sosiale medier. Nedenfor vil jeg derfor redegjøre for noen av hans perspektiver.

Goffman var intellektuelt inspirert av blant annet Émile Durkheims religionsteori, der ritualer bidrar til å strukturere og integrere sosialt liv (Gobo, 2010, s. 43; Durkheim, 2008; jf. Alexander & Smith, 1993).²¹ Goffman analyserte tilbedelsen av det moderne individet som en erstatning for religionen, der den enkeltes individuelle ukrenkelighet er det meste hellige: «(...) [M]oderne hverdagsliv består av en rekke mikroritualer der vi dyrker vårt eget og andres selv» (Aakvaag, 2008, s. 75).

Bevaringen av individets selvfølelse skjer gjennom det Goffman kaller interaksjonsritualer, som skaper sosial orden i samhandlingssituasjoner ([1967]1982). Goffmans betingelser for hva som må være på plass for at man kan snakke om at et interaksjonsrituale finner sted, trekker dermed også på Durkheim (Hughes, Sharrock & Martin, 2003, s. 197–198). Sosiolog Jan-Paul Brekke (2002) utkrystalliserer disse betingelsene på følgende måte:

[A]t det hersker en felles stemning mellom deltakerne, at de har et felles fokus, samt at deltakerne har bevissthet om de andre som deltakere (...) I samtalen presenterer vi oss med en «maske» som vi forventer at de andre deltakerne skal respektere. Til gjengjeld viser vi respekt for den identiteten som de andre har gjort gjeldende i situasjonen (Brekke, 2002, s. 548–549).

Disse betingelsene kan komme til uttrykk ved at individet i en samtalsituasjon formulerer følelsene og interessene sine på en slik måte at de andre deltakerne kan bruke dette som utgangspunkt for å involvere seg i samtalen på passende vis (felles fokus). Mens når deltakerne, henholdsvis de(n) som taler og de(n) som lytter, justerer uttrykksmåtene og engasjementet sitt i forhold til den andre parten, dannes det en felles stemning. Gjensidigheten mellom samtaledeltakerne er altså avgjørende for et vellykket samtalerituale, ifølge Goffman. Selv om individet har visse forpliktelser som deltaker, kan vedkommende også forvente tilsvarende fra de andre: «[O]thers present will make some effort to stir up their sympathies and place them at his command» (jf. bevissthet om de andre som deltakere) (Goffman, 1982, s. 116).

Det å opprettholde og beskytte hverandres selv i samhandlingssituasjonen er en sentral del av samhandlingsordenen, som dannes når individer møtes til ansikt-til-ansikt-samhandling. Skal samhandlingsordenen oppleves som

21. Goffman distanserte seg imidlertid fra Durkheims teorier, som påvirket hans arbeider på 1950-tallet, senere i karrieren (Gobo 2010, s. 43).

meningsfull er deltakerne avhengige av å oppnå en felles situasjonsdefinisjon, eller en felles ramme som «binder en samhandlingsorden sammen» (Aakvaag, 2008, s. 72–74).²² Slike situasjonsdefinisjoner er bygget ut fra organiseringsprinsipper som styrer sosiale hendelser og menneskers subjektive involvering i dem. Disse grunnleggende prinsippene kaller Goffman nettopp rammer, eller *frames*. Rammene, som forstås som fortolkningsskjemaer, hjelper oss med å identifisere, persipere og organisere opplevelsene og erfaringene i livene våre og i konkrete samhandlingssituasjoner (Goffman, 1974, s. 10–11, 13, 21).

I tillegg til forståelsen av samhandlingssituasjoner som interaksjonsritualer som foregår innenfor bestemte rammer, er Goffman særlig kjent for sitt «dramaturgiske» perspektiv på sosialt liv ([1959]1992). I enhver sosial situasjon mener Goffman at man spiller «roller» som man har et selvrefleksivt forhold til i form av rolledistanse (Aakvaag, 2008, s. 75–76).²³ Ens refleksive forhold til slike roller kommer til uttrykk i såkalt inntrykkshåndtering. Det dramaturgiske perspektivet er imidlertid blitt kritisert for å tilskrive enkeltindividet kynisme og overdreven selvbestemmelse overfor både sosiale makrofaktorer og indre personlighetstrekk (Aakvaag, 2008, s. 76; Hochschild, 1979, s. 557–558; Gecas & Schwalbe, 1983, s. 80–81).

2.5 Kvinner i offentligheten

Ettersom prosjektets hovedfokus ligger på kvinnelige meningsyttere og deres opplevelser innenfor den digitale offentlighetens kultur, er det betimelig også å gi en kort skissering av hvordan kvinners plass i offentligheten er blitt forstått.

Den borgerlige offentlighetsforståelsen (Habermas, [1962]1991) er fra flere hold blitt kritisert for å være for idealistisk, og i for liten grad forholde seg til ekskluderingen av en rekke ulike grupper – deriblant kvinner (Fraser, 1990; Fleming, 1995; Landes, 1995). Habermas har senere, med bakgrunn i feministiske påpekninger, vedgått at hans redegjørelse av den idealtypiske borgerlige offentligheten i for liten grad spesifikt problematiserer kvinners ekskludering fra denne. Imidlertid understreker Habermas at den ideelle borgerlige offentligheten i utgangspunktet var tuftet på universalistiske diskurser, noe som åpnet for en felles diskusjonsarena der både arbeidere og kvinner etter hvert fikk innpass. Således var ikke den borgerlige offentligheten ekskluderende i Michel Foucaults betydning ifølge Habermas, fordi den *ikke* bygget på en hegemonisk diskurs

22. Dette kan minne om Habermas' «formalpragmatiske» vektlegging av å oppnå felles situasjonsdefinisjoner for at deltakerne i en samhandlingssituasjon skal kunne koordinere sine handlingsplaner (jf. Eriksen og Weigård, 1999, s. 54).

23. Således skiller Goffmans rolleforståelse seg fra Talcott Parsons' syn på roller og rolleforventninger som internaliserte, noe som levner lite rom for aktiv «lek» med roller (Aakvaag, 2008, s. 75; Parsons, 1961).

som ekskluderte alle alternative diskurser eller stemmer (Habermas. 1992, s. 422, 425–429).

Uavhengig av ens tolkning av kvinners prinsipielle innpass i en borgerlig offentlighet, kan kvinner sies å ha gjort seg gjeldende i den offentlige samtalen ut fra en underpriviligert posisjon gjennom både 1700-, 1800- og 1900-tallet. De har vært nødt til å forholde seg til diverse forestillinger om kjønn og klasse når de har villet fremsette målene sine om å skape forandring – innenfor den offentlige debatten eller i samfunnet for øvrig (Lökken, 2002, s. 290).

Den feministiske filosofen Nancy Frasers innsikter kan være relevante for en forståelse av kvinners forhold til offentligheten historisk sett. I artikkelen «Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy» (1990) tar Fraser for seg en del av Habermas' premisser for den ideelle offentlige sfære og vurderer dem kritisk. I det følgende vil jeg redegjøre for noen av Frasers poenger og argumentere for hvorfor de også kan gi et nyttig inntak til forståelsen av offentligheter på sosiale medier.

Motoffentligheter og ekskludering av «det private»

Selv om det er den idealtypiske borgerlige offentligheten som står sentralt i Habermas' analyse, og selv om denne offentligheten kan forstås som en metafor som viser til en idéell form for borgerlig deltagelse (Habermas. 2002, s. 422; Papacharissi, 2008, s. 234), mener Fraser det er problematisk at Habermas idealiserer den liberale offentlige sfære. Hun mener at han også burde ha vurdert konkurrerende, ikke-liberale og ikke-borgerlige offentligheter (1990, s. 60–61). Fraser stiller spørsmål ved flere antagelser som er sentrale for en bestemt – en borgerlig-maskulinistisk – forståelse av den offentlige sfære (s. 61–62). Disse antagelsene kan oppfattes som urealistiske hvis man tenker på dem som forutsetninger for reell, fremfor ideell, offentlig diskusjon.

I tråd med Negt og Kluges (1993) tilsvar til Habermas' *Borgerlig offentlighet*, problematiserer Fraser vektleggingen hans av én integrert offentlighet (1990, s. 62). Fraser argumenterer for at et mangfold av offentligheter, gjerne i form av alternative motoffentligheter, er en fordel for samfunnet (s. 67). Dette perspektivet er også fruktbart for dagens norske samfunnskontekst. Blant de ulike offentlige sfærene som finnes i en digitalisert kultur (jf. van Dijk, 2012; Haugseth, 2013), kan eksempelvis bloggsfærer for alt fra «mammabloggere» til innvandringskritikere bidra til at alternative stemmer kan utvikle seg og komme til orde også i en bredere offentlighet (jf. Papacharissi, 2008, s. 234).

Nancy Fraser slutter seg dessuten til det kritiske synet på det habermasianske kravet om herredømmefri dialog: «[T]he assumption that it is possible for interlocutors in a public sphere to bracket status differentials and to deliberate «as if they were social equals (...)» (1990, s. 62). Fraser trekker denne

antagelsens ontologiske grunnlag i tvil, ettersom hun hevder at *faktisk* likhet mellom samfunnsgrupper er en forutsetning for politisk demokrati (s. 62–63).

Fraser fremhever at selv etter at den formelle ekskluderingen av historisk sett underlegne grupper, som kvinner, eiendomsløse menn og etniske minoriteter, ble opphevet, fantes det uformelle hindere som vanskeliggjorde en effektiv utestengelse av statusulikheter i offentligheten:

[Discursive] interaction within the bourgeois public sphere was governed by protocols of style and decorum that were themselves correlates and markers of social inequality. These functioned formally to marginalize women and members of the plebeian classes and to prevent them from participation as peers (Fraser, 1990, s. 63).

Her problematiserer Fraser Habermas' prinsipielle ekskludering av blant annet kultur, følelser og erfaringer fra diskusjon i den offentlige sfæren (Fraser, 1990, s. 62; jf. Mouffe, 1999; Calhoun, 2013, s. 12–31). Dette er elementer som kan ta form av personlige eller private interesser og temaer – noe som ifølge Fraser var ting *kvinnene*, som tidligere gjerne var henvist til privatsfæren, var opptatt av å sette på dagsorden. Fraser påpeker at begrepene privat og offentlig har en rekke ulike betydninger, og at alle deltakere i offentlig diskurs ikke nødvendigvis er enige om hva som regnes som offentlig eller privat: «What will count as a matter of common concern will be decided precisely through discursive contestation» (s. 71). Frasers forståelse av disse begrepene som «kulturelle klassifikasjoner og retoriske merkelapper» som kan brukes for å skille mellom legitime og illegitime interesser, tema og perspektiver for offentlig diskusjon, er et interessant inntak når man vil undersøke opplevelsen av deltagelse i den digitale offentligheten. Meningsytreres muligheter for å ytre seg på sosiale medier om temaer som tradisjonelt har vært knyttet til privatsfæren (jf. Rasmussen, 2008; Papacharissi, 2008), og deres erfaringer med dette, kan kanskje ses i lys av den «privatlivets retorikk» som ifølge Fraser er blitt brukt for å begrense sfæren for legitim offentlig debatt (Fraser, 1990, s. 73).

Noen av Nancy Frasers innvendinger kan i dag også ses som en motvekt til de optimistiske perspektivene på internettets potensial som demokratiserende diskusjonsarena. Der forstås sosiale medier som diskursive arenaer der alle tilsynelatende kan delta som likestilte, og der man ikke trenger å inneha en bestemt sosial posisjon for å bli hørt i offentligheten (Heng & de Moor, 2003, s. 337; jf. Shirky, 2008). Forskning har imidlertid vist at medier på internett reproducerer klasse-, kjønns- og raseulikheter fra den *offline* offentlige sfæren (Rodino, 1997; Papacharissi, 2008, s. 234), og at strukturelle forhold i bredere samfunnskontekster kan spille inn i den digitale offentligheten og deltagerens opplevelse av den (jf. Herring, 1999; Stalder, 2012). Dermed virker Frasers skepsis til de praktiske mulighetene for herredømmefri dialog også relevant å ha med seg i analyse av den digitale offentligheten.

Et «fiendtlig» internett

Som nevnt i oppgavens innledning, er menn i flertall i nettdebatter på alle sosiale medier i Norge, med unntak av Facebook. Denne skjevheten i nettdebattene, en ytringsarena som nok vil bli mer betydningsfull og omfattende fremover, kan bidra til å utvide kjønnsgapet i offentlig debatt deltakelse (Enjolras m.fl., 2013, s. 125–127). Når dette mindretallet av kvinnelige debatt deltakere i sosiale medier omtales i tradisjonelle medier, knyttes det hyppig til fenomener som netthets og trakassering.²⁴

Den amerikanske filosofen Martha C. Nussbaum bidrar med et perspektiv på netthets som problematiserer bestemte aspekter ved dette fenomenet. I *Objectification and Internet Misogyny* (2010) tematiserer Nussbaum spredningen av blant annet sladder og usannheter på internett, og drøfter de uheldige følgene slik virksomhet kan ha. Hun påpeker at mange av konsekvensene rammer kvinner, og at en anelig del av materialet som spres involverer *objektivering*: «treating women as objects for men's use and abuse » (Nussbaum, s. 68). Hun fremholder at personer, i hennes redegjørelse hovedsakelig menn, som i utgangspunktet er relativt maktesløse kan få stor makt over enkelte kvinners liv ved å utnytte visse egenskaper ved internett:

[I]ts ability to create a whole world in which an objectified version of the person replaces the real person; its ability to disseminate this spoiled identity widely and rapidly; and its ability to cause large-scale disruptions in the real world (...) (Nussbaum, 2010, s. 69).

Nussbaum omtaler her i første rekke nettfora med en temmelig begrenset brukergruppe.²⁵ De nevnte egenskapene vil altså neppe være like fremtredende i en bredere digital offentlighetskontekst. Likevel kan Nussbaums poenger også være relevante for negative erfaringer med meningsytring i omfattende nettverk på sosiale medier og i andre digitale offentligheter.

Nussbaums objektiveringsbegrep, som hun forstår som et samlebegrep bestående av ulike former for objektivering, kan være nyttig for å tydeliggjøre hvordan seksuell sjikane og utseendebasert hets *online* sementerer kjønnsulikheter fra den *offline* virkeligheten (jf. Nussbaum, 2010, s. 70). Som vist i oppgavens innledning har en rekke ulike studier analysert trakassering og «trolling» som kvinnelige nettbrukere og meningsytrere utsettes for. Flere av bestanddelene i Nussbaums objektiveringsbegrep, samt supplerende innspill fra den feministiske filosofen Rae Langton (2008), tilbyr en måte å sette ord på

24. I 2013 sendt TV 2 og SVT hver sin dokumentar der kvinner som deltar i offentligheten, via både tradisjonelle og sosiale medier, forteller om sine opplevelser med trusler og hetsende kommentarer.

25. I sin artikkel tar Nussbaum for seg blant annet AutoAdmit, et nettverk der blant andre amerikanske studenter kan ytre seg og diskutere umoderert. URL: <http://blogs.law.harvard.edu/guorui/2007/04/07/a-recent-story-about-us-elite-law-schools-autoadmit-controversy/>

og illustrere at trakassering er en del også av den digitale offentligheten – og hvordan dette kan oppleves som problematisk, både for meningsytrerne som trakasseres og for offentlig debatt generelt.

Nussbaum mener det er nødvendig å tydeliggjøre syv distinkte måter man kan behandle en person som en ting på, ettersom feministisk teori ofte har anvendt objektivering som konsept uten å klargjøre hva det innebærer. Hun slutter seg også til Langtons tillegg, «reduction to body», «reduction to appearance» og «silencing» (Nussbaum, 2010, s. 69, 71; Langton, 2009, s. 228–229). Langton lanserte disse begrepene i kjølvannet av at Nussbaum publiserte sin artikkel *Objectification* i 1995. Jeg vil ikke her definere de til sammen ti bestanddelene i objektiveringsbegrepet til Nussbaum/ Langton, men trekke inn de som viser seg mest relevante i annet analysekapittel. Dette kapittelet tar blant annet for seg seksualisert hets av kvinnelige meningsytrere.

3 Data og metode

3.1 Valg av metode og tilnærming

Det finnes både kvalitative (Herring et.al., 2002; boyd, 2007; Hardaker, 2010) og kvantitative (Biber, Doverspike, Baznik, Cober & Ritter, 2002; Enjolras m.fl., 2013; Buckels et.al., 2014) studier av folks bruk av sosiale medier, samt studier som anvender begge tilnærmingene (Herring, 1999; boyd, Golder & Lotan, 2010). For mitt prosjekt, der det ha vært et mål å få frem varierte håndteringsstrategier, personlige erfaringer og nyanserte opplevelser i ulike sosiale mediekontekster innenfor en viss gruppe, vurderte jeg en kvalitativ tilnærming som mest velegnet.

I *Feminist Media Studies* (1994) skiller sosiolog Liesbet van Zoonen mellom kvalitativ og fortolkende forskning. Hun forstår kvalitativ forskning som: «[A]ny kind of research that produces findings not arrived at by means of statistical procedures or other means of quantification» (Strauss & Corbin, 1990, s. 17, i van Zoonen, s. 134).

For van Zoonen blir altså kvalitativ forskning et generelt begrep for bestemte, ikke-kvantitative måter å samle inn og analysere data på. Hun ønsker imidlertid å tydeliggjøre feministisk og annen kritisk forsknings posisjon ved heller å benytte begrepet om «fortolkende» forskning. Hun knytter fortolkende forskning til en bestemt induktiv forskningsstrategi, der målet er å utvikle substansiell teori basert på informantenes konkrete opplevelser, i tråd med Grounded theorys metodologi (jf. Glaser & Strauss. 1967). Formålet for fortolkende forskning er å forstå de dagligdage meningene og fortolkningene som folk tilskriver sine omgivelser, samt handlingene som følger av disse fortolkningene. Ifølge van Zoonen (1994, s. 134–135) er kvalitative datainnsamlingsteknikker som dybdeintervjuer og deltakende observasjon, best egnet for å oppnå innsikt i slik mening.

I min masteroppgave har jeg arbeidet med utvikling av begreper, men ikke hatt som ambisjon å utvikle ny, substansiell teori. Da mitt forskningsprosjekt har et eksplorerende utgangspunkt, der målet er å utvikle innsikter i hvordan sentrale, kvinnelige meningsyttere opplever og manøvrerer i den digitale offentligheten på sosiale medier, har det likevel virket meningsfylt å hente inspirasjon fra denne forståelsen av fortolkende forskning. Hvordan dette har påvirket analysearbeidet utdypes under 3.5.

I prosjektets startfase var jeg innom tanken om å gjøre en liten etnografisk undersøkelse i tillegg til dybdeintervjuer, som var datainnsamlingsteknikken jeg falt ned på. Tanken var da å være deltagende observatør når informantene jobbet med innlegg, eller deltok i diskusjoner på sosiale medier. Dette valgte jeg imidlertid bort av flere grunner. Ett poeng var utfordringene knyttet til å få fruktbare observasjonsdata ut av det å se på noen skrive. Selv om det er mulig

å observere i alle slags sammenhenger der de man studerer opptrer, fryktet jeg at et slikt feltarbeid ville bli for tidkrevende i forhold til utbyttet, og noe som ville gjort det vanskeligere å få adgang til de ønskede informantene (jf. Fangen, 2010, s. 91).

Å gjøre en form for tekstanalyse av innlegg informantene hadde skrevet, av hetsende meldinger de hadde mottatt eller av diskusjonstråder de hadde deltatt i, var en annen supplerende metode jeg vurderte i arbeidets startfase. En vurdering av hvor mye tid en slik analyse ville ta, kombinert med et rikt og omfattende intervjumateriale som utviklet seg, resulterte i at jeg forkastet denne idéen i løpet av høsten 2013. Internett og sosiale medier er blitt yndede forskningsområder, og forskningsetikk innenfor internett-relatert forskning har vist seg å by på særskilte utfordringer (Ekern, 2013; Jacobsen, 2013). Ved å benytte faktiske tekster informantene hadde publisert på internett, kunne det blitt umulig å anonymisere dem, og om jeg ville brukt ytringer de hadde mottatt på sosiale medier, måtte jeg innhentet tillatelse fra vedkommende som hadde publisert dem (Ekern 2013, s. 15). Disse ulike faktorene bidro til at jeg vurderte tekstanalyse som en for tidkrevende prosess. Dessuten foreligger det allerede en rekke studier av kommunikasjon og ulike former for hets på internett som analyserer publiserte ytringer og tekstlige meningsutvekslinger (Herring, 1999; Lee, 2005; Graham, 2007; Hardaker, 2010).

Datainnsamlingen har altså foregått ved hjelp av semistrukturerte dybdeintervjuer, med henblikk på å få kjennskap til og utvikle en forståelse av intervjupersonenes opplevelser av og erfaringer innenfor en del av deres livsverden – tilværelsen som sentrale kvinnelige meningsyttere i den digitale offentligheten (jf. Kvale og Brinkmann, 2009, s. 21, 35).

Som omtalt i 1.3 er holdningene og praksisene til brukere av sosiale medier, fortrinnsvis ungdom, blitt studert ved hjelp av kvalitative intervjuer tidligere (boyd, 2007; Lüders. 2007). Ved å anvende en datainnsamlingsmetode som er blitt etablert også innenfor internettforskningen, men overfor en annen type informanter og med et annet fokus, håper jeg at masteroppgaven vil supplere den foreliggende forskningen på bruk og opplevelser av sosiale medier.

3.2 Utvalget

Utvalget mitt består av ti kvinnelige meningsyttere som er aktive innenfor nettverksoffentlighetene på sosiale medier. Omlag halvparten av dem har egen blogg, men aktivitetsnivået der varierer sterkt mellom informantene. Alle unntatt én er aktive på Facebook, det samme gjelder for Twitter. En nærmere beskrivelse av informantene følger nedenfor, der jeg vurderer dem opp mot utvalgskriteriene mine.

Utvalgsmetode

Hvordan man som forsker skal avgrense det empiriske arbeidet er et sentralt metodisk spørsmål. Når man jobber kvalitativt med få enheter som er strategisk utvalgt og ønsker å utvikle kunnskap med generaliseringspotensial (s. 3.7), bør man ha en velbegrunnet avgrensing (Tjora, 2012, s. 34).

Utvalgsmetoden har bestått av en blanding av strategisk utvalg (jf. Silverman, 2010, s. 141) og en slags snøballmetode, eller rekruttering gjennom nettverk. Strategisk utvalg er blitt gjennomført for å sikre et sammensatt utvalg av informanter, med hensyn til yrkesmessige, politiske og etniske tilknytninger, samt interesseområder og temaer de ytrer seg om. Slik variasjon har vært viktig ut fra hypoteser om at visse temaer kan være mer krevende å ytre seg om enn andre, samt at posisjonen en ytrer seg fra kan ha betydning for ens ytringsbetingelser.

Hovedproblemstillingen min er relativt åpen og eksplorativ. Derfor har utvalgskriteriene mine vært klare, men romslige. Ettersom en av underproblemstillingene mine omhandler netthets og trakassering, er deler av rekrutteringen basert på kjennskap til slike opplevelser. Et annet viktig tema i studien er hvordan man forstår og håndterer den uklare grensen mellom det offentlige og private i digitaliserte offentlige rom. Deler av rekrutteringen er også blitt gjort med dette i tankene, ved at jeg har kartlagt eksempler på slike glidende overganger i informantenes ytringsaktivitet. En snøballmetode kom inn i utvalgsprosessen da den første informanten tilbød seg å legge ut et informasjonsskriv om masterprosjektet på Facebook-siden til et kvinnenettverk hun er med i. Dette resulterte i at tre kvinner kontaktet meg og tilbød seg å stille som informanter. Deretter vurderte jeg dem ut fra utvalgskriteriene (s. 3.2.2.1), og valgte å rekruttere to av dem.

Kriterier for utvalg

Aktivitet, synlighet og tematilfang

Et av hovedkravene har vært at informantene er aktive, meningsytrende brukere av minst én sosial medieplattform. Dette i betydningen at de anvender og ytrer seg via profilene sine på sosiale medier, fremfor å «bare ha» profiler som benyttes svært sjelden, eller kun til andre ting enn samfunnsrelatert meningsytring og diskusjon (jf. Enjolras m.fl., 2013, s. 48–49).

Aktivitetskriteriet undersøkte jeg i forkant av den innledende kontakten med informantene, ved å undersøke Facebook- og/eller Twitter-profilene deres. Folks Facebook-profiler tilbyr ofte svært begrenset informasjon til utenforstående. Da informantene mine stort sett anser Facebook-profilene sine som offentlige var det mulig å se en del av aktiviteten deres uten å legge dem til som venn – eller

ved å «følge» Facebook-pagen deres en periode.²⁶ Sistnevnte metode gjør det imidlertid mulig for mine Facebook-venner å se hvem jeg følger der, og potensielt tenke seg frem til hvem som kan ha vært informanter. Jeg anser likevel ikke dette som spesielt problematisk, da jeg sluttet å følge disse etter kort tid.

På Twitter søkte jeg opp informantenes brukerprofiler (samtlige hadde slike) og så på aktiviteten deres, uten å «følge» dem. Alle unntatt én var aktive twitrere på temmelig jevnlig basis, eksempelvis ved å poste lenker, komme med egne utspill og betraktninger, eller diskutere med andre twitrere.

Antall følgere på Twitter brukte jeg også som en indikator på det andre hovedkravet, nemlig at informantene til en viss grad skulle være synlige i nettverks-offentligheter, som deltagere i samfunnsdebatten. Dette fordi hovedinteressen min har vært deltakelse i «offentlige rom» på internett, forstått som sfærer der «samfunnsengasjement kommer til uttrykk, og der kollektive prosesser av meningsytring og meningsdanning finner sted» (Enjolras m.fl., 2013, s. 181).

«Synlig» forstod jeg som at de ytret seg i et relativt omfattende nettverk, enten på Facebook, Twitter, eller begge steder. Antall venner informantene har på Facebook var det ikke alltid mulig å se som ikke-venn, men etter at jeg kom i kontakt med dem har det vist seg at samtlige har mins. 500 Facebook-venner. Når det gjelder Twitter anså jeg rundt 1000 følgere som et minstekrav. Alle informantene som bruker Twitter aktivt hadde imidlertid mins. 2000 følgere. Størrelsen på mottakergruppen er imidlertid ikke nødvendigvis proporsjonal med ens innflytelse eller synlighet i offentligheten, det avgjørende er ofte hvor innflytelsesrikt nettverket ens er (Enjolras m.fl. 2013, s 31). Mine informanter inngår stort sett i nettverk med ressurssterke personer fra kulturliv, akademia eller mediebransjen, noe som også bidrar til større synlighet.

En annen indikasjon på synlighet jeg benyttet meg av, var hvorvidt informantene figurerte i flere deler av de digitale offentlighetene på internett. For eksempel at de også ytret seg på blogg, i kronikker eller artikler på nettaviser, på diskusjonssider som NRK Ytring, eller at de deltok i mer tradisjonelle medierte offentligheter som radio eller TV.

Min forståelse av offentlighetsbegrepet påvirket det tredje utvalgsriteriet, nemlig at informantene mine skulle ytre seg om temaer som er relevante på et mer generelt samfunnsnivå (jf. Habermas. 2002, s. 131–132). Dermed er eksempelvis rene mote-, trenings- eller livsstilsbloggere utelatt fra utvalget.²⁷

26. Mens man på en profil eller *timeline* må godkjenne alle «venneforespørsler», kan brukere «abonnere på» *pagen* uten at en må godkjenne dette eller selv bli «venn» med vedkommende. <https://www.facebook.com/help/www/217671661585622>. I dag er det imidlertid også mulig å «følge» offentlige oppdateringer på en profil, om profilens innehaver tillater dette: <https://www.facebook.com/help/www/201148673283205>.

27. Når man ser på tendenser i tradisjonelle massemediers dekningsfelt, kan det imidlertid være mulig å argumentere for at disse temaene er vel så samfunnsrelevante.

Eksempler på temaer informantene ytrer seg om er politikk, sykdom og helse-spørsmål, religion, seksuell vold, kultur og litteratur.

Begrensninger ved utvalget

Å ha et spenn i alder og geografisk tilhørighet har ikke vært et hovedhensyn. Samtlige informanter bor i Oslo-området, men det finnes variasjoner med hensyn til oppvekststeder. Størsteparten av utvalget består av kvinner mellom omtrent 30 og 40 år. Tre av informantene faller imidlertid utenfor denne aldersgruppen. Én er i starten av 20-årene, mens to er rundt 50 år.

En fordel ved å ha såpass voksne kvinner i utvalget er at de kan tilby et tidsperspektiv på den digitaliserte offentligheten og sosiale medier, da mange av dem har vært interessert i digitale medier fra en tidlig fase. En ulempe kan være at eventuelle erfaringsforskjeller mellom aldersgrupper blir mindre tydelige, noe som kunne vært interessant å studere i lys av forskjellene i Facebook-bruk mellom de «digitalt innfødte» og eldre aldersgrupper (jf. Enjolras m.fl., 2013, s. 52–59).

Noe det er viktig å ha i tankene er at utvalget mitt består av relativt ressurssterke kvinner. De har høyere utdanning, jobber med en viss prestisje, gode skriveferdigheter og høy *online* sosial kapital i form av gode nettverksressurser (Ellison, Lampe, Steinfield & Vitak, 2011, s. 127). Det er ikke sikkert at mindre ressurssterke, kvinnelige meningsyttere har gjort seg samme typer erfaringer med det å ytre seg i nettverksoffentligheter på sosiale medier. Personer med lav utdanning bruker også internett i større grad til underholdning, mens personer med høy utdanning utviser en mer instrumentell internettbruk (Enjolras m.fl., 2013, s. 43).

Hva med mennene?

Jeg har av flere grunner gjort et utvalg bestående utelukkende av kvinner. Ett poeng er at studien er inspirert av feministiske perspektiver innenfor samfunnsvitenskapen (jf. van Zoonen, 1994, s. 3–4). Dette perspektivet er opptatt av å problematisere at mye samfunnsforskning er blitt gjort ut ifra et «mannlig» perspektiv, som antas å være nøytralt og velegnet til å si noe generelt om sosiale fenomener og erfaringer (Harding, 1986, s. 85–91). En rekke internasjonale studier av internettkommunikasjon indikerer at kvinner er mer utsatt for trusler og trakassering *online* enn det menn er (ref. i Herring et.al., 2002), noe som kan tilsi at det er grunn til å studere kvinners egne erfaringer spesielt.

Ifølge medieprofessorene Carolyn M. Byerly og Karen Ross (2006) er det dessuten svært vanskelig å si noe generelt om kvinners bruk av ulike medier – både som publikum og som interaktive brukere av internett. Dette har fått dem til å ettersøke mer forskning på tendenser og skiftninger i holdningene og oppførselen til kvinnelige publikum og mediebrukere. De understreker dessuten

at det ikke er mulig å fastsette «kvinne» som en del av et arketypisk kvinnelig publikum, men heller at enhver kvinne har sine egne opplevelser, historier og levesett som har betydning innenfor de mediekontekstene de lytter til, ser på eller er interaktive i (Byerly & Ross, s. 74). Ved å være bevisst på at jeg har studert ulike typer kvinner, har jeg forsøkt å få med nyanser i kvinnenens opplevelser og erfaringer ved å gi hver av dem pseudonymer, fremfor å fremstille dem som en idealtipe (jf. Brante, 1994, s. 3).

Generelt sett er jeg imidlertid skeptisk til det Nancy Fraser omtaler som et forskjellsperspektiv på kjønnsrettferdighet innenfor feminismen, der kvinner forstås som grunnleggende forskjellige fra menn – noe som fort leder til essentialistiske forståelser av feminitet og maskulinitet, og til forsterking av kjønnsstereotyper (Fraser, 2002, s. 72). I arbeidet med masteroppgaven har jeg forholdt meg til dette ved å fokusere på informantenes egne opplevelser. I spørsmålene i intervjuguiden har jeg stort sett unngått begreper som «kjønn» og «kvinne». I intervjuene har jeg stilt åpne spørsmål om eksempelvis netthets og -sjikane, slik at informantene selv har fått mulighet til å trekke inn eventuell seksuelt ladet netthets, opplevde forskjeller mellom menn og kvinner som meningsyttere, og så videre.

Kanskje opplevelsene, erfaringene og forståelsene knyttet til netthets, sosiale medier og meningsyttring i offentligheten ikke er spesielt ulike på tvers av kjønnene i Norge. Det kunne vært interessant å undersøke en slik problemstilling nærmere gjennom eksempelvis en komparativ studie. Dette ville imidlertid krevd et større datatilfang, noe som fort ville blitt vanskelig å håndtere innenfor rammen av en masteroppgave. David Silverman fremhever også at kvalitativ forskning ofte er villig til å ofre omfang for detaljer (Silverman, 2010, s. 104). Dermed anser jeg et utvalg begrenset til ti kvinnelige informanter som forsvarlig i dette tilfellet (Silverman, 2010, s. 55).

Byerly og Ross utviklet i *Women & Media* (2006) en modell som viser hvorfor og hvordan kvinner de tre–fire siste tiårene har skapt seg ytringsarenaer både innenfor kvinnefelleskap, og overfor større publikum. De trekker dette rammeverket opp mot Habermas' modell av den demokratiske offentlige sfære og dens utvikling mot flere, gjerne overlappende offentlige sfærer: «In future research, we hope to see an expanded interest in the wide range of media through which women seek to enter into public debate within those public spheres (...)» (Byerly & Ross, s. 238–239). Min oppgave kan forsøksvis oppfylle noe av deres ønske, da den berører flere forskjellige medier kvinner er aktive i. Tilfanget og utbredelsen av sosiale og andre digitale medier har dessuten utviklet seg ytterligere

etter at de fremsatte sin oppfordring for drøyt åtte år siden, da hverken Twitter eller Facebook var tilgjengelige for allmennheten.²⁸

Ikke minst er det altså et faktum at kvinnelige meningsytrere er i mindretall i norsk offentlighet og i debatt på internett og sosiale medier, med unntak av på Facebook (jf. Enjolras m.fl., 2013). Dermed utgjør de en spesiell gruppe innenfor den offentlighetskonteksten oppgaven forholder seg til. I lys av dette er det legitimt å ha fokus på nettopp kvinnelige meningsytrere, men uten å forutsette at deres erfaringer nødvendigvis er svært ulike opplevelsene til mannlige meningsytrere.

3.3 Generering av data

Rekruttering

Steinar Kvale og Svend Brinkmann (2009) har påpekt at det kan være vanskelig for forskere å få tilgang til eliteinformanter som eksperter, eller personer i ledende stillinger (s. 158). Med dette forholdet i bakhodet begynte jeg å ta kontakt med potensielle informanter i juni 2013, for å øke sjansene for at de hadde anledning til å stille opp. Til tross for at mine informanter verken er næringslivsledere eller internasjonalt kjente fageksperter, regnet jeg med at den typen kvinner jeg var interessert i å intervju ville ha en hektisk arbeidshverdag med mange forpliktelser. Jeg fikk også erfare at det å komme med henvendelsene tidlig, var en smart beslutning. Flere av kvinnene brukte lang tid på å bekrefte en intervjuavtale eller på å få ryddet plass i timeplanen sin, og den siste informant ble rekruttert så sent som oktober 2013.

Jeg kontaktet hovedsakelig informantene via e-post, informerte litt om prosjektet, og kom med en konkret intervjuforespørsel. Samtlige av de jeg kontaktet var positive og syntes prosjektet virket spennende. Deretter mailet jeg dem informasjonsskrivet (vedlegg 2) slik at de kunne lese gjennom det og gi sitt samtykke. Dette skjedde skriftlig via e-post, ved at de bekreftet at de ønsket å stille som informanter.

Et par av informantene var det vanskeligere å finne e-postadressene til. Da valgte jeg å sende dem samme forespørsel på Facebook, selv om jeg følte at det var hakket mindre profesjonelt, og hakket mer påtrengende. Imidlertid var det en beslutning som bar frukter. Begge svarte meg hyggelig og raskt, hvorpå vi hadde en samtale om aktuelle intervjutidspunkt – noe som var gunstig da de begge hadde svært hektiske timeplaner.

28. Twitter ble allment tilgjengelig i juli 2006 (<https://twitter.com/jack/status/356865254304657411>), Facebook i september 2006 (<http://techcrunch.com/2006/09/26/facebook-just-launched-open-registrations/>).

Intervjuguiden

Intervjuguiden danner grovstrukturen for intervjuet, ettersom den gjerne inneholder ferdigformulerte spørsmål om studiens tema, men også eventuelle stikkordspregede oppfølgings- eller hjelpespørsmål og tilleggstemaer. En vanlig inndeling for en intervjuguide til dybdeintervjuer er oppvarmings-, refleksjons- og deretter avrundingssspørsmål (Tjora, 2012, s. 114, 129). Kvalitative dybdeintervjuer har mer av et samtalepreg enn survey-intervjuer, og forskeren gir informanten rom til selv å ramme inn eller strukturere svarene sine (Marshall & Rossman, 1989, s. 82).

Jeg utformet en intervjuguide med utgangspunkt i hoved- og underproblemstillingene mine, og strukturerte den ut fra Tjoras foreslåtte inndeling. Intervjuguiden inneholdt i utgangspunktet fire hovedtemaer, ekskludert oppvarmings-spørsmålene og oppsummerende spørsmål for å «heve blikket» avslutningsvis. Jeg valgte å ha en fylldig intervjuguide med en del ulike oppfølgings-spørsmål. Med mitt eksplorative utgangspunkt ville jeg ikke utelate spørsmål jeg tenkte potensielt kunne få frem nye og interessante innsikter. Jeg gjorde intervjuguiden mer oversiktlig ved å sette opp hovedspørsmål under hvert tema i kursiv. Disse ble fulgt av mer konkrete oppfølgings-spørsmål jeg eventuelt kunne bruke for å «hjelpe» informantene med å få igang refleksjoner.

Intervjuprosessen

Datainnamlingsprosessen pågikk fra slutten av august til slutten av oktober. Jeg forsøkte å få noen dager mellom hvert intervju for å få tid til konkrete forberedelser og transskribering. Dette for å få en oversikt over hva som var blitt sagt tidligere, og å kunne følge opp interessante innspill i senere intervjuer. Likevel havnet mange av intervjuene i bolker fordi jeg ville være mest mulig fleksibel overfor informantenes timeplaner. Dette kunne innebære to intervjuer på et knapt døgn.

Det første intervjuet ble lagt såpass tidlig for å få testet ut både min intervjuteknikk og intervjuguiden. Dette intervjuet gav meg noen nyttige erfaringer. For det første at intervjuguiden min var for lang, da jeg knapt hadde kommet igjennom halvparten av temapunktene mine da informanten måtte gå etter en time. Heldigvis fikk vi til et nytt møte et par uker senere for å fullføre intervjuet. En annen erfaring var at det ville være lurt å tilpasse intervjuguiden litt til hver informant, fordi jeg innså at ikke alle temaene ville være like sentrale for alle informantene. I praksis forholdt jeg meg til dette ved eksempelvis å markere bestemte spørsmål i forkant av intervjuene, etter å ha gjort litt ekstra *research* på den enkelte informant. Viste det seg at vedkommende var mye mer aktiv på Facebook enn på Twitter, eller at vedkommende hadde ytret seg spesielt om ett bestemt tema eller én sak, la jeg større vekt på spørsmål om Facebook-bruk, eller på refleksjoner og erfaringer rundt denne ytringsaktiviteten.

Jeg lot informantene bestemme hvor intervjuene skulle foregå. To av intervjuene ble gjennomført hjemme hos vedkommende, seks på informantenes kontor/ arbeidssted, mens jeg i to tilfeller benyttet et rom på Institutt for samfunnsforskning. Alle intervjuobjektene virket komfortable med settingen for intervjuet, men jeg erfarte at deres valgfrihet tidvis førte til forstyrrelser. Et par av intervjuene ble utført i åpne kontorlandskap. Dette medførte støy og korte avbrytelser når kolleger slang ut en hilsen i forbifarten, noe som skapte brudd i intervjuflyten. Imidlertid virket informantene uberørte, både med hensyn til hva de fortalte og det å plukke opp tråden.

Innledningsvis håpet jeg at erfaringene fra de første intervjuene ville gjøre meg bedre rustet til de øvrige, men jeg opplevde at informantene var så ulike i fremtoning og snakkestil at jeg måtte prøve meg frem i hvert intervju. I de fleste tilfellene tok informantene seg god tid til å svare, og jeg la inn små pauser mellom spørsmålene for å åpne for videre refleksjoner. Jeg forsøkte å la intervjuene utvikle seg som en samtale, der jeg underveis kom med oppfølgingsspørsmål, ba om presiseringer eller gjorde oppsummeringer som informanten kunne si seg enig eller uenig i. Dette i forsøk på å oppnå nye innsikter og perspektiver på informantenes erfaringer og opplevelser (jf. Gubrium & Holstein, 2003).

Det semistrukturerte intervjuet åpner for at man kan forfølge interessante utspill og betraktninger informanten kommer med, temaer som kanskje ikke dekkes av intervjuguiden. Jeg forsøkte å finne en balanse mellom å la informantene fritt fortelle om sine erfaringer, og det å få dekket temaene i intervjuguiden. Dette ble gjort ved å ta noen sveipende blikk over guiden underveis for å sjekke om viktige punkter stod ubesvart, så jeg kunne ta dem opp på et passende tidspunkt. Likevel var det utfordrende å vite når jeg skulle avrunde en beretning og ikke. Jeg fryktet å avbryte rett før det kom et gullkorn, og samtidig ville jeg ikke fornærme informanten ved å bryte inn i personlige historier eller betroelser. Dette leder over til et annet aspekt ved informantintervjuene.

Utfordringer fra intervjuene

Selv om ingen av informantene var eksperter på intervjutemaene, fikk jeg erfare én av utfordringene Kvale og Brinkmann (2009) mener kan oppstå i møte med det de kaller «eliteinformanter»: «Eksperter er ofte vant til å bli intervjuet og kan mer eller mindre ha forberedt «innlegg» som kan fremme synspunktene de ønsker å kommunisere via intervjuet, og det krever betydelige evner fra intervjuerens side å komme forbi dem» (s. 158–159).

Noen av informantene mine bød på en slik utfordring. De snakket med mye engasjement og stor autoritet, også om temaer som favnet ganske bredt i forhold til mine spørsmål. Selv om jeg var relativt godt forberedt og hadde skissert hovedtemaene for intervjuet før det startet, opplevde jeg det som vanskelig å få kontroll over disse intervjusituasjonene. Snakkestilen deres gjorde det vanskelig

å avbryte, mens det sosialt sett ville vært uhøflig å virke uinteressert i temaer som engasjerte dem veldig.

Et par av informantene mine hadde et svært tett tidsskjema, og var personer jeg opplevde å nære stor respekt for. Hvis de ble opptatt av sidetemaer i forhold til intervjuguiden, ble forstyrret av innkommende mobilanrop eller lignende, slet jeg med tanken om at de var så travle og at jeg var kjempetakknemlig for at de i det hele tatt hadde sagt ja til å bruke tid på meg. Denne tanken gjorde det også vanskelig for meg å ta styring i intervjusituasjonen.

I de ovennevnte tilfellene ble nok ikke intervjuene like gode som de kunne ha blitt dersom jeg hadde klart å følge intervjuguiden min bedre. Ikke alle temaene ble like godt dekket, og jeg erfarte at det var krevende å komme skikkelig inn på informantene, selv når de fortalte om personlige ting. Innimellom fikk jeg en følelse av at de fremsatte allerede etablerte fraser, mens min respekt for dem bidro til at jeg innimellom tok utsagnene deres for «god fisk» fremfor å stille oppfølgingsspørsmål. Kanskje en tydeligere forskerrolle fra min side, eller noe mindre tidspress i et par av intervjuene, kunne ha bøtet på dette. Imidlertid mener jeg at jeg fikk relativt mye ut av disse intervjuene. Informantenes lange erfaring med meningsytring og sosiale medier medførte nyttige betraktninger som hjalp meg se fenomenet i et bredere perspektiv. Dessuten kom de selv inn på mange av spørsmålstemaene mens de pratet, og jeg klarte hver gang å få oppsummert med noen sentrale spørsmål til slutt.

De ti dybdeintervjuene varierte i lengde fra omtrent tre kvarter og opp til tre timer. De fleste var på mellom én og halvannen time. Til sammen har jeg dermed transkribert omlag 17 timer med intervjuopptak, noe som resulterte i 285 sider transkripsjoner.

3.4 Transkribering

Lydopptaker ble anvendt under samtlige intervjuer. Opptaker gjør det lettere å konsentrere seg om det som faktisk sies, stille gode oppfølgingsspørsmål, og å bevare dynamikken og flyten i intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 151, 187).

Under det første informantintervjuet forsøkte jeg å notere meg stikkord til oppfølgingsspørsmål underveis, men det gav uheldige brudd ved at jeg mistet øyekontakten med informanten og ikke klarte å lytte ordentlig mens jeg noterte. Dermed forkastet jeg teknikken og baserte meg heller på mentale notater, noe som stort sett fungerte.

De tre første intervjuene transskriberte jeg uten transkripsjonsprogram, men deretter gikk jeg over til å bruke HyperTRANSCRIBE. Jeg har forsøkt å følge en transkripsjonsprosedyre der man transkriberer intervjuene i en ordrett talespråkstil, og markerer nøling, tenkepauser og latter. Slike aspekter ved samtalen kan

bidra til å belyse usikkerhet, ubehag og nye refleksjoner som blir til i intervjusituasjonen. Detaljerte transkripsjoner kan også gjøre det lettere å huske på at det er selve intervjuene, ikke transkripsjonene, som er datamaterialet. En transkripsjon er en forvandling fra én form (muntlig) og til en annen (skriftlig), og er slik sett «svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler» (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 186–187, 189). I arbeidet med kodingen og den videre analysen opplevde jeg de detaljerte transkripsjonene som et gode. Jeg var da i stand til å gjenkalle øyeblikk og informantenes tonefall i intervjusituasjonene, noe jeg mener gjorde analysearbeidet mer empirinært.

Underveis i arbeidet med transkripsjonene gjorde jeg også små notater og refleksjoner, samt begynte å trekke linjer mellom likheter og forskjeller i de ulike informantintervjuene. Det å tolke underveis i intervjusituasjonene og transkriberingsarbeidet kan være smart for å begynne det mentale ryddearbeidet i datamaterialet og ens foreløpige funn (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 198).

3.5 Analyse og fremstilling

Koding

Etter å ha transkribert intervjuene var det nødvendig å gjøre en mer systematisk organisering av datamaterialet for å få frem indre sammenhenger, mulige motsetninger og tendenser i og på tvers av intervjuene. Jeg kodet hele materialet elektronisk i HyperRESEARCH, et dataprogram for analyse av kvalitative data. Da studien min hadde et eksplorerende utgangspunkt, var jeg redd en manuell gjennomgang av materialet med utgangspunkt i tema fra intervjuguiden – en slags *sorteringsbasert* koding (Tjora, 2012, s. 180–182), ville bli for unyansert og reduksjonistisk.

Jeg lot meg heller inspirere av en stegvis-deduktiv induktiv metode (heretter SDI), slik sosiolog Aksel Tjora redegjør for denne i *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2012). SDI-metoden er utviklet med det idelle siktemål virkelig å utnytte potensialet i empirien og kunne skape konsepter, modeller eller teorier fremfor en samling av eksempler eller anekdoter – som mange kvalitative prosjekter fort kan munne ut i, ifølge Tjora (s. 174–176).

I tråd med SDI-metoden begynte jeg å generere *tekstnære* koder, som er utviklet direkte fra empirien fremfor fra teori, hypoteser, forskningsspørsmål eller tema fra intervjuguiden. Poenget med tekstnære koder er at de skal gi en fylldig og nyansert oversikt over empirien som man kan arbeide ut fra i den videre analysen. En god idé da er å generere koder ved å benytte begreper som finnes i intervjuene. Slik oppnår man informative koder som sier noe om *hva* informantene faktisk sier, fremfor tematiske koder som begrenses til *hva* vedkommende snakker *om*. Samtidig oppnår man koder som ikke kunne vært generert før man

begynte kodingen – eller datainnsamlingen. Dette bidrar også til at potensialet i empirien kan utnyttet best mulig, da faren for å «pålegge» analysematerialet apriori hypoteser, teori eller tidligere funn minker (Tjora, 2012, s. 179, 182, 184).

Jeg begynte den tekstnære kodingen ved å ta utgangspunkt i et informantintervju jeg mente dekket en del forskjellige interessante tema. Formålet med dette var å generere et spekter av koder som favnet mange aspekter ved kvinnelige meningsytteres potensielle opplevelser i sosiale medier – slik at flere av disse kodene også kunne brukes i andre av intervjuene (Tjora, 2012, s. 179). Til tross for at jeg underveis gjorde enkelte av kodene mer generelle (da de omhandlet ting som flere av informantene fortalte om), endte jeg opp med 430 koder da kodingsarbeidet var fullført. Da hadde jeg unnlatt å kode materiale som inneholdt altfor generelle betraktninger og sidespor jeg vurderte som for fjerne fra forskningsspørsmålene. For å få frem nyanser over samme tema genererte jeg mange koder med en del overlapp.

Etterhvert begynte jeg å samle kodene i foreløpige kodegrupper for å beholde oversikten. De til sammen 34 kodegruppene ga jeg navn som var grovt basert på de beslektede kodene jeg plasserte i hver kodegruppe. Samtidig lot jeg kodegruppene favne bredt nok til å inneholde ulike aspekter ved samme fenomen. Eksempelvis inneholdt kodegruppen «Har blitt utsatt for personangrep og negative reaksjoner» alt fra koder som «Det var ufine kommentarer om kropp og utseende» og «Jeg går ikke hvor som helst lenger», til nyanserende koder som «Personlige angrep på meg bare preller av» og «Du blir vant til at folk skriver i raseri».

I det videre arbeidet med kategorisering av kodene hadde jeg et fleksibelt forhold til kodegruppene, og kategoriserte på kryss og tvers av disse. Med forskningsspørsmålene klarere for meg på dette stadiet (Tjora, 2012, s. 185–186), kom jeg frem til noen hovedtemaer for analysen. For eksempel bidro kodegruppene «Grenser mellom hva som regnes som personlig, privat og verdt å dele», «Fakta er viktig for å ha troverdighet» og «Kan sette fokus på andre saker enn dominerende tema i media», til temaet om utvidelse og utfordring av offentligheten i første analysekapittel. Tendenser i blant annet disse kodegruppene var også sentrale i utviklingen av begrepsparet mitt, saklighetsstrategien og nærhetsstrategien.

3.6 Etiske vurderinger

Informert samtykke står sentralt i forskningsetikken og kan knyttes til forskerens ansvar og redelighet overfor samfunnet, fremfor kun til det vitenskapelige fellesskapet. Forskerens relasjon til dem vedkommende forsker på, fremstilles ofte som et asymmetrisk maktforhold der forskeren innehar den ledende posisjonen (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 52–53; Fangen, 2010, s. 84). I en slik situasjon

blir det spesielt viktig at forskeren legger til rette for at informantene står best mulig rustet til å vurdere sin deltagelse i forskningen. Dette kan oppnås ved å gi forskningsdeltakerne et informasjonsskriv (vedlegg 2) om prosjektet, slik at de kan gi sitt informerte samtykke til å delta. Informasjonsskrivet bør blant annet inneholde opplysninger om forskningens formål, hovedtrekk i forskningsdesignen, informantens rett til å trekke seg fra prosjektet når som helst, samt informasjon om konfidensialitet og hvordan datamaterialet vil oppbevares og publiseres (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 88–89).

Et annet viktig tema innenfor forskningsetikken er konfidensialitet. Konfidensialitet innebærer at man ikke skal offentliggjøre data av en slik karakter at de kan avsløre identiteten til de som deltar i forskningen. Tilfredsstillende anonymisering av deltakerne er sentralt og vil gjerne kreve mer enn eksempelvis pseudonymisering (Fangen, 2010, s. 196; Kvale og Brinkmann, 2009, s. 90). I studier basert på kvalitative intervjuer er det viktig å ivareta anonymiseringen, ettersom sammenstilling av intervjuutdrag og personopplysninger kan gjøre det relativt enkelt å identifisere enkeltinformanter. Flertallet av mine informanter oppga at de ikke har noe behov for å bli anonymisert, men et par av dem gav uttrykk for at de ønsket å være anonyme. Jeg har forsøkt å anonymisere samtlige av informantene, både for at formidlingen av resultatene skulle bli mest mulig konsistent og fordi jeg ville unngå et skjevt syn fra leserens side på henholdsvis anonymiserte og ikke-anonymiserte informanter.

Anonymiseringen foregikk ved at jeg gav informantene hvert sitt nummer etter rekkefølgen jeg intervjuet dem i, og som jeg brukte i transkripsjonene og andre dokumenter som beskrev data. For ikke å miste oversikten sammenstilte jeg numrene og navnene i et separat dokument. Underveis i analysearbeidet gav jeg informantene pseudonymer, da fiktive navn fløt bedre i teksten og gav et «nærere» forhold til data enn tallkodingen. Å «tagge» sitater man bruker i analysen med pseudonymer, er en etterrettelig måte å presentere empiri på. Slike merkelapper gir leseren et inntrykk av hva slags og hvor mye av datamaterialet som brukes i analysen (Tjora, 2012, s. 197).

Jeg har etterstrebet å sikre spesielt de informantene som ønsket å være anonyme konfidensialitet ved å utelate detaljer i analysen som lett kan identifisere dem. Imidlertid er mange av disse detaljene, inkludert temaer de har ytret seg om i sosiale eller tradisjonelle medier, tett knyttet til opplevelsene deres på sosiale medier og således til prosjektets tema. «I enkelte sammenhenger vil anonymisering fjerne så mye vesentlig informasjon at selve analysen lider av det», advarer Aksel Tjora (2012, s. 200). For å få til en balanse har jeg tatt med mye informasjon i analysen, men forsøkt å omskrive eller utelate de mest spesifikke detaljene der det har vært mulig. Når det gjelder de øvrige informantene har jeg ikke vært like omstendelig, da de som nevnt er vant til og komfortable med å ytre seg åpent offentlig.

Samtlige av informantene har fått muligheten til å lese oppgaven, og ingen av dem har hatt noe å utsette på de av sitatene deres som opptrer i den endelige versjonen. En slik form for rapportering tilbake til informantene, der de får mulighet til å be om at enkelte sitater, i sin helhet eller delvis, utelates fra oppgaven, er en redelig praksis når man ikke kan *garantere* anonymitet (Tjora 2012, s. 161).

Kravet om konfidensialitet gir også retningslinjer for hvordan man oppbevarer datamaterialet i løpet av og i etterkant av forskningsarbeidet (Fangen, 2010, s. 180, 196). Jeg brukte iPhone min som lydopptaker, men slettet intervjuopptakene fra enheten så fort de var overført til den passordbeskyttede Macen min.

Jeg søkte Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) om godkjenning av masterprosjektet i starten av juli 2013. 1. august 2013 fikk jeg godkjenning til å gjennomføre prosjektet, i tråd med opplysningene jeg oppga i meldeskjemaet (se vedlegg 3).

3.7 Kvalitetssikring i kvalitativ forskning

Innenfor kvantitativ samfunnsforskning er begreper som validitet, reliabilitet og repliserbarhet, samt statistisk generaliserbarhet mye brukt for å vurdere kvaliteten på den forskningen som er blitt gjennomført. Disse vurderingene gjøres gjerne basert på bestemte regler, prosedyrer eller teknikker, eksempelvis ut fra statistiske prinsipper. Innenfor kvalitative studier kan man vanskeligere snakke om like fastlagte vurderingskriterier, da de vil stride mot den kvalitative forskningens formål og vesen (van Zoonen, 1994, s. 144).

Generalisering

For å skille kvantitativ og kvalitativ forsknings kvalitetskriterier fra hverandre, kan man i sistnevnte tilfelle heller snakke om gyldighet, pålitelighet og overførbarhet. Tjora hevder imidlertid at generaliserbarhet er et bedre begrep enn overførbarhet i vurdering av kvalitativ forskning, og han skiller mellom følgende tre former for generalisering: Naturalistisk generalisering, moderat generalisering og konseptuell generalisering (Tjora, 2012, s. 202, 208–209).

Jeg har forholdt meg til den tredje formen for generalisering som Tjora tar for seg, nemlig *konseptuell generalisering*, ettersom dette er målet med stegvisdeduktiv induktiv metode, som jeg jo er inspirert av: «Vi er ute etter å fremstille funn i form av typologier, modeller, begreper, metaforer eller lovmessigheter som ikke direkte er knyttet spesifikt til kun den empirien eller den casen som ligger til grunn» (Tjora, 2012, s. 215). I arbeidet med analysen har jeg altså etterstrebet å gi begrepsparet jeg har utviklet, samt andre funn, relevans og gyldighet ved eksplisitt å trekke på tidligere forskning og foreliggende teorier (Tjora, s. 215).

Gyldighet

Kravet om gyldighet knyttes til om de svarene man kommer frem til i forskningen kan sies å besvare de spørsmålene man har prøvd å stille, eller om man faktisk undersøker det fenomenet man er interessert i (Tjora, 2012, s. 206; Fangen, 2010, s. 236–237). Gyldighet i kvalitativ forskning kan vurderes ut fra krav om «kommunikativ validitet», da blant annet i form av «medlemsvalidering», «publikumsvalidering», «forskervalidering» og «intersubjektiv validering», eller «pragmatisk validitet» (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 259–263).

Av disse formene for validitet har jeg hovedsaklig forholdt meg til Tjoras forståelse av kommunikativ gyldighet, som «testes i dialog med forskersamfunnet (...) Dette betyr i praksis at vi forholder oss bevisst til aktuelle teorier og perspektiver, samt til tidligere forskning som er gjort innenfor samme tema og/eller med samme metoder» (Tjora, 2012, s. 206). Forskningens gyldighet kan styrkes ved at man er åpen om de valgene, den praksisen og de teoretiske inntakene som ligger til grunn for studien (Tjora, 2012, s. 207). Van Zoonen anbefaler at forskeren forklarer og begrunner valgene vedkommende har tatt i løpet av den fortolkende forskningsprosessen, for å muliggjøre en diskusjon om fortolkningenes karakter, resultatenes status og «politikken» i det helhetlige prosjektet (van Zoonen, 1994, s. 144). Jeg har forsøkt å skape en slik redelighet både gjennom innledningen, metode- og teorikapittelet, og de to analysekapittelene.

Pålitelighet og selvrefleksivitet

Pålitelighet handler om i hvilken grad man kan sette lit til forskningens resultater. Er disse konsistente og troverdige? (Tjora, 2012, s. 203; Kvale og Brinkmann, 2009, s. 250). For å kunne vurdere forskningsresultatene pålitelighet er det viktig at forskeren gjør rede for ulike ting som kan ha påvirket utvalget, datagenereringen og analysen. Ens egen posisjon som forsker og forholdet til informantene er her sentrale spørsmål.

Jeg kjente ingen av informantene fra før av, men kjente til navnene på noen få av dem. Selv om jeg er kvinne og bruker sosiale medier, følte jeg ikke at jeg tok med meg mange forutinntattheter inn i datainnsamlingsprosessen. Dette kan skyldes at jeg i liten grad bruker sosiale medier aktivt, og i hvert fall ikke til diskusjon og meningsytring. Dermed var jeg svært nysgjerrig på hvordan informantene brukte og opplevde disse mediene. Dessuten var flertallet av informantene en del år eldre enn meg og i en ganske annen livssituasjon, noe som bidro til at jeg ikke var helt «på samme sted» som dem. Likevel opplevde jeg å komme godt overens med informantene, og at de virket komfortable med å snakke med meg. Dette kan selvsagt ha noe med kjønn å gjøre: Hadde jeg vært mann ville det kanskje ikke vært like greit for alle å fortelle såpass åpent om eksempelvis seksuell sjikane, vold og svangerskapsspørsmål (Harding, 1986, s. 90). Imidlertid

har informantene ytret seg om disse temaene offentlig, noe som kan indikere at de ville sagt omtrent det samme til en mannlig forsker.

At forskeren tydeliggjør hva som er vedkommendes egne analyser og tolkninger, og at man gjør rede for hvordan teoretiske perspektiver eller empirisk baserte hypoteser har innvirket på forskningsdesign og analyse, er også viktige poenger for å oppnå pålitelighet (Tjora, 2012, s. 203–206). Dette har jeg etterstrebet ved tydelig å markere overgangene mellom informantenes utsagn og betraktninger, og mine teoretisk inspirerte tolkninger.

Som forsker må man utøve selvrefleksivitet ved å reflektere over sine tolkninger av data og hvordan disse blir til. Dette har sammenheng med en forståelse av at data som genereres i forskningsprosessen ikke er en automatisk speiling av virkeligheten. Alt fra sosial bakgrunn og kulturelle omgivelser til teoretiske, språklige og politiske faktorer kan ha betydning for ens tolkning av data. Dermed blir det viktig også å gjøre tolkninger av tolkningene sine (Tjora, 2012, s. 217; van Zoonen, 1994, s. 143). Dette kan også trekkes opp mot gyldighetskravet og den kommunikative gyldigheten: Vil andre kunne slutte seg til forskerens tolkninger, eller finnes det andre relevante måter å tolke data på? Marshall og Rossman (1989) oppfordrer forskeren til å ha en «djevelens advokat» i en forskningskollega, eller en annen person som kan utvise kritikk overfor forskerens analyser (s. 147). I arbeidet med masteroppgaven synes jeg særlig innspill fra veilederne mine har vært nyttig for å kontrollere subjektive skjevheter i analysen.

4 Å være i en digital offentlighet

Fremveksten av sosiale medier innenfor internets nettsverksøffentligheter er ofte blitt knyttet til demokratisering. Muligheten «alle» har til å ytre seg om det de vil, potensielt kunne diskutere *online* med samfunnets makthavere og generelt bli aktive deltakere i offentligheten, nevnes som hovedtrekk ved disse nye mediene (Dahlgren, 2005; Benkler, 2006; Krogstad, 2007; Rasmussen, 2008).²⁹

Å knytte sosiale medier til en *participatory turn* (Lüders, 2008) i dagens mediesystemer, der massemediene har mistet monopolet på å nå ut til store publikum, beskriver et beslektet trekk ved medieutviklingen. Økningen i bruk av sosiale og digitale personlige medier gir enkeltindivider og mindre grupper muligheten til å produsere og spre sine budskap i offentlige sfærer. Samtidig har de tradisjonelle massemediene blitt klar over den verdien såkalt bruker-generert innhold kan ha også innenfor en massemedial kontekst (Lüders, 2008, s. 697–698; Keane, 2000; Picone, 2011; Haugseth, 2013).

Disse utviklingstendensene kan tolkes som at selve offentligheten og adgangen til denne er blitt utvidet, med de fordeler og ulemper dette måtte innebære. Jurist og internettforsker Yochai Benkler har beskrevet overgangen fra den massemedierte offentligheten til internets nettsverksøffentligheter fra enkeltindividets perspektiv: «The easy possibility of communicating effectively into the public sphere allows individuals to reorient themselves from passive readers and listeners to potential speakers and participants in conversation» (Benkler, 2006, s. 213).

I dette kapitlet vil jeg innledningsvis diskutere de nevnte endringene ut fra mine informanters opplevelser med å tre inn i digitale nettsverksøffentligheter. Hvordan spekteret av temaer som diskuteres i offentligheten utvides, og på hvilke måter grensene mellom det offentlige, det private og det personlige håndteres og utfordres, vil deretter bli drøftet – blant annet ved hjelp av begrepsparet saklighetsstrategi og nærhetsstrategi. Kapitlet avsluttes med en vurdering av hva som potensielt kan begrense informantenes og andre deltakeres stemmer i offentligheten.

4.1 Å utvikle en egen «stemme»

I den første delen av dette kapitlet er det i hovedsak min første underproblemstilling som blir belyst: *Hvordan har egenskaper ved den digitale offentligheten betydning for plassen kvinnene kan innta i denne?*

29. Det optimistiske perspektivet på internets demokratiserende effekter er også blitt kritisert og problematisert (jf. Benkler, 2006; Papacharissi, 2008; Habermas, 2009; Goldberg, 2010).

Flere av informantene mine skisserer hvordan bruken deres av sosiale medier over tid har hjulpet dem med å skape seg en offentlig stemme. Ulike faktorer, gjerne i kombinasjon, har hatt innvirkning på hvordan denne stemmen er blitt til. Én type faktorer er knyttet til særtrekk ved sosiale medier og medieutviklingen generelt, mens en annen type faktorer dreier seg om informantenes egne interesser og evner.

Betydningen av kunnskap og personlige interesser

Mange av informantene har vært aktive i sosiale medier i årevis. Noen av dem begynte å blogge mens man fortsatt kunne snakke om den norske bloggspørre som «Bloggebygrenda», for å sitere informanten Mona. Flere av informantene har hatt bestemte interessefelt som de har gitt mye oppmerksomhet, enten privat eller i kraft av sin yrkesvirksomhet. Det være seg en interesse for teknologi og nye kommunikasjonsmidler generelt, en spesiell interesse for skriving, kultur eller politikk, eller en kombinasjon av disse. Slike interesser har spilt inn når de gradvis har trådt inn i en digital offentlighet, gjerne med egen blogg som utgangspunkt: De har hatt noe å skrive og mene noe om, på et kvalifisert grunnlag. Dette har videre fungert som en motivasjon for å diskutere, be om råd og lære mer om ulike temaer i sosiale medier.

Således kan en del av informantenes motivasjoner forstås i tråd med medieforsker Ike Picone (2011) sin behandling av ytringsmotivasjoner. For eksempel kan det at man har god greie på et tema og dermed kan ytre seg selvsikkert om dette, være utslagsgivende for om nettbrukere ytrer seg (s. 262–263). Dessuten kan «sosial refleks», at man som meningsytrer vurderer hvorvidt man har noe å bidra med i offentligheten, være av betydning for en avgjørelse om å ytre seg (s. 261). En av informantene, Sara, trekker frem at hennes interesse for blant annet politikk og kultur, og det at hun tror hun kan bidra til å skape engasjement, har vært viktig for hvordan hun bruker Facebook:

[S]amtidig så er det en fantastisk arena for å, ja, dele det du har på hjertet og dele engasjement med andre, og kanskje oppmuntre andre til å være en del av det. Så det er veldig gøy, når du kan bygge opp engasjementet til å bli et felles engasjement, da. Det er det jeg bruker Facebooken min til. Og så bruker jeg også Facebook til å dele, for eksempel, jeg nevner kulturelle arrangementer som jeg drar på, for jeg tror jeg har en rolle i at... Det er mange unge som følger med på hva jeg gjør, og jeg er veldig opptatt av at kulturmiljøet skal bli mer mangfoldig (...) Så jeg håper at jeg kan påvirke og bare... dele at jeg er inne på det stedet eller at jeg er innleder for noen. Så jeg bruker jo Facebook mye til å engasjere andre mennesker også, men også for å fortelle hva jeg driver med (Sara).

Sitatet illustrerer godt tilstedeværelsen av en sosial refleks, i måten Sara gir mening til denne Facebook-bruken på. Hun forteller at hun tror at andre kan være interesserte i, eller få utbytte av det hun deler på Facebook, selv når hun

i utgangspunktet kanskje bare skriver hva hun selv «driver med». Her omtaler Sara riktignok ikke sine første skritt ut i offentligheten på sosiale medier, ettersom hun i sitatet omtaler sin nåværende offentlige profil – som andre har et forhold til. Det at hun har hatt et sterkt engasjement og tydelige interesser var imidlertid også utslagsgivende for hennes ønske om å gå inn i offentlig meningsytring.

En annen av informantene, Agnes, forteller at hun typisk blogger om ting hun «holder på med» og har god greie på. Dette er et poeng som går igjen hos alle informantene, og som gir støtte til Picones selvsikkerhetsmotivasjon (2011, s. 262–263).

Nå skriver jeg mest om det jeg forsker på, mens tidligere skrev jeg mest om ting som var relevant for den jobben som jeg hadde i [navn på tidl. arbeidssted], (...) Jeg deler gjerne ting jeg har skrevet andre plasser (...) Men vanligvis så har det ett eller annet med [nevner forskningsrelaterte tema] å gjøre. Det er det som er de temaene som jeg skriver mest om (Agnes).

Agnes forteller at rollen hun har valgt å ta i sosiale medier er sterkt påvirket av jobbene hun har hatt. Rollen hennes som meningsytrer kan således forstås som delvis ekstern i forhold til bloggvirksomheten hennes: Hvis hun hadde sluttet å blogge ville hun fortsatt kunne hatt den. Mer presist mener jeg dette kan tolkes som at rollen hennes som meningsytrer er eksogen i forhold til bloggingen. Det er formelle forhold utenfor bloggen som gir henne mulighet for å ytre seg og bli hørt, både på bloggen og i andre offentlige sfærer. Dette poenget gir et inntak til å forstå hvordan meningsytreres ulike roller kan sette visse betingelser for ytringsaktiviteten deres – noe jeg nedenfor betegner ved hjelp av begrepene *eksogenitet* og *endogenitet*.

Eksogene og endogene ytringsroller

Ytringsaktiviteten til Agnes skiller seg fra aktiviteten til bloggere som ytrer seg i kraft av sin rolle som nettopp bloggere, fremfor formelle roller knyttet til eksempelvis ansettelsesforhold.³⁰ For å videreføre begrepsbruken ovenfor, kan man si at blant annet «rosabloggere»³¹ og «mammabloggere» har en endogen rolle som meningsytrere: Når de blogger eller opptrer i andre offentlige sfærer, er det hovedsakelig ut fra en rolle som er blitt utviklet innenfor, eller i direkte tilknytning

30. Det går imidlertid an å ha en slags formell rolle som f.eks. «rosablogger», hvis man er oppført som selvstendig næringsdrivende eller driver bloggen som en del av en firmavirksomhet.

31. «Rosabloggere» betegner unge jenter som blogger om klær, sminke og hverdagsliv. Forsker Karolina Dmitrow-Devold har problematisert bruken av begrepet i media, da det har negative og kjønnsstereotype konnotasjoner (<http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=86942>) (lesedato 25.06.2014). Det samme kan nok sies om «mammablogg»-begrepet.

til, bloggvirksomheten deres.³² I mitt utvalg kan Agnes, Therese og Maria idag betegnes som hovedsakelig eksogene bloggere, mens Hilde, Mona og Line er mer endogene bloggere. Dette er vel å merke analytiske kategorier som ikke utelukker flytende, empiriske overganger. Eksempelvis er bloggen til Therese jobbrelatert, men teknologi og litteratur er både en privat interesse og knyttet til jobben hennes. Og selv om Mona er selvstendig næringsdrivende, er hennes eksogene rolle som mor også noe som kan påvirke hva hun ytrer seg om. Slike sammenblandinger er et velkjent trekk ved digitalisert livsførsel. Teknologi som sosiale medier, smarttelefoner og laptop'er som dekkes av arbeidsgiver, krysser grenser mellom tidligere atskilte sosiale opptredener, for å trekke på Goffman ([1959]1992). Dette bidrar til at skillene mellom det profesjonelle og det personlige blir mer utflytende (Abril, Avner & Del Riego, 2012, s. 64; Kaplan & Haenlein, 2010).

For å videreføre den goffmanske linjen som juristene Patricia Sánchez Abril, Levin Avner og Alissa Del Riego (2012) trekker på i artikkelen «Blurred Boundaries: Social Media Privacy and the Twenty-First-Century Employee», kan man si at for eksogene bloggere er det viktigere å opprettholde et skille mellom sine opptredener i ulike sosiale situasjoner. Eksempelvis gir Therese uttrykk for at hun forsøker å holde de personlige meningene hun har om litteratur som ikke sammenfaller med arbeidsgivers (et forlag) retningslinjer utenfor bloggen sin. At henholdsvis eksogenitet og endogenitet kan ha innvirkning på ytringsrommet til bloggere, og andre meningsytrere i sosiale medier, utdypes mot slutten av kapittelet.

Noen av informantenes personlige interesser omfatter som nevnt kunnskap om medieteknologi, noe som kan være en fordel når man ønsker å bli lagt merke til i offentlig debatt. Det å bli tidlig kjent med ulike sosiale medier og det å gå inn for å lære seg hvordan de kan fungere best mulig, nevnes særlig av Therese som en viktig faktor når hun etterhvert har fått gjennomslag i en bredere offentlighet:

Det var først *da* jeg skjønnte at 'hei, jeg bare la ut en tekst og plutselig, vips, dukker den opp på et annet sted', uten at jeg hadde lagt den ut noe sted selv i det hele tatt. Og det var da jeg tenkte at '*her*, her fins det muligheter'. Og så skjønnte jeg også at det var noe med å *bruke* ting selv for å skjønne hvordan du skal kunne få det til, da. Og Twitter, som ble neste steg, som bare tok av ganske fort (Therese).

I sitatet forteller Therese om en i utgangspunktet pinlig opplevelse, fra da hun var helt fersk som blogger og publiserte en kommentar om en bok som ikke var utgitt ennå. Så da forfatteren kom over blogginnlegget via Google, ble det oppstyr. Denne episoden inntraff altså før Therese var klar over at jobben i forlag

32. «Mammabloggere» sin rolle som *mødre* er selvsagt utviklet utenfor bloggen. Når jeg likevel kaller dem «endogene» bloggere skyldes det at det hovedsakelig er bloggen som gir dem en posisjon å ytre seg fra – ikke eventuelle «eksogene» ansettelsesforhold eller lignende.

innebar at hun burde ha en eksogen rolle som meningsytrer, fremfor å la den formelle rollen (med tilgang på utgitte bøker) gli over i en annen sosial setting, hennes (daværende) private bloggvirksomhet.

Sitatet ovenfor illustrerer også Thereses innledende oppdagelse av internettets og sosiale mediers potensial som nettverksoffentligheter, muligheter som førte til at hun ble lagt merke til også utenfor sin egen bloggsfære. Her kommer altså betydningen av flere *affordances*, eller «innebygde handlingsmuligheter» (Enjolras m.fl., 2013, s. 23) ved nettverksoffentligheter til syne, nemlig spredning, søkbarhet og usynlige publikum (boyd, 2011, s. 47–50).

Therese så ikke for seg angjeldende forfatter som et potensielt publikum for sin kommentar, som hun postet bare for leserne av sin da relativt ferske blogg. Søkbarheten gjorde det imidlertid mulig for forfatteren enkelt å bli en del av Thereses publikum. Kommentaren hennes medførte ingen positiv reaksjon fra denne forfatterens eller arbeidsgiverens side. Likevel bidro opplevelsen til å vekke en videre interesse for sosiale medier hos Therese, kanskje spesielt om muligheten for å få spredning og skape oppmerksomhet. Betydningen av disse særtrekkene ved nettverksoffentligheter for informantene, vil bli utdypet nedenfor (jf. boyd, 2011, s. 47–48).³³

Særtrekk ved og drahjelp fra sosiale medier

Maria er også blant de av informantene som har vært aktiv på ulike sosiale medier i en årrekke. Hun forteller at hun begynte å blogge og bruke Twitter og Facebook «relativt tidlig», enda hun ikke var interessert i sosiale medier som sådan, men opptatt av deres potensial som kommunikasjonsverktøy. I startfasen som blogger lærte hun mye av å følge med på andre bloggere:

I 2005 ble jeg introdusert av en kamerat av meg, og den gang var det et relativt lite norsk bloggmiljø, og selvfølgelig større på engelskspråklig, så jeg drev og så på blogger både innenlands og utenlands, og prøvde å kopiere noe av det. De var ofte personlige, anonyme – i den forstand at man hadde kallenavn, bloggen het noe annet enn ditt eget navn. Sånn at jeg bare kopierte egentlig det jeg så andre gjøre, og lekte meg med tekster (Maria).

Her beskriver Maria flere av endringene nettverksteknologi bringer med seg, gjennom sin bruk av innebygde handlingsmuligheter. Varigheten, søkbarheten, og den potensielle synligheten til materiale som publiseres i nettverksoffentligheter, samt ens muligheter til å komme i kontakt med andre «noder» i nettverket (jf. Barabási, 2011), gjør at man *online* kan overvinne fysiske samhandlingshindringer, enkelt få tilgang på materiale andre har produsert på et tidligere tidspunkt, eller søke etter inspirasjon fra andre siden av Atlanterhavet (jf. boyd, 2011, s. 53).

33. At særtrekk ved sosiale mediers nettverksoffentlighet, jf. boyd, også kan virke avskrekkende eller modererende inn på meningsyttere vil omtales nærmere i kapittel 5.

De første månedene som blogger var altså en nyttig utprøvningsfase for Marias ytringsaktivitet. Som fersk blogger ble Maria, som også tidligere hadde vært politisk interessert, inspirert av det som skjedde blant amerikanske, politiske bloggere:

Til å begynne med [var] det sånne tankespill, historier fra det virkelige liv, litt personlig dagbok. Ganske rølpete (ler). Jeg var to og tre, singel, mye på byen, og skrev om opplevelser, alt mulig, til det på høsten begynte å bli mer politisk, fordi for det første hadde man hatt en amerikansk valgkamp, hvor blogg hadde spilt en rolle (Maria).

Maria skisserer hvordan tradisjonelle medier i Norge samme høst begynte å fatte interesse for det norske blogg miljøet, og hennes blogg var blant dem som fikk oppmerksomhet. Synet på bloggsfæren som noe som kunne utgjøre «en forskjell i det offentlige ordskiftet», bidro til at Marias blogg ble mer preget av politiske ytringer og seriøsitet. Denne prosessen illustrerer godt sammenblandingen mellom mikro- og meso-offentligheter i en sosial medie-kontekst (Haugseth, 2013, s. 120–125). Utviklingen av Marias blogg, relatert til slike sammenvevinger, har trolig vært avgjørende for hennes posisjon i offentligheten i dag.

Slik både Maria og Therese er inne på, kan ulike trekk ved medie- og således også offentlighetsutviklingen, bidra til at meningsytrere får utviklet en stemme som gjør seg gjeldende i offentligheten. Både i media og i academia er det en vanlig diskurs å omtale sosiale medier som demokratiserende, i betydningen at enhver i prinsippet har mulighet til å ytre seg om hva det skulle være (Herring et.al., 2004; Enjolras m.fl., 2013, s. 30). Denne ideelt sett lave terskelen for å ytre seg har hatt betydning for flere av mine informanter. Mona, som i likhet med Maria begynte å blogge da det norske blogg miljøet var ganske lite, mener at sosiale medier har påvirket kvinners rolle som offentlige meningsytrere i positiv retning:

Mona: Styrket, tror jeg. Det er nok litt fordi at man får trent seg, på en mer uformell arena, i det å mene ting og stå for det man mener og få brynt seg litt. Ja, få øvd seg litt på å få forklart hva man egentlig sa. Jeg tror nok det har ført til at flere tør, samtidig som det sikkert skremmer noen óg, så tror jeg nok i sum at det har ført til at flere blir synlige.

Intervjuer: Når du sier «øver seg», hva øver de seg til?

Mona: I å sikre seg litt dårligere, da. Jeg tror at den grensen for å skulle uttale seg offentlig har ligget mye høyere. Fordi Facebook er sånn halvoffentlig, sånn at når du først har begynt å mene noe så er det litt lettere å fortsette og stå for det.

Mona opplever at offentligheten på sosiale medier er blitt mye mer uoversiktlig de senere årene, kanskje med unntak av Facebook, som er den ytringsarenaen

hun er mest aktiv på i dag.³⁴ Slik sett kan sitatet forstås som at Facebook-nettverk som ikke er så omfattende tilbyr en ytringsarena som minner om den «Bloggebygrenda» Mona i sin tid begynte å ytre seg i. Her kommer nettverks-offentligheters skalerbarhet inn -informasjon kan spres med varierende grad av synlighet (Enjolras m.fl., 2013, s. 22; boyd, 2011, s. 47–48).

Når Mona opplever Facebooks «halvoffentlighet» som en komfortabel ytringsarena for kvinner, passer det med funn i Enjolras m.fl. (2013) sin omfattende undersøkelse av nordmenns bruk av sosiale medier. Disse viser at Facebook er den eneste debattarenaen på nettet med en jevn kjønnsfordeling, og at dette trolig har sammenheng med at Facebook er blant de mest private debattarenaene: «[K]vinner generelt foretrekker å debattere med personer de kjenner godt, og er mindre aktive i mer offentlige settinger» (Enjolras m.fl., s. 125). Også Rakel, som jobber i en avisredaksjon, mener at sosiale medier kan fungere som et springbrett ut i en større offentlighet. Hun omtaler kvinners rolle som meningsyttere i lys av sosiale mediers ytringsmuligheter slik:

Jeg håper og tror at den er blitt styrket, fordi terskelen for å mene noe er blitt lavere. Å få jenter eller kvinner til å mene noe kan ofte være en litt tidkrevende prosess, overtalelsesprosess. Men jeg tror at når du ser at du får fornuftig respons på det du mener og sier, og at det ikke er så skummelt, så vil jeg tenke at det kan rett og slett være en sånn *gateway* til å mene ting i større format. Det er i hvert fall det ideelle (Rakel).

Den «tidkrevende prosessen» Rakel her omtaler, refererer nok hovedsakelig til rekruttering av kvinner til debatt- og kommentarsidene i avishuset der hun jobber, men også til at hun mener rekrutteringsprosessen kan bli enklere når kvinner først har fått ytringserfaring på eksempelvis Facebook. Rakels indirekte beskrivelse av at sosiale medier er et «mindre format» enn tradisjonelle massemedier, harmonerer med et annet funn fra Enjolras m.fl. (2013): «Det er også verdt å merke seg at kvinner i større grad enn menn betrakter de politiske diskusjonene på Facebook som privat kommunikasjon med kontaktene deres (...)» (s. 125).

Monas og Rakels forståelse av Facebook som en offentlighetsarena som ikke er så avskrekkende, kan videre knyttes til Haugseths behandling av Keanes begrep om mikro-offentligheter (Haugseth, 2013, s. 116–118): Ifølge Keane kan meningsyttere benytte mikro-offentlighetene til å utvikle, forandre og stille spørsmål ved de «dominerende kodene» i dagliglivet. Innenfor denne sfæren kan de enkelt fremsette nye eller alternative opplevelser av verden. Dette poenget vil bli sentralt senere i kapittelet (Keane, 2000, s. 77–78).

34. Hun har både en «page» og en vanlig Facebook-profil. Ellers ytrer hun seg noe via debattsider som NRK Ytring, og via mer tradisjonelle medier.

Differensiering av offentligheten

Det å være tilknyttet formelle stillinger eller bestemte institusjoner som eksogen blogger eller generell meningsytrer, kan som nevnt legge visse begrensninger på ens aktivitet i digitale offentligheter. Imidlertid opplever et par av informantene at det å være aktiv på sosiale medier har gitt dem ytringsmuligheter de ikke hadde før. Disse jobbet tidligere i tradisjonelle massemedier der de ytret seg gjennom journalistisk arbeid, i kraft av å være ansatt i mediehusene. Altså hadde de en eksogen ytringsrolle, for å videreføre dette resonnementet. Innenfor de sosiale mediene har de derimot fått ytringsroller som er mer preget av endogenitet: I større grad enn tidligere kan de ytre seg i kraft av egne meninger og interesser, mindre bundet av eksterne føringer. En av dem, Oda, opplevde at med sitt politiske standpunkt og relaterte personlige meninger, måtte hun gå på akkord med seg selv i jobben som journalist:

Da jeg var journalist så måtte jeg skjule hva jeg mente. Det gjør jeg ikke nå (ler litt). (...) Og jeg har jo sjøl vært med på kampanjejournalistikk, både i Klassekampen og Dagbladet. Så jeg har litt erfaring på det. Så den der... uredeligheten. Å late som om, man er... uavhengig. Nøytral. Og så videre. Det hykleriet der (...) Så nå slipper jeg det dobbeltspillet. Og det var óg en av grunnene til at jeg slutta som journalist, fordi at jeg hadde så klare meninger.

(...)

Jeg vil jo si at hvert fall Facebook er et virkelig bra sted i forhold til ytringsfrihet. Fordi... ikke sant, det er veldig mange som er... innen det feltet jeg jobber. Som i mange år har prøvd å få små innlegg i avisene. Alltid blitt avvist. Fordi det har ikke vært politisk korrekt. Og så får du da et sosialt medium som Facebook, hvor folk endelig slipper til. Det tror jeg er veldig sunt (Oda).

Første del av sitatutdraget kan sies å beskrive en offentlig sfære forvaltet av journalistikkens etos og som minner om Jürgen Habermas' krav til en deliberativ offentlighet der private interesser og anliggender skal holdes utenfor (jf. Fraser, 1990, s. 62). Oda opplever en slik sfære som problematisk, da hun ser det som ureddelig å sette en parentes rundt personlige meninger, eller «late som» man er nøytral. Nancy Fraser (1990) er inne på noe av det samme når hun stiller spørsmål ved om det er mulig for samtaledeltakere å diskutere som om de står på like fot på bestemte offentlighetsarenaer: «[These] discursive arenas are situated in a larger societal context that is pervaded by structural relations of dominance and subordination» (s. 65).

Det kan stilles spørsmål ved om Oda refererer direkte til skjulte maktforhold som journalister tilslører i arbeidet sitt gjennom å være «nøytrale». Imidlertid opplever hun at det politiske ståstedet hennes står i motsetning til det hun omtaler som et hegemoni hos «meningseliten». I dette perspektivet kan sitatet hennes forstås som at dette hegemoniet ble dekket til innenfor den journalistiske

diskursive arenaen hun opererte på, og at det virket inn på hennes og andres virksomhet gjennom «kampanjejournalistikk». I intervjuutdragene sammenligner Oda denne ytringssituasjonen med den mye friere situasjonen hun er i idag, der hun bruker Facebook til å fronte politikken hun står for. Odas erfaring med denne overgangen fra å jobbe i massemediene, kan forstås i lys av fremveksten av mer differensierte offentlige sfærer på internett:

In contrast to the public sphere once entirely dominated by public encounters and the mass media, the Internet and personal media propels a more differentiated public sphere, both in terms of *topics*, styles, as well as with respect to the number and variety of participants (Rasmussen, 2008, s. 76, min kursivering).

Rasmussens (2008) poeng belyser hvordan Facebook-bruken til Oda og meningsfellene hennes, kan forstås som en måte å utvide, eller differensiere, offentligheten på. Oda opplever at ytringsklimaet på Twitter, som hun omtaler som et medium for den hegemoniske eliten (Gramsci i Lears. 1985), ikke er givende for henne å delta i. Samtidig har hun en oppfatning om at visse ansvarshavende innenfor tradisjonelle medier «sensurerer» henne. På Facebook opplever hun å være mer i kontakt med «grasrota»-, og at det er større takhøyde for å ytre seg om og diskutere den politikken hun er engasjert i.³⁵ Dette illustrerer godt det at grasrotbevegelser og politiske grupper utenfor det *mainstream* politiske systemet har fått en særskilt mulighet til å organisere seg og bli hørt i denne utvidede offentligheten (Castells. 1997, s. 352; Dahlgren, 2005, s. 152).

Odas nåværende rolle som meningsytrer uten bånd til en journalistisk redaksjon, har altså medført at hun som person har trådt tydeligere frem enn det journalistrollen hennes innebar. Hun har utviklet en endogen rolle som meningsytrer: I dag ytrer hun seg på sosiale og i andre digitale medier i kraft av å være en offentlig person, en ytringsrolle som gir mer rom for hennes egne synspunkter og interesser. Ytringsmulighetene som differensieringen av offentligheten fører med seg, kan altså forstås som medvirkende i Odas opplevde utvikling som meningsytrer.

Digitale nettverksoffentligheter og ny medieteknologi gjør grensene mellom hva som er henholdsvis privat og offentlig (boyd, 2011, s. 51–52), samt personlig og profesjonelt liv (Abril et.al., 2012), mer utydelige. Maria er en av informantene som påpeker hvordan blogger og andre sosiale medier bidrar til at problemstillinger og kunnskap fra dagliglivet, som ikke nødvendigvis får oppmerksomhet i tradisjonelle medier, blir trukket frem i offentligheten.

35. Dette stemmer overens med en forestilling i offentligheten om at Facebook er et folkelig medium, mens Twitter er mer forbeholdt eliten (Enjolras m.fl. 2013, s. 47).

En blogg eller «weblogg» kan enkelt defineres som en hjemmeside som oppdateres ofte (Fagerjord, 2007, s. 171).³⁶ Disse hyppige oppdateringene består eksempelvis av tekst, bilder eller video, og bloggens innhold vises i omvendt kronologisk rekkefølge (Schmidt, 2007, s. 1409). Flere studier har identifisert det å dokumentere personlige opplevelser som en av hovedmotivasjonene for å blogge. Andre undersøkelser har vist at flertallet av blogger er av en «personlig dagbok»-type, der bloggerens egne erfaringer og refleksjoner står sentralt (Herring, Scheidt, Wright & Bonus, 2005, s. 151; Nowson & Oberlander, 2006; Brake, 2007). Blogg er således et godt eksempel på personaliseringen av internettmedier, som åpner for at man kan ytre personlige meninger, interesser og opplevelser – og få gjennomslag – offentlig (Rasmussen, 2008, s. 76–77), slik Maria er inne på her:

Jeg tror også at gjennom sosiale medier så har man på godt og vondt fått frem flere problemstillinger som ikke mediene tar tak i (...) Altså, om du mammablogger eller om du skriver om teknologi, eller hva du måtte gjøre, at du finner digitale fellesskap som gjør det lettere for deg å kanskje bli en person som man går til (...) Hvorfor er det bare mannlige sjefskokker som skal få lov til å gi oppskrifter? Kan ikke en mammablogger som lager matpakker til barna sine *også* gjøre det? *Selvfølgelig* skal hun det! Og kanskje det hun gjør for maten til unger over hele Norge er *mye* viktigere enn det han står og rører om (...) og som ikke gjør noe for folkehelsen i det hele tatt (Maria).

I dette sitatutdraget illustrerer Maria hvordan det mer mangfoldige ytringsrommet på sosiale medier kan hjelpe en til å utvikle en stemme eller plass i offentligheten, eksempelvis gjennom bloggnettverk, selv om en ikke har en formell, eksogen rolle – i hennes eksempel som en formelt utdannet og anerkjent kokk. Hun opplever

De senkede ytringstersklene og den økte personaliseringen som sosiale medier åpner for, opplever informant Hilde som noe som potensielt kan forbedre samfunnet i stort, utover det at offentligheten blir mer differensiert:

Jeg synes det er veldig fint å tenke at vi skal gjøre hverandre til bedre mennesker, da. Åpnere, mer tolerante. At vi kan hjelpe hverandre, dele ting... fine ting, og gjerne vonde ting og. Støtte hverandre, spre mer informasjon. Så jeg tenker jo at den åpenheten i lengden er... unik. Jeg tror den forandrer samfunnet vårt og kulturen vår dramatisk, faktisk. (Hilde)

Hilde fremholder at sosiale medier er med på å spre såpass mye informasjon og kunnskap om både mennesker og saker, at disse mediene kan være avgjørende for blant annet endring av negative holdninger eller fjerning av tabu. Et slikt perspektiv på bruken av sosiale medier er sentralt i delkapittel 4.2.

36. Flere av informantene som har blogger, oppdaterer i dag bloggen på uregelmessig basis, av ulike årsaker.

Mediekonvergens og svekkede kommunikasjonsbarrierer

For Therese, som fikk erfare at hennes offentlige stemme «våknet» da hun begynte å blogge, var veien kort fra blogg til Twitter. Der opplevde hun at diskusjoner og utvekslinger med andre Twitter-brukere ble utgangspunkt for hennes første kronikker. Dette er en god illustrasjon av nettverksoffentlighetens nedbygging av ulike kommunikasjonsbarrierer (Benkler, 2006; boyd, 2011), og det å ha et ressurssterkt Twitter-nettverk med mediefolk Therese kjapt kunne komme i kontakt med om publisering av den første kronikken, ble et springbrett inn i den mer tradisjonelle offentligheten (jf. Haugseth, 2013):

[D]er har du egentlig summen av det: For det første så hadde den teksten aldri blitt skrevet hvis det ikke hadde vært den diskusjonen på Twitter i utgangspunktet. Jeg ville ikke blitt kjent med [navn på kronikkens medforfatter] hvis det ikke var på grunn av Twitter, óg jeg hadde ikke hatt direkte kontakt med både Aftenposten og Dagbladet som jeg kunne bruke aktivt på den måten der (Therese).

Therese ble «fulgt»- av sentrale personer i både Dagbladets og Aftenpostens kommentaravdelinger, slik at hun ganske enkelt kunne sende dem en direkte-melding på Twitter og spørre om de var interessert i å lese teksten.³⁷ Denne forespørselen endte med kniving mellom de to redaksjonene om å få publisere kronikken. Institutt for samfunnsforsknings rapport *Valgkampen 2013 på Twitter* (2014) viser at de tradisjonelle massemediene stadig er sentrale i å sette dagsorden for Twitter, men at det også finnes eksempler på at massemediene har plukket opp saker fra Twitter og andre sosiale medier (Enjolras m.fl., s. 68–69). Thereses kronikk ble på lignende vis plukket opp av et tradisjonelt massemedium, som publiserte saken på nettsiden sin. Derfra vakte den offentlig debatt ved å bli «delt» flere tusen ganger på Facebook og ved at Therese og medforfatteren linket til nettsiden på Twitter. Dette viser hvordan nettverksoffentlighetenes «innebygde handlingsmuligheter», spesielt skalerbarhet, samt sosiale mediers rolle i mediekonvergens (Enjolras m.fl., 2013; Haugseth, 2013), kan bidra til å sette dagsorden i en større offentlighet.

Thereses eksempel illustrerer videre et poeng flere av informantene opplever som sentralt ved sosiale medier, nemlig at de «har senket terskelen for å ta kontakt» (Agnes) (boyd, 2011; Benkler, 2006). En slik opplevelse problematiseres under 4.3, men i Thereses tilfelle har slike «svake bånd» som øker individets muligheter og forbindelser til større nettverk (Granovetter, 1973), forenklet veien inn i offentligheten. Dette kan også forstås ut fra Haugseth (2013), som argumenterer for at det kan sies å oppstå sosiale meso-offentligheter når det skjer sammenblandinger mellom mikronivået (som Facebook- og Twitter-nettverk) og mesonivået (som riksdekkende, tradisjonelle medier). Sammenkoblingen

37. Følge- eller «follow»-funksjonen på Twitter gjør at brukere kan linke til andre og se «tweetene» deres, men uten at disse andre må gjengjelde «følgingen» (boyd et.al., 2010, s. 2).

mellom Thereses Twitter-aktivitet og tradisjonelle medier kan således sies å ha bragt henne inn i en meso-offentlighet (s. 116–125).

I tillegg opplevde Therese at hun klarte å markere seg i «kakofonien» på Twitter (Rakels beskrivelse), og at det å ha en temmelig klar profil med hensyn til hva hun ytret seg om, var et gode (jf. Parmelee & Bichrad, 2013, s. 22). Dette kan eksempelvis knyttes til det kaotiske og uoversiktelige ved Twitter, som flere av informantene trekker frem.

Det jeg ser, er at hvis man har tydelige meninger og man er ganske konsekvent, så *når* du jo frem. Så jeg har liksom bygget opp det som etterhvert faktisk har blitt en stemme, som jeg kan bruke til mine ytringer, i løpet av de siste årene. Så det er jo fint mulig. Og det hadde ikke vært mulig hvis det ikke var for disse digitale plattformene. Da måtte jeg jo gått de samme veiene som de andre, og da hadde jeg sikkert aldri kommet på å skrive en kronikk, engang. Så det er jo så mange ting som... tilfeldigheter spiller inn, men uten sosiale medier så hadde jo ikke jeg hatt den stemmen jeg har nå. Det tror jeg ikke (Therese).

Her er Therese inne på den lave ytringsterskelen på sosiale medier, i forhold til det å komme til orde i tradisjonelle medier (jf. Benkler, 2006, s. 212–213). Videre deler Therese samme opplevelse som for eksempel Line, av at den offentlige «stemmen» hennes først gjorde seg gjeldende når hun hadde begynt å være aktiv i sosiale medier:

Intervjuer: Hva tror du... Er det ett eller annet med det umiddelbare, det raske... Altså, sånn som du sier, at du ikke tror at du hadde skrevet noen kronikk om du måtte ha fått den antatt i en papiravis?

Therese: Ja, altså... Det var vel det at jeg ikke var helt klar over at jeg *hadde* den stemmen, og at jeg hadde lyst til å bruke den. Før det plutselig – før jeg var i gang, da. Så det er nok mer det.

Dette sitatet illustrerer flere av informantenes opplevelse av at aktivitet på sosiale medier har bidratt til å dyrke frem deres offentlige stemme. Som vist tidligere i kapittelet, har denne prosessen har vært noe ulik for de forskjellige kvinnene. Engasjerende samtaler på sosiale medier (jf. Picones «engasjement»-motivasjon) var utslagsgivende for Therese, mens støtte eller oppmerksomhet fra andre bloggere og medieaktører (jf. Picones «selvsikkerhet»- og «sosial refleks»-motivasjon), var viktig for Maria.

For andre, som Mona og Sara, har ytringsaktivitet i sosiale medier skapt fokus på dem gjennom oppmerksomhet fra tradisjonelle medier (jf. Haugseth, 2013), slik at de har opplevd å bli «kastet» ut på dypt vann i offentligheten. Denne metaforen kan beskrive de to informantenes opplevelse av med ett å kave rundt i avisoverskrifter, da ytringene de fremsatte skapte mye større ringvirkninger enn de hadde sett for seg. Dette hang sammen med både temaene de omtalte og

særtrekk ved nettverksoffentligheter, som søkbarhet, skalerbarhet og usynlige publikum (boyd, 2007, s. 125–126; boyd, 2011).

Prosesen som informantenes offentlige stemmer er blitt til igjennom, har i noen tilfeller hatt form av en dannelsesprosess. Maria, som har blogget om samfunnsaktuelle temaer i en årrekke, mener at interaksjonen med leserne på bloggen har gjort henne til en bedre debattant:

Jeg har jo lært *masse*. Via både motstand og medstand, med folk som har bedre argumenter enn meg eller dårligere, eller... Og også forståelsen for et sakskompleks, hvor jeg trodde at 'ja, men, dette er jo så logisk og *åpenbart!*', og så ser jeg på hva folk svarer, og så er jeg kanskje uenig med dem, men begynner å forstå egentlig *hvorfor* de mener det, og det er jo også viktig. For det er liksom... 'ahh, okei, men da...', da må jeg legge om argumentasjonen, og legge mer vekt på én del av argumentasjonen istedenfor noe annet. Så det... det er jo en dynamisk læringsprosess, egentlig (Maria).

I likhet med flertallet av informantene er Maria opptatt av å ha fakta i orden når hun ytrer seg. Ved siden av å forbedre argumentasjonsformen hennes, har bloggingen en annen viktig funksjon for Maria. Gjennom stadige faktasjekker og forbedringer av argumenter over flere år med blogging, er bloggen blitt en verdifull *research*-bank hun kan gå til før hun skal i debatter på TV eller radio:

All den jobben som har vært gjort gjennom syv år med blogging får jeg nå bonus for når jeg skal ut og argumentere. Jeg har researchen, manus og stakkepunkter liggende klar. Så for meg har jo dette her en ekstrem verdi, på så mange nivåer (Maria).

Marias bloggaktivitet kan forstås som et verktøy som gjør det enklere for henne å bruke stemmen sin på andre offentlighetsarenaer, ettersom hun oftere føler seg rustet til å bruke den. Vektleggingen av saklighet og *research* når man skal ytre seg offentlig, leder over mot hva slags vurderinger informantene gjør i forbindelse med ytringsaktiviteten sin og hvordan de gir denne aktiviteten verdi.

4.2 Strategier i forbindelse med ytringspraksiser

I denne delen av kapittelet er det min andre underproblemstilling, *Hvilke normer for ytring forholder kvinnene seg til på sosiale medier?*, som er mest sentral i analysen. I det følgende vil jeg gå inn i normene kvinnene forholder seg til, og strategiene de benytter i den digitale offentligheten. Disse strategiene brukes både til å gi mening til ytringsaktiviteten deres, og til å håndtere grensen mellom det offentlige og saklige og det som regnes som privat eller personlig. Jeg har identifisert to strategier som er sentrale, og begge er relatert til de binære kodene i det jeg kaller fornuftsdiskursen og følelsesdiskursen (jf. kapittel 2; Alexander & Smith, 1993; 2002).

Felles for strategiene er at de kan sies å opptre innenfor fornuftsdiskursen i den digitale offentlighetens kultur. I drøftningen vil jeg vise innholdet i disse

strategiene, og hvordan de brukes. Jeg vil argumentere for at strategiene kan ha en særskilt betydning for kvinnelige meningsyttere. Innledningsvis vil jeg skissere informantenes generelle forståelse av ytringsaktiviteten sin ved å skille den fra annen, typisk ytringsaktivitet på sosiale medier.

Å dele med en hensikt

Den differensieringen av offentligheten som digitale og sosiale medier bidrar til, skjer gjennom utvidelsen av det Rasmussen (2008) kaller offentlighetens representational dimension: «[The] heterogeneity of topics, styles and groups that take part, and which reflects culture and everyday life, only seen before in everyday conversations and more or less peripheral social settings (...)» (s. 77–78). I tråd med utvidelsen av denne offentlighetsdimensjonen, opplever mine informanter at det er stor takhøyde for å ytre seg om de aller fleste tema i sosiale medier. Hvis de begrenser tematilfanget sitt, dreier denne avgjørelsen seg eksempelvis om formelle roller (jf. eksogenitet), kapasitetsbegrensninger, eller et ønske om å verne kjente og kjære rundt seg.³⁸

Flertallet av informantene understreker imidlertid at de gjerne har en bestemt hensikt når de ytrer seg i nettverks-offentlighetene på sosiale medier. Dette kan ha sammenheng med at informantene gir uttrykk for en tydelig bevissthet om at aktiviteten deres i sosiale medier er offentlig tilgjengelig: «Og Facebook er et offentlig rom, spesielt når du har... Jeg vet ikke hvor mange jeg har der inne engang jeg, men kanskje det nærmer seg 2000» (Rakel). Samtidig tenderer de til å ha en oppfatning om at ting fra deres personlige liv ikke nødvendigvis er interessant i en slik offentlighetskontekst. Disse to tingene i kombinasjon kan gi et behov for å forklare at de ikke deler eksempelvis personlige interesser kun utfra et behov om å eksponere «selvet» sitt, noe som er en vanlig aktivitet i sosiale medier (jf. Schmidt, 2007; Brake, 2007, s. 146–147; Papacharissi, 2008).

Informantenes deling handler heller om å informere eller engasjere andre. Denne motivasjonen kan sees i lys av Picones (2011) begrep om produserende nettbrukeres sosiale refleks overfor sine ytringers potensielle mottakere: «They ask themselves questions like: Will they read it? Will they think it's funny? Will it be useful information to them? Will I bother them?» (s. 261–262). Denne sosiale refleksjonen som ytringsmotivasjon kan videre minne om Habermas' offentlighetsideal: I offentligheten skal fokuset være på saker av allmenn interesse (Habermas, 1991, s. 181, 186, 219).

Slik kan ytringer informantene fremsetter settes opp mot den typen uinteressante, hverdagslige ytringer som flere av kvinnene opplever at personer i Facebook-nettverkene deres kommer med. En av informantene, Mona, som tidligere har delt mye på bloggen sin – av den typen hun karakteriserer som

38. Visse temaer unngås imidlertid ofte, da de oppleves som for brennbare. Dette behandles i kapittel 5.

«ubehagelig» fordi det er så personlige ting, trekker opp en slags symbolsk grense (jf. Lamont & Molnár, 2002) mot «behagelige» personlige ting som folk typisk deler på Facebook:

Mona: Type behagelige personlige ting, det blir jo lett sånne trivia som folk legger ut om seg sjøl, for eksempel 'åh, så deilig at det er fredag, nå skal jeg åpne en flaske vin'. Det er en type behagelige personlige ting som ikke er interessant, men det er ikke noe flaut å dele (...). Jeg gjør det ikke, jeg fjerner sånne folk som skriver for mye sånt. Det gidder jeg ikke, gidder ikke å lese det.

Intervjuer: Er det bare fordi det er kjedelig, at du fjerner dem?

Mona: Ja. Ja, for det interesserer meg ingenting.

Mona er ikke alene blant informantene om å fortelle at hun fjerner-slike «hverdagsskribenter» fra Facebook, eller om å innrømme at slike Facebook-statuser ikke er særlig interessante.³⁹ Sitatet inneholder imidlertid en interessant ambivalens. Hun sier at det ikke er «noe flaut å dele» slike behagelige personlige ting på Facebook, men sanksjoneringen hun selv kan utøve i møte med slike ytringer signaliserer at det ikke er helt akseptert heller. Trolig sikter Mona først og fremst til at det ikke er flaut i betydningen at man ikke utleverer noe sårbart eller intimt. Men Monas holdning, dét at hun «ikke gidder» å lese slike personlige ting som «ikke er interessant», kan tyde på at ivrige hverdagsskribenter utleverer seg på en annen måte: De viser Facebook-brukere med en annen tilnærming til mediumet (som bl.a. Mona) at de ikke har noe spennende å skrive.

Den siste delen av sitatet fra Mona belyser en oppfatning som går igjen hos informantene. At dét de ytrer på sosiale medier på en eller annen måte skal være verdt å dele. Informantene vurderer om noe er verdt å dele ut fra visse instrumentelle motiver (jf. Byerly & Ross, 2006, s. 71): De forsøker å *oppnå* noe med det de ytrer, selv om dette i visse tilfeller bare er å more andre brukere. Mens mer instrumentelle ytringshensikter eksempelvis omfatter at de kan få råd eller innspill fra andre, oppnå økt interesse rundt noe de er opptatt av, skape oppmerksomhet om en sak i tradisjonelle medier, eller bidra til å fjerne tabu omkring bestemte temaer i offentligheten.

Måten informantene omtaler sin innstilling til å delta i den digitale offentligheten, mener jeg altså kan forstås i lys av den offentlige diskursen om «den digitale offentlighetens kultur» som foreslås i teorikapittelet. Informantene virker å skissere denne kulturen i beretningene sine, ved hjelp av det jeg har identifisert som en fornuftsdiskurs basert på en rasjonell eller saklig kode, og en følelsesdiskurs basert på en irrasjonell eller emosjonell kode (jf. Alexander & Smith, 1993; 2002). Ut fra informantenes beretninger kan ytringsaktiviteten

39. Mona utdyper ikke hvordan hun fjerner disse personene – om hun sletter dem som venn eller bare «skjuler» dem fra nyhetsstrømmen sin. Therese spesifiserer derimot at hun bruker sistnevnte metode.

deres forstås som at den blir konstruert symbolsk innenfor fornuftsdiskursen: De ytrer seg i kraft av kompetanse og et ønske om å bidra med noe interessant eller konstruktivt i offentligheten. For å følge Alexander og Smiths resonnement (1993, s. 162), får informantenes ytringsaktivitet mening når den blir satt opp mot følelsesdiskursen. Dette kommer frem i varierende grad i sitatene deres, gjennom at de trekker en symbolsk grense mot deltakere på sosiale medier (og andre digitale offentligheter) som baserer aktiviteten sin på personlige, uinteressante anekdoter eller følelser.

Bruk av saklighetsstrategien

Informantenes ytringshensikter kommer til uttrykk på ulike måter i intervjuene, avhengig av om ytringene er knyttet til en sak i samfunnsdebatten eller andre temaer der saklighet og fakta har forrang, eller om de springer ut fra en personlig opplevelse eller følelsesmessig reaksjon. I førstnevnte tilfelle kan man si at informantene benytter seg av en *saklighetsstrategi* når de begrunner eller gir mening til ytringsaktiviteten sin.

Strategi-komponenten i begrepet viser til at saklighetsstrategien tilbyr informantene måter å plassere ytringsaktiviteten sin innenfor fornuftsdiskursen: De kan forklare ytringsaktiviteten ved å vise til elementer som gjør at de som meningsytrere kan konstrueres symbolsk innenfor den rasjonelle koden til fornuftsdiskursen – en profesjonell yrkestilknytning, faglig ekspertise, en konstruktiv og saksorientert tankegang, og så videre. Saklighetsstrategien kan anvendes både når de forteller om ytringsaktiviteten sin, som i dybdeintervjuene, og når de faktisk ytrer seg offentlig. Førstnevnte metode er hovedtemaet nedenfor.

Oda, som er aktiv innenfor det politiske feltet og bruker Facebook mye til jobbrelatert aktivitet, vurderer sin bruk av plattformen på en slik måte:

Oda: Med litt sånn derre visdomsord og... 'Glad i deg' og... 'take care' og... 'vær snille med hverandre' og... Altså, den type (ler litt) meldinger som en del kommer med ganske kontinuerlig, da (...) Det er jo veldig uskyldig da, så bare... Altså (ler litt), det er ikke noe å kritisere. Jeg bare sier at, for meg...det er ikke derfor jeg er der.

Intervjuer: Nei.

Oda: Nei. Jeg er der av politiske grunner. Mmm.

Odas politiske motiver for å være på Facebook gjør at mesteparten av Facebook-bruken hennes får en konstruktiv hensikt, i motsetning til det å dele fine bilder av mat eller natur med andre – en aktivitet hun omtaler som bortimot det mest personlige hun publiserer på Facebook. I sitatet kommer saklighetsstrategien til uttrykk ved at hun kontrasterer sin egen med andres mindre konstruktive bruk av Facebook.

Saklighetsstrategien kan også brukes til å trekke opp en symbolsk grense mellom en selv og meningsytrere som diskuterer «bare for å diskutere». Maria

påpeker at hun sjelden unngår å ytre seg om temaer av frykt for negative reaksjoner. Når Maria begrenser ytringsfeltet sitt handler det heller om at hun opplever at hun ikke har nok å bidra med i diskusjonen, noe som gjør ytringshensikten hennes utydelig. Dette passer godt overens med Picones (2011) funn – at altruistiske motivasjoner overfor et potensielt publikum var viktigere enn ønsket om selvtilfredsstillelse i nettbrukeres vurdering om å bidra til en diskusjon (s. 262):

Jaa, det er vel ikke sånn at jeg styrer unna [temaer] på grunn av det, men fordi jeg mener, fordi at jeg ser på at... 'dette kunne vært interessant å diskutere'. Det kan være Israel, Palestina, Midtøsten. Det kan være, eh, islam..men hvor jeg tenker at 'da må jeg... jeg selv må opp på et nivå før jeg... kan diskutere dette her, som gjør at jeg kan komme inn på et konstruktivt nivå, før jeg gidder'. For ellers så blir du... ja. Jeg prøver å komme inn på debatter hvor jeg faktisk har noe å bidra med (Maria).

Her forklarer Maria ytringsaktiviteten sin ved hjelp av saklighetsstrategien når hun vektlegger at hun skal kunne føre en saklig diskusjon basert på kunnskap hvis ytringene hennes skal ha en mening. Indirekte vurderer hun diskusjon av komplekse temaer som lite hensiktsmessig dersom man ikke kan diskutere på et *konstruktivt* nivå. Dette tolker jeg som et nivå preget av nettopp saklighet basert på god kunnskap – og en tydelig, konstruktiv hensikt.

Therese benytter også saklighetsstrategien når hun skal forklare hvorfor ikke ren debattvirksomhet tiltaler henne innenfor ytringsrommet på sosiale medier. Igjen kan man si at mangelen på en klar, konstruktiv hensikt med ytringsaktiviteten virker utslagsgivende:

Jeg har jo diskutert mye og sier jo klart ifra hva jeg mener, men det å drive med sånn ren debatt, frem og tilbake – igjen da, som jeg sier, når ingen kommer til å endre meningen sin, hvorfor skal vi da sitte og liksom kaste argumenter frem og tilbake bare for 'the hell of it'. Det er tidskonsumerende og energistjelende (...) Jeg syns nok at det er litt mye følelser og ikke nok fakta alltid, men fakta vinner jo alltid. Og igjen da, de som er seriøse på Twitter har jo greie på det de holder på med. Så jeg vil vel si at blir det for emosjonelt, så tar ikke jeg del i det i hvert fall (Therese).

I utdragene ovenfor uttrykker Therese at hun finner det meningsløst å debattere når det tilsynelatende ikke er mulig å oppnå noe, en opplevelse flere av informantene beskriver. Dette kan knyttes til forskning på folks tendenser til ukritisk å akseptere argumenter de i utgangspunktet er enige i, og til aktivt å avvise argumenter som utfordrer synspunktene deres (Taber, Cann & Kucsova, 2009).

Thereses opplevelse av offentlig debatt på sosiale medier fremstår her som pessimistisk overfor Habermas' ideal for deliberativt demokrati, der målet er å komme frem til felles enighet, basert på kraften i det bedre argument (Cavanagh, 2007, s. 60–61, 83; Habermas. 2002). I stedet for å slutte seg til Mouffes (1999) positive syn på konflikt og sterke følelser i demokratisk debatt, kan Thereses

utsagn mot slutten av intervjuutdraget analyseres ved hjelp av de binære kodene i fornufts- og følelsesdiskursen: Hun omtaler fakta som «hellige», men tar avstand fra de «verdslige» følelsene – som tilhører den irrasjonelle koden og som kan ødelegge saklig og konstruktiv debatt (jf. Alexander & Smith, 1993, s. 164).

Både Marias og Thereses utsagn kan altså også tolkes som at de benytter en saklighetsstrategi for å forklare hvorfor de *ikke* ytrer seg. De viser til at de foretrekker å basere ytringene sine på kunnskap, eller fremhever at andre debatt-deltakere mangler faktabaserte argumenter – forklaringer som kan konstrueres innenfor henholdsvis fornufts- og følelsesdiskursen. Dette kan videre minne om det internettforsker Susan C. Herring (1999) kaller for en *Just-the-Facts approach* i diskusjon på internett, der man velger kun å forholde seg til fakta. En slik tilnærming er motstandsdyktig overfor både netthets og usaklige kommentarer mer generelt (s. 158).⁴⁰

Imidlertid har flere av informantene også delt svært personlige eller følelsesladde ytringer i den digitale offentligheten. Denne ytringsaktiviteten kan likevel også forstås ved hjelp av fornuftsdiskursens rasjonelle kode. Informantene kan nemlig sies å benytte det jeg betegner som en *nærhetsstrategi* når de forklarer og gir mening til denne ytringsaktiviteten. Nærhetsstrategien benyttes i stor grad for å bevare den saklige rollen, eller «masken» (jf. Goffman, 1982), informantene har påtatt seg i denne offentlighetskonteksten. Delkapittelet nedenfor har nærhetsstrategien som sitt mest sentrale tema.

Nærhetsstrategien

Differensieringen av temaer og uttrykksmåter i offentligheten som sosiale medier fører med seg (Rasmussen, 2008) og floreringen av utfordrende mikro-offentligheter i sosiale medier med potensiale til å gli inn i meso-offentlighetene (Keane, 2000; Haugseth, 2013), kan forstås i lys av Frasers poeng om at det ikke er apriori fastslått hva som regnes som henholdsvis private og offentlige temaer (Fraser, 1990, s. 71).

Flere av informantene forteller at de har ytret seg om visse temaer i et håp om å bidra til å fjerne tabu eller opplyse andre om vanlige erfaringer det snakkes lite om offentlig – altså temaer som tidligere ble definert ut av den offentlige sfære (Fraser, 1990). Denne tendensen kan knyttes til de nevnte ytringshensiktene, men ettersom det her dreier seg om temaer som kan oppleves som svært personlige eller følelsesladde, kommer ytringshensiktene til uttrykk ved hjelp av *nærhetsstrategien*.

Denne strategien tilbyr informantene en måte å forklare hvordan de også kan ytre seg om personlige eller følelsesladde temaer offentlig, samtidig som

40. Hvordan informantene forholder seg til en «rene fakta»-tilnærming utdypes videre i kapittel 5.

de som meningsytrere fortsatt kan bli plassert innenfor fornuftsdiskursen- og ta avstand fra følelsesdiskursen. Ifølge det binære kodesettet som gir mening til de to diskursene i den digitale offentlighetens kultur, vil nemlig ytringer som er preget av sterke følelser eller basert på personlige anekdoter, typisk konstrueres ved hjelp av følelsesdiskursens irrasjonelle kode.

Nærhetsstrategien tilbyr en måte som saklig orienterte meningsytrere «komfortabelt» kan dele svært personlige eller følelsesladde opplevelser og temaer på i den digitale offentligheten. «Komfortabelt» innebærer her en ytringsmåte som samsvarer med deres saklige «maske» (jf. Goffman, 1982) i offentligheten. Nærhetsstrategien blir en måte å bryte med den irrasjonelle koden følelsesdiskursen er basert på, ettersom strategien innebærer elementer som heller inngår i dannelsen av fornuftsdiskursen: Å vise til at noe er et allment problem, trekke inn fakta og statistikk, henvise til konstruktive ytringshensikter, eller lignende. Slik kan informantene stadig gi ytringsaktiviteten mening ved å sette den opp mot følelsesstyrt, usaklig ytringsaktivitet (jf. følelsesdiskursen). Nærhetsstrategien tilbyr altså måter informantene i praksis kan omtale personlige og følelsesladde temaer på offentlig, samt en måte de kan forklare denne omtalen på (som i intervjuene), uten å bryte med den rasjonelle koden fornuftsdiskursen er basert på. Nedenfor vil jeg illustrere bruken av nærhetsstrategien ved å belyse ulike måter den kommer til uttrykk på i informantenes beretninger.

Bruk av nærhetsstrategien

Allmenngjøring og «avintimisering»

Informantenes håndtering av dét å ytre seg om private eller svært personlige temaer kan minne om sosiolog Jan-Paul Brekkes analyse av samtalekulturen i diplomatomiljøet i Lisboa (2002). Brekke anvender Georg Simmels begrep om sosiabilitet for å forstå den særpregede samtaletypen på mottagelsene i ambasadene (s. 543). Sosiabilitet kan sies å være en destillasjon av det verdifulle og tilfredsstillende ved å være tilknyttet andre mennesker (Simmel, [1910]1971, s. 128–129). «I alle situasjoner der mennesker samhandler, vil ett aspekt ved interaksjonen være «rent sosialt' (...) Samtalen har en sentral plass i det sosiale samværet» (Brekke, 2002, s. 543–544). For at en samtale skal regnes som sosialt samvær, må blant annet deltakernes «reneste og dypeste personlige egenskaper», inkludert indre følelsesliv og ting om privatlivet, vanligvis holdes utenfor samtalen (Simmel, 1971, s. 130–131).

Til tross for Simmels vektlegging av det problematiske ved å involvere ytre hensikter i den rene sosiabiliteten (Simmel, 1971, s. 134), illustrerer Brekke hvordan sosiabilitetsbegrepet kan være velplassert også i mer instrumentelt influerte situasjoner. Dette basert på min tolkning av at ambassademottagelser nok ofte er innleiret i ufravelige status- og maktforhold, på tross av at deltakerne er blitt enige om en samhandlingsform der disse forsøksvis holdes unna overflaten.

Samtalekriteriene for sosiabiliteten ligner på informantenes preferanse for saksorienterte diskusjoner og ytringsvirksomhet. Brekke observerer imidlertid at privatlivet kunne håndteres som samtaletema på mottagelsene så lenge det ble gjort på en «allmenn» måte (2002, s. 547). En slik håndtering kan relateres til flere av informantenes anvendelse av nærhetsstrategien, der de begrunner delingen av personlige eller følelsesladde opplevelser med henvisning til en mer generell hensikt – eller forteller om måter å gjøre selve ytringene mer «allmenne». Line, som har fortalt åpent på bloggen sin om noen svært personlige erfaringer, benytter seg nettopp av slike allmenngjørende teknikker når hun forteller om vurderingene hun gjorde da hun skulle skrive om det angjeldende temaet:

Der pakka jeg inn ordene mine veldig. Og veide ordene veldig på gullvekt, i forhold til at det ikke skulle... oppleves som grafsing i mitt privatliv eller som 'too much information' (...) Jeg fant, ja, statistikk og faktaopplysning for Norge, alt sånt som kunne gjøre det-, heve det fra en fortelling om meg til en fortelling som hadde relevans for andre (Line).

I intervjuet forklarer Line at hun avgjør om hun skal eller ikke skal skrive noe av personlig karakter på bloggen utfra en vurdering av om det kan ha relevans for andre. Som hun forteller i sitatutdraget, passet hun i dette tilfellet på ikke å ta med for intime detaljer i innlegget, og hevet fortellingen opp fra et svært personlig nivå ved å vise til fakta. Ved å spe på med opplysende fakta og statistikk fra en norsk kontekst, allmenngjorde hun mye av innholdet. Spesielt den siste setningen i sitatet illustrerer godt nærhetsstrategien: Hun begrunner denne ytringsaktiviteten, som er tett knyttet til personlige erfaringer og følelser, ved å påpeke hvordan ytringen også kan bli nyttig for andre.

Mona, som har skrevet om sykdom og selvopplevd sorg på bloggen sin, forteller at hun valgte å skrive om hvordan barna hennes taklet sorgen etter dødsfall i familien fordi hun regnet det som «normale» reaksjoner. I intervjuet forteller hun at denne avveiningen alltid er sentral når hun vurderer om noe er for privat å dele offentlig eller ikke: «Jeg har hele tiden hatt en grense på at jeg ikke vil skrive noenting om mine barn som ikke er normalt» – i betydningen noe «alle» driver med eller opplever. For å følge Brekke (2002) og Simmel (1971) er Monas innstilling at man kan ytre seg om og diskutere personlige ting offentlig så lenge det gjøres på et allment nivå alle deltakerne kan være med på (jf. Brekke, s. 547). Mona benytter dessuten en nærhetsstrategi som tilsvare Lines når hun begrunner valget om å ytre seg om sorgen sin:

Det at jeg delte så mye, det var óg med en sånn tanke om at «ja, andre kan ha nytte av å lese bloggen min'. (Mona).

Også Sara, som på et sosialt medium stod frem som voldtektsoffer, vektlegger at disse ytringene ikke kun handler om henne. Hun beskriver avveiningene rundt det å fortelle noe såpass privat slik:

Altså, jeg husker bare at det var veldig mye fokus på overfallsvoldtekter i media en periode, og så var jeg litt sann... Syns det kanskje var litt mye fokus på akkurat overfallsvoldtekter, selv om jeg var utsatt for det selv (...) Men jeg, [ytret] noe om at... 'Jeg opplevde dét og dét... altså, dét i [årstall], og... Men man kan ikke være et offer resten av livet' tror jeg det var, og så 'Aksjon mot voldtekt nå', fordi jeg syns det var viktig å på en måte engasjere seg, men så tenkte jeg at, altså, jeg har erfart det, at det... Jeg kan bruke det til å vekke medieoppmerksomhet rundt det (...) Ja, jeg har jo prøvd å... Få det til å... spesielt når det kommer til overfallsvoldtekt, så handler det om engasjement, ikke bare om... meg. Hva jeg har opplevd (Sara).

I første del av sitatet fra Sara vektlegger hun *hensikten* med meningsytringen, når hun forklarer beslutningen sin ut fra en vurdering om at hun kunne «bruke» ytringen: Dette kan tolkes dithen at hun implisitt trekker en symbolsk grense mot meningsytrere som ytrer seg «i affekt», uten noe instrumentelt mål med ytringen (jf. følelsesdiskursens irrasjonelle kode). Her kommer samtidig nærhetsstrategien til uttrykk, ved at hun gir en begrunnelse som kan konstrueres innenfor fornufts- fremfor følelsesdiskursen: Hun forteller at hun kom med en svært personlig avsløring utfra en oppfatning om at temaet dermed kunne få større oppmerksomhet i media. En interessant ambivalens her er imidlertid at hun helt i starten av sitatet påpeker at nettopp overfallsvoldtekter *hadde* fått mye medieoppmerksomhet. Slik kan nærhetsstrategien også anvendes for å lede oppmerksomheten bort fra det faktum at man deler noe som av mange vil oppleves som svært privat, ved å *forsøksvis* referere til en mer allmenn hensikt. Slik vil nok meningsytreren selv kunne oppleve avsløringen som mindre intim og utleverende enn hva leserne gjør.

Også når Sara forteller at hun skrev om nødvendigheten av å reise seg igjen, kan man spore nærhetsstrategien: En slik oppfordring kan fungere oppmuntrende for andre i lignende situasjoner. I annen del av intervjuutdraget kommer strategien tydeligere frem. Her kan Saras formulering tolkes som at hun ikke hadde behov for å utlevere en personlig historie (om man ser bortifra den nevnte ambivalensen), men gjorde det med et mål om å gi andre noe – i form av økt offentlig engasjement eller eksplisitt støtte til andre som har vært utsatt for voldtekt.

Behovet for en nærhetsstrategi som gjør det enklere å kunne ytre seg offentlig om personlige eller følelsesladde temaer innenfor fornuftsdiskursen, kan kanskje fortelle noe om vilkårene for «kvinnelige» ytringer i offentligheten. Tidligere forskning har blant annet beskrevet kvinners ytringsmåter som mer emosjonelle enn menns (jf. Witmer & Katzman, 1997; Rodino, 1997). Og *online* diskusjonsgrupper med en overvekt av menn er blitt beskrevet som preget av «mannlige» språkmønstre som faktaorientert språkbruk, mens diskusjonsgrupper med færre mannlige deltakere er blitt beskrevet som preget av «kvinnelige» særtrekk som eksempelvis selvutlevering (jf. Savicki, Lingenfelter & Kelley, 1996).

Informantene mine er i intervjuene i stor grad opptatt av saks- og faktaorientert meningsytring, og av å bevare saklige og kompetente ytringsroller – ytrings-aspekter som i den nevnte forskningen beskrives som «mannlige», og som er blitt forstått som fordelaktige i diskusjon både *offline* (jf. Fraser, 1990; Calhoun, 2013, s. 13) og *online* (jf. Herring, 2000). Når de først fremsetter «kvinnelige» ytringer kan de potensielt føle et behov for å legitimere bruk av følelser og selvutlevering på en konstruktiv og rasjonell måte – en strategi som kan sikre dem vedvarende troverdighet som meningsytrere i offentligheten.

Tabufjerning og dagsordensetting

Et annet sentralt aspekt ved nærhetsstrategien er informantenes påpeking av at deres personlige ytringer kan bidra til å fjerne tabu, eksempelvis ved å benytte differensieringen av offentligheten på internett til å sette fokus på temaer som sjelden tas opp i den tradisjonelle, massemedierte offentligheten (jf. Rasmussen, 2008, s. 77).

Hilde, som reagerte da hun leste en *tweet* om at kvinner aldri ville fortalt på sosiale medier at de går til gynekologen, bestemte seg for å utfordre denne påstanden ved å «sjekke inn» hos gynokologen sin på Facebook. Denne oppførselen kan forstås ut fra Papacharissis (2008) «lek med definisjoner», der hun påpeker nettbrukeres mulighet for å utfordre hva som anses som henholdsvis offentlig og privat (s. 239). På tross av reaksjoner av typen «too much information» fra nettbrukere som var uenige i Hildes «offentlig-definisjon», fortsatte hun definisjonsleken ved å dele flere lignende statusoppdateringer. Dette fordi det ble oppdaget kreft i livmoren på den nevnte gynekologtimen. I ettertid forklarer hun denne avgjørelsen slik:

Da tenkte jeg 'hva gjør jeg nå da, er dét...'. Dette vedrører jo, det er mange kvinner som får – sa legen, det er kjempevanlig, og jeg hadde aldri hørt om det før og... og det er ikke farlig, og jeg trodde det *var* farlig, så jeg fikk masse sånn... Det var mye som var veldig vanlig og ufarlig med det som jeg ikke visste om, så tenkte jeg 'veldig dumt at vi ikke snakker mer om dette da, hvis det er så jævla vanlig at hver femte kvinne eller ett eller annet sånt'... Så da bestemte jeg meg for å si noe mer om det. Og det endte med at jeg opererte vekk livmoren, og det sa jeg óg (Hilde).

Ytringshensikten om å fjerne tabu rundt et vanlig, men lite (medie)omtalt fenomen, tar i sitatet form av en nærhetsstrategi. Hun begrunner det å dele intime detaljer ut fra en tanke om at ytringene kunne skape mer åpenhet om temaet. I tillegg til å fjerne tabu, kan nærhetsstrategien Hilde benytter tolkes i lys av Picones poeng om sosial refleks (2011, s. 261–262). Når man tolker Hildes opplevelse av manglende kunnskap som en indikasjon på en generell tendens hos kvinner (og menn), så gir hun uttrykk for en motivasjon om å bidra med noe nyttig til sine lesere, Twitter-følgere, Facebook-venner. Fokuset på faktainformasjon i sitatet bidrar til å allmenngjøre temaet: Når Hilde påpeker at dette rammer

omtrent «hver femte kvinne», tydeliggjør hun at det ikke bare er hun som har fått denne kreftformen. Med andre ord er ytringen relevant for flere.

Mikro-offentligheter på sosiale medier kan som nevnt anvendes til å fremsette alternative opplevelser, og sosiale meso-offentligheter muliggjør mer åpenhet om tradisjonelt sett private temaer (Keane, 2000, s. 77–78; Haugseth, 2013, s. 120–125). Therese satte for eksempel fokus på en omstridt problematikk med et blogginnlegg som endte opp som en kronikk i en av landets aviser, samt ledet til en dokumentar om temaet:

Det kan man jo si om den kronikken jeg skrev om tidlig ultralyd, dét er jo en sånn ting som man *ikke* debatterer, egentlig. Det er jo noe med... barn, fødsler, den slags. Eller svangerskap, 'kvinneting', det snakkes det ikke så veldig mye om (Therese).

Tradisjonelle medier har fortsatt betydning for hva som blir en del av offentlig debatt (jf. Haugseth, 2013; Enjolras m.fl., 2014), og «svake bånd» til personer i slike medier kan gjøre nettverk på sosiale medier mer innflytelsesrike (jf. Enjolras m.fl., 2013, s. 31). Dessuten fremmer sosiale medier *mediekonvergens*: «En viktig konsekvens av dette er at det gjør det mulig for borgere i større grad å delta i selve produksjonen av medieinnhold, og dermed å påvirke den politiske kommunikasjonen som foregår i offentligheten» (Enjolras m.fl., 2013, s. 29). Dette er trekk ved sosiale medier informantene i ulik grad har dratt nytte av. I likhet med Therese illustrerer Line hvordan gode nettverk og konvergensen mellom tradisjonelle og sosiale medier har hjulpet henne med å vekke offentlig oppmerksomhet rundt et tabubelagt tema. Hun forteller at hun brukte et personlig blogginnlegg til å aktualisere dette temaet for de tradisjonelle mediene:

Så jeg tenker definitivt at sosiale medier er... bra i forhold til å få et bredere syn på kvinneliv og for å få flere kvinnestemmer fram i offentligheten og for at flere kvinner skal blir vant til å skrive, og for at flere kvinner skal tøffe seg opp til å tørre å snakke på radio og på TV og... og i aviser og tenke at sin stemme er verdt noe (Line).

Det å kjenne til hvordan samspillet mellom tradisjonelle og sosiale medier fungerer, slik Line er inne på, er en fordel når man ønsker å gjøre seg bemerket som meningsytrer eller skape fokus på en bestemt sak i offentligheten (jf. Haugseth, 2013). Det er ikke automatisk gitt at sosiale mediers *affordances* (boyd, 2011), eller «innebygde handlingsmuligheter» (Enjolras m.fl., 2013, s. 23), gir enhver like gode muligheter for å skape seg en offentlig stemme – eller bidra til utvidelse av offentlighetens «stuerene» tematilfang (jf. Fraser, 1990; Papacharissi, 2008). Dette er tema for kapittelets siste del, der den første underproblemstillingen igjen er mest sentral.

4.3 Hva kan betinge ens muligheter i offentligheten?

Nettverk og Twitter-trekk

Informantene opplever at sosiale mediers «innebygde handlingsmuligheter» på ulike måter kan virke berikende på den digitale offentligheten. De kan benytte ytringsmuligheter i sosiale medier til å sette fokus på tabubelagte temaer, til å skape økt interesse og engasjement rundt visse saker, eller til å informere og hjelpe andre. Nettverks- og interaksjonsaspektene ved sosiale medier har bidratt til at flere av dem med tiden har utviklet en egen offentlig stemme, og gitt dem muligheten til å bli hørt i en bredere offentlighet som inkluderer tradisjonelle medieplattformer.

Til tross for disse ulike måtene å differensiere (Rasmussen, 2008) offentligheten på, kan de positive erfaringene til mine informanter også sees i et annet lys. Som nevnt i metodekapittelet, kan disse kvinnelige meningsytrerne anses som relativt ressurssterke. Det være seg i kraft av høy utdanning, gode skriftlige ferdigheter, eller høy sosial kapital i form av nettverk på sosiale medier, preget av fruktbare svake bånd (jf. Ellison et.al., 2011, s. 127–130, 141). Dermed kan informantene mine oppleve å ha bedre tilgang til offentligheten- både den digitale og den massemediale- enn andre, kanskje mindre ressurssterke meningsytrere på sosiale medier. I lys av dette kan man vanskeligere snakke om en generell utvidelse av offentligheten med sosiale medier, da ikke enhver meningsytrer på samme måte kan bruke sosiale medier til å vinne frem i en bredere offentlighet (jf. Hauseth 2013, s. 59–61; Enjolras m.fl. 2013, kap. 2).

Rasmussens (2008) skille mellom *the representational* og *the presentational dimension* av offentligheten kan være et nyttig inntak her. Kommunikasjon og diskusjon på internett tjener den førstnevnte dimensjonen mest og bidrar til at offentligheten blir mer demokratisk og inkluderende numerisk sett, gjennom differensieringen av temaer, holdninger og lignende. Utfra dette «representasjonelle» perspektivet vil enhver nettbruker kunne oppleve å delta i en utvidet digital offentlighet. Imidlertid er det den «presentasjonelle» dimensjonen av offentligheten som etablerer en mer generell, offentlig dagsorden.⁴¹ Denne kommer gjerne til uttrykk gjennom tradisjonelle massemedier og ulike talspersoner for borgerne (Rasmussen, 2008, s. 78–79). Således mener jeg at informantene mine, som hovedsakelig ytrer seg ut fra den «representasjonelle» offentlighetsdimensjonen, også har opplevd å gjøre seg bemerket innenfor den «presentasjonelle» dimensjonen, gjennom å bli et «ansikt utad» eller skape oppmerksomhet i tradisjonelle medier.

41. Rasmussen argumenterer for at det er denne andre offentlighetsdimensjonen Jürgen Habermas er mest opptatt av, og at dette er årsaken til Habermas' begrensede vektlegging av internettets demokratiserende potensial: «Habermas is simply more interested in political deliberation than in democratic potentials in media change» (Rasmussen, 2008, s. 74, 79).

Flere av kvinnene er inne på denne problematikken selv. Maria, som forteller om hvordan hun har opplevd de siste årenes voldsomme utvidelse av blogg sfæren, er inne på at sosiale medier ikke automatisk tilbyr en ytringskanal med gjennomslagskraft (jf. Benkler, 2006, s. 241–261). Hun påpeker at det er blitt vanskeligere å bli sett og hørt på sosiale medier etterhvert som de er blitt mer utbredt, og påpeker at eksempelvis unge bloggere kan bli skuffet når de ikke vinner frem i den digitale offentligheten:

Sosiale medier kan jo også virke ekstremt ekskluderende, de som forsøker å komme inn i disse fellesskapene, men aldri lykkes. Ehm... og som har hørt at 'det er så inkluderende, du kan være deg selv'. 'Du kan bli løftet opp, du kan snakke med statsministeren', og opplever at det ikke *er* sånn. Og *de* hører vi jo aldri fra. For de faller jo ut (Maria).

Som hun er inne på i sitatet, opplever Maria at normene på sosiale medier er for utydelige. Dette fordi hun for eksempel oppfatter at én norm er at man «skal være seg selv», men at denne ikke alltid har gyldighet i praksis. Enten fordi det ikke er alle ærlige ytringer som faller i god jord eller fordi det å «være seg selv» ofte ikke er nok for å få oppmerksomhet i sosiale medier: «The Internet may enable many to broadcast content and create publics, but it does not guarantee an audience» (boyd, 2011, s. 48). Flere av informantene omtaler spesielt Twitter som et sosialt medium med et ekskluderende potensial. Dette knyttes i hovedsak til plassbegrensningen på 140 tegn:

Agnes: Hvem det er som behersker kunsten det er å formidle noe så kort, det er det enkelte som vil ha klare fordeler av. Det er mange som trenger mer plass for å få utbygd argumentene sine.

Therese: Du skal få sagt det du skal si og du skal si det på en bra måte, det er da du får respekt (ler litt). På 140 tegn.

Intervjuer: Det er kanskje en egen kunst?

Therese: Det er absolutt det. Det er noen som er helt virtuose på å klare å uttrykke seg på 140 tegn og det er jo alltid... Det var noen som sa det, at det finnes ikke den tekst i verden som ikke blir bedre hvis den blir kortere.

Twitter betraktes ofte som et «elitemedium» dominert av mediefolk, kulturpersonligheter, politikere og ledere i næringslivet. Amerikanske og norske undersøkelser har beskrevet Twitter-brukere som en ressurssterk gruppe, basert på at de har et noe høyere utdanningsnivå enn resten av befolkningen (Enjolras m.fl., 2013, s. 47–48) eller at de har jobber med ansvarsposisjoner innenfor informasjonsteknologi, juss, finans, utdanning og politikk (Parmelee & Bichard, 2013, s. 6). Flere av informantene påpeker at de nok oppfatter Twitter som mer saklig enn andre sosiale medier fordi de har «valgt en konstruktiv gjeng å følge» (Maria). Oda opplever derimot at det er tilstedeværelsen av en viss type personer

på Twitter som bidrar til å gjøre det til et ekskluderende medium. Hun forteller at hun ikke har giddet å engasjere seg i mange debatter der de par siste årene:

Det er ikke givende. Nei. Det er nedrakkende, nedsnakking, nedsnakking, nedsnakking. Det er ingen som vil løfte deg opp, uansett hva du har fått til av arbeid for eksempel, og hva du har skrevet, hvilken respons du skulle få fra andre. Der kan du bare... (lager en høy, torpederende prompelyd med munnen). Rett ned. Sånn er det. Så... men særlig det at man er veldig kjappe til å stemple andre, altså. Men dette her er jo blokkpolitikk. Så dette er jo hegemoniet til venstresida i Norge, de er jo... Det er jo de som er på Twitter. Og dominerer (Oda).

Sitatet fra Oda kan tolkes i lys av saklighetsstrategien, da hun forklarer hvorfor hun ikke ytrer seg på Twitter med mangel på saklige debatt deltakere: Oda virker her å hevde at meningsmotstanderne hennes er usaklige og styrt av personlige fordommer og følelser. I motsetning til eksempelvis Therese og Sara, har ikke Oda fått drahjelp inn i den «presentasjonelle» offentlighetsdimensjonen gjennom et ressurssterkt Twitter-nettverk. Hun problematiserer her det hun opplever som en meningselites makt til i stor grad å bestemme hvilke deler av den «representasjonelle» offentlighetsdimensjonen som kommer til syne i den «presentasjonelle».

Forventninger og begrensninger knyttet til roller

Som nevnt innledningsvis opplever flere av informantene at ytringsfeltet deres kan bli begrenset av mer eller mindre formelle roller, som legger visse føringer på hva de mener de kan ytre seg om på sosiale medier.

Jobbene til Agnes har bidratt til å gi henne en posisjon i den digitaliserte offentligheten. Hun har, og har hatt, arbeidstilknytning som åpner for at hun kan ytre seg offentlig, enten i kraft av en eksogen rolle som talsperson eller kommunikasjonsansvarlig, eller i kraft av sin forskningsvirksomhet: «[D]et har tillatt meg å få en rolle, men det har også begrensa hva den rollen kan være» (Agnes).

Det Agnes sikter til her, er at jobbene hennes har bidratt til at hun har «noe hun skulle ha sagt» i offentligheten (jf. ytringshensiktene). Samtidig opplever hun at hva hun kan ytre seg om, begrenses til temaer hun har faglig kompetanse om, samt til temaer som ikke kan komme i konflikt med (i dag) forskerrollen hennes. Typisk unnlater hun å ytre seg om eget politisk ståsted. Man kan således si at Agnes holder seg til saklighetsstrategien når hun omtaler eller skal forstå ytringsvirksomheten sin. Hennes formelle, eksogene rolle gjør videre at nærhetsstrategien blir uaktuell å benytte seg av. Mer eller mindre eksplisitte forventninger fra kolleger og andre tilknyttet en akademisk eller saklig orientert ytringskontekst, bidrar til at temaer fra privatlivet tar lite plass i ytringsaktiviteten:

Andre må selvfølgelig gjøre det, og jeg synes det er kjempegøy når andre skriver noe privat, men det er ikke den rollen jeg har valgt å ta – og det er sterkt påvirket av de jobbene jeg har hatt (Agnes).

Det å ikke dele for mye personlige eller private ting i sosiale medier, henger også sammen med informantenes bevissthet om at disse mediene regnes som offentlige og at informasjon som publiseres der potensielt kan brukes, eller misbrukes, av andre (jf. Boyd, 2007; 2011).

Når det gjelder andre typer begrensninger som er mer direkte knyttet til formelle (eksogene) roller, er krav om saklighet og fakta mest utslagsgivende. Slik Agnes er inne på, er saklighetsstrategien altså knyttet til eksogene roller for flere av informantene, ikke kun til fornuftsdiskursen om nettdebatt i den digitale offentlighetens kultur. Trine, som tidligere drev aktivt med blogging, beskriver en slik opplevelse. Hun knytter endringer i ytringsvirksomheten sin til det at hun i dag innehar en bestemt formell rolle:

Det er ting med min rolle da, som har endret seg veldig mye (...) Og som forsker så kan man ikke synse like mye som jeg har kunnet før. Nå må jeg ha belegg. Før i tiden da jeg var mest bare debattant eller journalist eller en aktivist, så kunne jeg kanskje være mye mer spissformulert eller mye, ja... Det ville jeg kanskje også gjerne være, ville gjerne ha det trøkket. Jeg hadde ikke problemer med om noen syntes at jeg var littegrann kontroversiell eller om det ble litt provokasjon, og det kjenner jeg at jeg egentlig ikke har så lyst til lenger (...) Det har bare å gjøre med hvor min interesse går og at man utvikler seg som menneske og som fagperson, tenker jeg (Trine).

I sitatet fra Trine kommer saklighetsstrategien til uttrykk når hun forklarer at hun «må ha belegg» for det hun ytrer seg om, og når hun beskriver ytringsaktiviteten sin som preget av en «rene fakta»-tilnærming (jf. Herring, 1999): Hun velger å forholde seg til fakta fremfor å fremsette spissformulerte, provoserende ytringer – en uttrykksmåte jeg forstår som konstruert innenfor følelsesdiskursens irrasjonelle kode.

5 Konsekvenser og håndtering av en digital offentlighet

I forrige kapittel omtalte jeg utvidelsen av offentligheten som har fulgt av fremveksten av sosiale medier og annen internettkommunikasjon. I dette kapittelet vil jeg betrakte sosiale medier som interaksjonsarena ved å trekke på perspektiver fra Erving Goffmans sosiologi, og diskutere hvilke roller kvinner tilskrives eller kan innta der, samt hvilke konsekvenser dette har. Den økte tilgangen til digitale ytringsarenaer, som ofte er umodererte, medfører at interaksjon og offentlig diskusjon i digitale offentligheter fort kan bli preget av høy temperatur og høyt tempo (Rasmussen, 2008, s. 76).

Forekomsten av *flaming*, beskrevet som fiendtlige uttrykk for sterke følelser i form av banning, fornærmelser og personangrep, er et fenomen hvis utbredelse på internett er blitt vurdert og diskutert i faglitteratur innenfor både sosiologi, psykologi og teknologi (Lee, 2005; Joinson, 2007; Alonzo & Aiken, 2004). Ulike former for utagering, for eksempel å komme med intime avsløringer eller bedrive *flaming*, er i psykologien blitt omtalt som en *online disinhibition effect*, der ulike trekk ved kommunikasjon *online* får en til å miste hemninger man ellers har (Suler, 2004). Meningsytrere kan ha mulighet til å være anonyme-, og tydelig definerte høflighetsnormer *online* kan være mangelvare.⁴²

Dette er faktorer ved kommunikasjon via digitale og sosiale medier som kan medføre blant annet netthets og usaklige argumenter. Forekomsten og produksjonen av slike ytringer er et fenomen som er blitt mye omtalt både i faglitteraturen (Wang, 1996; Biber et.al., 2002; Graham, 2007), og i tradisjonelle medier.⁴³

Kvinner kan være spesielt utsatt for hets, trakassering og andre typer personangrep i nettdebatter og -diskusjoner, noe som er blitt trukket frem som et problem (Soukup, 1999; Herring et. al., 2002). At kvinnelige meningsytrere «skremmes til taushet» og at andre kvinner ikke tør å bli med i diskusjoner på nett av frykt for negative reaksjoner, oppfattes som en potensiell trussel mot både demokratiet, ytringsfriheten og likestillingen (Jane, 2012).

Ulike former for netthets og «trolle» oppførsel er blitt analysert og definert på ulike måter: Som *trolling* (Donath, 1999; Hardaker, 2010), *flaming* (Lee, 2005), *cyber violence* (Herring, 2002) eller *cyberbullying* (Smith et.al., 2008), avhengig av hvilke sider av fenomenet forskerne har vært mest opptatt av.

42. Interaksjon og meningsytring under pseudonymer, eller såkalte *nick*, var imidlertid mer utbredt på nettet tidligere (jf. Herring et. al., 2002; Adams, 1996).

43. <http://www.nrk.no/nordland/ny-grov-netthets-av-sandra-borch-1.10939546>, <http://www.nrk.no/kultur-og-underholdning/1.10901596>, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/arbeiderpartiet/skal-straffe-nett-hets/a/10064199/> (lesedato: 27.06.2014)

Medieforsker Emma A. Jane (2012) har i kjølvannet av omfattende akademisk diskusjon om hvordan fenomenet bør defineres, lansert en nyttig samledefinisjon, *e-bile*: «(...) any text or speech act which relies on technology for communication and/or publication, and is perceived by a sender, receiver, or outside observer as involving hostility» (s. 3). Jeg vil benytte dette begrepet, her oversatt til «e-galle», ettersom det gir en talende, men bred definisjon av kapittelets hovedtema. Nødvendige spesifiseringer av e-gallen vil gjøres fortløpende i teksten.

Innsikter fra filosofene Martha C. Nussbaum og Rae Langton om objektivisering av kvinner, deriblant på internett, benyttes for å tydeliggjøre hvordan visse typer e-galle, som utseendebasert hets og seksuell sjikane, kan bidra til å svekke inntrykket av kvinnelige meningsytreres autonomi og troverdighet som offentlige debatt deltakere. Nussbaum og Langtons objektiviseringsbegreper anvendes også for å belyse hvordan informantene selv opplever og svarer på denne typen seksualisert eller kjønnset e-galle. Inntak fra Goffmans forståelse av samtalen som interaksjonsrituale anvendes for å forstå e-galle innenfor et samhandlingsperspektiv. Videre danner Goffmans *frame analysis* utgangspunktet for å forstå hvordan informantene håndterer hets og trusler knyttet til sin ytringsvirksomhet.

5.1 E-galle innenfor sosiale medier som samtalerom

For å si noe om hvordan kvinnelige meningsytere opplever forekomsten av e-galle og hvordan dette fenomenet arter seg, vil jeg kontekstualisere e-galle som fenomen ved først å skissere det samtalerommet den opptrer innenfor. I denne første delen av kapittelet har jeg derfor igjen i hovedsak forholdt meg til min første underproblemstilling: *Hvordan har egenskaper ved den digitale offentligheten betydning for plassen kvinnene kan innta i denne?*

I motsetning til de tradisjonelle mediernes massekommunikasjon, er interaksjon på internett preget av en kommunikasjonsflyt som i liten grad redigeres av bestemte ansvarshavende. Dessuten er kommunikasjonen på internett mer mangfoldig både når det gjelder temaer, synspunkter, høflighetsgrad og skrivestiler (jf. kapittel 4), noe som medfører at nettdebatt representerer både «det verste og det beste» i lys av et ideal om rasjonell diskurs (Rasmussen, 2008, s. 75–76). Denne differensieringen av offentligheten på internett kan bidra til at nettdebatter blir både givende, opphetede, usaklige, avskrekkende og lite tilfredsstillende (Rasmussen, 2008).

I kapittelets første del står trekk ved digitale samtalerom og såkalte «nett-troll» sentralt. Andre del handler om informantenes personlige erfaringer med e-galle, og logikken i seksualisert netthets. Hvordan informantene forholder seg til e-galle og hvilke teknikker de benytter for å håndtere eller unngå fenomenet, vil bli belyst i kapittelets tredje del. Avslutningsvis vil mulige konsekvenser av e-galle bli diskutert.

Umiddelbare meningsutvekslinger

Hurtighet, tilgjengelighet og synkronitet er viktige aspekter i informantenes beskrivelser av meningsutveksling på sosiale medier. At det er få filtre i nettkommunikasjonen oppleves som en medvirkende årsak til at det fort kan gå en kule varmt i diskusjonene. Spesielt muligheten for å publisere meningsytringer fortløpende, og dermed kanskje forhastet (jf. Rasmussen, 2008, s. 76), trekkes frem som en sentral faktor:

Det er klart at det er mange eksempler på at en kaster seg ut i ting, og så tenker en seg kanskje litt om etter hvert og så modererer en seg litt. Men det at en kan være synkron, med så mange mennesker på en gang, det gjør også at du kan få litt mer oppheita debatter. (Agnes)

Her er Agnes inne på den synkrone internettkommunikasjonen, der deltakerne i en meningsutveksling er «pålogget» på samme tid (Herring, 2002b, s. 112). Lingvistikk- og kommunikasjonsprofessor Susan C. Herring påpeker at e-postverktøyet *asynkronitet*, det at avsender og mottaker ikke må være pålogget samtidig, gir brukerne mulighet til å ta tiden til hjelp når de skal formulere og finpusse meldingene sine (2002b, s. 112, 115). Ut fra denne tekniske beskrivelsen vil mye meningsutveksling på internett regnes som asynkron. Når brukere svarer på innlegg eller meningsytringer en avsender har publisert, er ikke sistnevnte nødvendigvis pålogget lenger. Imidlertid kan det virke som at en del brukere oppfatter kommunikasjonen med en blogger, twitrer eller lignende som synkron uansett, om man tar for eksempel Thereses opplevelse i betraktning:

Før måtte man skrive en kronikk og så måtte man sende den inn til avisen og så måtte man få den antatt og så måtte man... Dette her tok flere dager, ikke sant (...). Da hadde du kanskje tre dager på deg til å tenke på et godt svar og skrive og flikke på teksten din og sånt. Mens nå er jo folk fortsatt *forbanna* mens de sitter og hamrer ting ut. Så det går så fort, *alt* går så fort nå. Og dét tror jeg nok også er utslagsgivende for en del av de tingene vi ser, og for en del atferd. Folk får ikke roet seg ned før de mener ting. Ja, det kan være det. (Therese)

I sitatet ovenfor skiller Therese mellom *asynkron* kommunikasjon i form av meningsutveksling på papiravisenes kronikksider, og en annen type kommunikasjon på sosiale medier som er vanskeligere å definere.

Thereses beskrivelse av at meldinger «fort» og «forbanna» hamres ut, stemmer ikke overens med Herrings (2002b) beskrivelse av asynkronitetens potensielle fordeler. Både Twitter, blogg og nettaviser med kommentarfelt, som er de sosiale medieplattformene Therese snakker mest om, åpner både for asynkron og synkron kommunikasjon, og det kan være vanskelig for brukerne å vite hvilke andre som er pålogget på et gitt tidspunkt (jf. usynlige publikum, boyd, 2007). Imidlertid passer Thereses adjektiver «fort» og «forbanna» best med synkron digital kommunikasjon, der man gjerne har en oppfatning av

tidsbegrensning på produksjon og kognitiv bearbeidning av meningsinnhold (Herring, 2002b, s. 112).

Således kan Thereses beskrivelse av kommunikasjonens karakter bety at noen nettdebattanter *opplever* kommunikasjonen som synkron, selv om dette ikke nødvendigvis er riktig teknisk sett. Mona har gjort seg lignende erfaringer med at lesere kan være svært raske over tastaturet, selv om innleggene og kronikkene hennes jo publiseres først etter at hun har skrevet dem ferdig:

Før så var det jo sånn at hvis jeg skrev en kronikk i en avis så var dagen etterpå trygg, dagen etter der igjen så hadde man litt hjertebank på vei til postkassa for å hente avisen: 'Ååh, må se om det står noen ting. Nei, det gjorde det ikke'. Da gjorde det ikke det. Og så var det en følelse av lettelse og litt skuffelse, og så fikk man litt hjertebank når man skulle gå ut og sjekke dagen etterpå igjen. Mens nå er det liksom (knipser) fra det øyeblikket det er publisert, så er du fritt vilt, du vet ikke hva som... det er liksom ingen som ringer deg og sier... Du må være veldig *på* da, i hvert fall hvis du har et ønske om å vergre deg (...) Og det tar jo ikke noen pause (Mona).

Muligheten for å ytre seg umiddelbart betyr at man kan skrive og publisere nærmest i affekt hvis man leser noe som opprører en.⁴⁴ Psykolog John Suler (2004) har på sin side argumentert for at det er *asynkroniteten* i mye internett-kommunikasjon som får folk til å utagere, fordi de slipper å takle andres umiddelbare reaksjoner (s. 322–323). Ifølge Suler bidrar dette til at de digitale interaksjonsrammene oppleves som mer unyanserte og upersonlige enn ansikt-til-ansikt-samhandling. At man ikke trenger å tenke på hvordan man ser eller høres ut når man skriver, eller å forholde seg til hvordan andre deltakere ser eller høres ut når de reagerer på ens ytringer, forsterker det Suler kaller *the online disinhibition effect*: «Avoiding eye contact and face-to-face visibility disinhibits people» (s. 322).

Slik Mona er inne på i sitatet, er mulighetene for rask meningsytring og synkron meningsutveksling noe som gjør at hun føler at hun konstant må være pålogget, i hvert fall om hun ønsker å møtegå motreaksjoner eller forsvare og forklare ytringene sine bedre. Hun forteller videre at dette kan ha betydning for når hun velger å ytre seg, og om hva – ettersom visse temaer vekker flere og sterkere reaksjoner enn andre. Dette poenget utdypes nedenfor.

«Trigger»-temaer skaper krassere meningsutvekslinger

Debattarenaer på internett kan ha negative bieffekter, blant annet at debatter blir polariserte, at det er mangel på mottakelighet og høflighet i debattene eller at

44. Imidlertid kan kommentarfelt på både blogger og nettaviser potensielt kreve godkjenning og/eller moderering fra ansvarshavende før ytringene blir synlige.

deltakerne utviser hemningsløs kritikk og raseri (Rasmussen, 2008, s. 78; Suler, 2004; Alonzo & Aiken, 2004).⁴⁵

Sett i lys av informantenes erfaringer, virker det som at enkelte temaer spesielt vekker slike tendenser i nettdebatter. Disse temaene kan omtales som «trigger»-temaer, ved at debatt og diskusjon av slike temaer fort utarter seg. Blant temaene som nevnes av flere informanter er feminisme, kropp og seksualitet, innvandring, islam og alternativ medisin. Saker relatert til slike temaer opplever de nesten alltid som «triggere»:

Vi ser jo at det er noen debatter hvor ting eskalerer. Og... *de* debattene er følgende: Det er islam. Det er innvandring. Det er abortdebatter. Det er *alternativ* medisin, tro det eller ei (ler) (...) Óg Israel/Palestina, eller Midtøsten. Dét er fem sånn trigger... *veldig*... triggere. Noen ville også sagt *feminisme*, sånn generelt, men «feminisme» mener jeg at blir litt sånn... Det blir *altfor* stor sekkepost, til at den er... Egentlig konstruktiv å bruke, da. Til å dele opp, men vi vet at *noe* innenfor der også er *triggere*. Og der ser vi jo hvordan debatter eskalerer, altså, i *ekstrem* fart, med *en* gang.. det er *noe* som helst (Maria).

Innledningsvis i sitatet nevner Maria flere av temaene som er egnet for å skape svært opphetede debatter. Disse kjennetegnes av skarpe motsetninger i hvordan folk oppfatter dem, blant annet med hensyn til ontologi, etiske verdier og fordelig av skyld eller ansvar. Georg Simmel (1904) har foreslått av konflikter blir mer nådeløse og ekstreme nettopp når de dreier seg om overordnede ideer eller politiske ideologier fremfor om rent personlige interesser (s. 511–512). Trigger-temaene berører også følelser, da de kan knyttes til spørsmål om død, sykdom, rettferdighet, trygghet eller fremmedfrykt. Maria er inne på at slike ladede temaer fort fører til en debatt som kan virke «hodeløs» eller ute av kontroll. Dette er en oppfatning som deles av blant andre Mona, som opplever at særlig innvandring er et tema det er vanskelig å diskutere saklig:

Intervjuer: Kan du si litt om det, hva slags ting er det du velger å ikke ytre deg om?

Mona: Først og fremst innvandring. Det har jeg bare tenkt at dét vil jeg ikke si noe-ting om. Jeg kan si sånne fine, hyggelige ting her og der, om hvordan vi behandler asylbarn for eksempel. Men jeg vil ikke... Jeg tenker at jeg har ikke noen innvirkning på det uansett, og *samme* hva du sier – enten man sier at man synes vi skal ha fler eller færre, eller at man skal sile det på en eller annen måte, uansett hva du sier – så får du forferdelig mye hat.

Her er Mona inne på et sentralt aspekt, nemlig at det tilsynelatende er selve *temaet*, ikke nødvendigvis hva man faktisk mener om det, som utløser svært

45. «Ekkokammereffekter» nevnes også typisk som en uheldig bieffekt av «personalisert» (Papacharissi, 2008, s. 237) bruk av diskusjonsfora (Rasmussen, 2008, s. 78; Statzel, 2008, s. 410), mens en nyere norsk studie tyder på at ekkokammertesen er lite treffende for den norske nettdebatten i stort (Enjolras m.fl. 2013, s. 131–138).

kraftige reaksjoner eller meningsytringer hos andre debatt deltakere. Dette kan for det første knyttes til at trigger-temaene trolig er preget av kraftige motpoler. For det andre kan Monas utsagn tolkes i lys av informantenes opplevelse av at enkelte nettdebattanter «hamrer løs» i kommentarfeltet, nesten uavhengig av hva som står i det opprinnelige innlegget. I sitatet gjør Mona også en vurdering som minner om informantenes begrunnelse av meningsytring i forrige kapittel. Hun unnlater vanligvis å ytre seg om innvandring fordi hun har en oppfatning om at det ikke er *verdt* å dele sine meninger om temaet.

At trigger-temaer kan være knyttet til følelser og sensitive spørsmål, finner man igjen i Trines erfaringer. Hun opplever at temaer som er lette å knytte til folks personlige liv kan vanskeliggjøre en saklig diskusjon. Dette kan relateres til «personaliseringen av media» som foregår på internett, som muliggjør at man kan uttrykke meningene sine hvordan man vil, og trekke på personlige erfaringer, vurderinger, verdier og engasjement når man ytrer seg eller manøvrerer i nettmediene (Rasmussen, 2008, s. 77–78; Papacharissi, 2008, s. 236–239; Picone, 2011, s. 262–263).

Det er jo temaet da, som gjør at noen bare begynner å resonnerer på en helt bestemt måte, som kan være aggressiv, men trenger ikke å være det. Jeg tror det handler om at jeg skriver om temaer som er i berøring med folks liv. Når du driver med... Både som forsker, men også som en politisk person, ting som vedrører kjønn. Alle har jo et biologisk kjønn, og vi har også et sosialt kjønn, det er noe alle kan relatere seg til og kanskje mest på et sånn veldig umiddelbart følelsesplan (...) Dette her er et kunnskapsfelt, men det tror jeg ikke nødvendigvis det er ute i den store verden for folk flest. For folk flest er det nok aller høyst sannsynlig noe som er beheftet med veldig, veldig mye følelser, og noen temaer er også beheftet med smerte og personlig nederlag, det er en sårhet der. Og det er både et privilegium og en forbannelse å få lov til å jobbe med det (Trine).

Her reflekterer Trine over hvorfor hun mottar en del rare reaksjoner, blant annet via e-post, på de ytringene hun fremsetter. I tillegg til personaliseringen internettmediene åpner for, er Trine inne på et annet poeng som kan vanskeliggjøre saklig meningsutveksling: En opplevd diskrepans mellom den posisjonen hun selv og enkelte meningsytrere eller andre nettbrukere ytrer seg fra. Blant informantene er hun ikke alene om å oppleve at saklige, faktabaserte ytringer ikke går overens med diskusjonsmåten til visse typer meningsytrere. Denne typen diskrepans blant deltakerne i et «samtalerituale» (jf. Goffman, 1982) er hovedtemaet nedenfor, der spesielt opplevelsesaspektet ved min tredje underproblemstilling også er sentral: *Hvordan opplever og håndterer kvinnelige meningsytrere netthets og reaksjoner fra «nett-troll»?*

Nett-trollene: Noen gjennomgående trekk

Et bestemt syn på meningsytring og -utveksling i den digitale offentligheten som går igjen blant informantene, og hvordan informantene opplever det å møte på nett-troll og andre usaklige meningsytrere, kan delvis tolkes ved hjelp av Erving Goffmans (1982) forståelse av samtalen som rituale. Som beskrevet i teorikapittelet mente Goffman at rituelle forutsetninger for velfungerende sosial samhandling innebar en felles stemning og et felles fokus mellom deltakerne, samt en «*bevissthet om de andre* som deltakere» (Brekke, 2002, s. 548). Interaksjonskriteriene er ikke nødvendigvis direkte overførbare til en ikke-fysisk kommunikasjonssituasjon mellom meningsytrere på sosial medier. Likevel kan de gi et inntak for å forstå mye av mine informanternes innstilling til og posisjon i meningsutveksling i digitale nettverksoffentligheter.

Gnisninger og ubehagelige situasjoner kan sies å oppstå når nett-troll kommer og ødelegger samtaleritualet, siden de ikke forstår – eller i hvert fall ikke aksepterer – en slik rituell ramme: «I samtalen presenterer vi oss med en «maske» som vi forventer at de andre deltakerne skal respektere» (Brekke, 2002, s. 549). Dette henger sammen med at vi også er opptatt av og følelsesmessig involvert i de andres «maske» (*face*) (Goffman, 1982, s. 6). Man kan si at informantene uttrykker et ønske om å som oftest vise seg med en saklig, konstruktiv, men åpen og høflig maske når de deltar i diskusjon eller ytrer seg på sosiale medier.⁴⁶ Når de opplever å få respons som er usaklig, følelsesstyrt, forutinntatt og krass kan man si at de andre deltakerne – her beskrevet som «nett-troll», ikke respekterer denne «masken».

Fravær av felles stemning

Gjennom sin omtale av negativt ladede tilbakemeldinger og reaksjoner de opplever å få, skisserer flere av informantene motdebattanter med visse gjennomgående særtrekk. Jeg har tatt utgangspunkt i disse trekkene for å lage en samlende beskrivelse av «nett-trollet», slik informantene opplever det.

For det første virker det å være en manglende *felles stemning* mellom informantene og nett-trollene. Dette forstår jeg som at informantene stort sett er opptatt av å ha en hyggelig tone når de debatterer, og at de etterstreber å beholde en saklighet og høflighet selv om de skulle bli sinte:

Når jeg egentlig bare har lyst til å si (lager sinte «tastelyder»), så tar jeg og roer den litt og tenker 'hvordan kan jeg si dette her på en *litt* penere måte og fortsatt uttrykke det?'. For hvis jeg hadde slengt ut meldinger for kjapt, så kan jo folk oppleve det som angrep, ikke sant. Så jeg prøver heller å ikke være så veldig offensiv, ja (...) Jeg syns

46. Unntak kan selvfølgelig forekomme – typiske eksempler kan være humoristiske utvekslinger med venner, posting av tullede videoer, bilder, eller lignende. Slik ytringsaktivitet er imidlertid ikke sentralt i mitt prosjekt.

det er grusomt å tenke på at folk skal synes at jeg sier ting som er dumt eller teit, eller at de skal syns at jeg uttaler meg på feil måte. (Therese).

Dette sitatet kan tolkes som at Therese forsøker å ivareta en ønsket «felles» stemning, der folk uttrykker sine (sterke) meninger på en mest mulig spiselig måte. Hun forteller at hun forholder seg bevisst til de sosiale mediens mulighet for rask og usensurert publisering: Hun prøver å tenke seg om to ganger før hun i affekt publiserer en meningsytring, for dermed å bevare nettopp en hyggelig og saklig debattene.

Dessuten kan sitatet tolkes som at Therese vil ivareta «masken» sin best mulig ved å spille ut «en linje» som gir et konsistent inntrykk av henne som en trivelig og oppegående person og meningsytrer. I enhver sosial kontakt vil nemlig en person tendere til å spille ut en *linje*, eller et mønster av handlinger som personen uttrykker sitt syn på situasjonen igjennom – og således også sin vurdering av deltakerne, særlig seg selv (Goffman, 1982, s. 5–6).

Hvordan en ønskverdig felles stemning ikke nødvendigvis deles av alle deltakerne, kommer til uttrykk i en av Marias beretninger. Hun utdyper dette gjennom et eksempel der en meningsmotstander frontet en ganske annen stemning enn henne da vedkommende ytret seg på Facebook-siden hennes:

Maria: 'Jeg håper vi fikk sammen tilstrekkelig med [navn på parti]-stemmer som strøk ditt navn på stemmeseddelen. Om du ikke kommer inn på Stortinget vil det være en stor seier for oss som ønsker et samfunn der alle, uansett handicap og forutsetninger er velkommen' (leser opp fra Facebooksiden sin). Inneforstått, det ønsker ikke jeg.

Intervjuer: Hva svarte du på den? Har du svart?

Maria: Ehh... 'Takk for hyggelig tilbakemelding, det hjelper til å bevise hva fordommer gjør med hvordan man møter mennesker, bevisst feiltolker og fremstiller på verst tenkelige måte. Jeg håper jeg aldri oppfører meg eller blir som mine meningsmotstandere, men klarer å tolke og respektere deres syn, med forståelse for at vi er prinsipielt uenige, og ikke at de er ondskapsfulle mennesker som ønsker andre vondt' (Leser igjen opp fra Facebooksiden).

Dette sitatet kan tolkes som at Marias meningsmotstander inntar en rolle som nett-troll ved å komme med personangrep og tillegge henne meninger eller egenskaper hun ikke kjenner seg igjen i (jf. Herring et.al., 2002, s. 376). Dette er to trekk flere av informantene nevner i forbindelse med e-galle de har mottatt. I lys av begrepet om «felles stemning» kan man si at nett-troll befinner seg i en offensiv stemning der personangrep og upresise karakteristikker er enkle å gripe til.

I Marias svar kan man derimot spore en annen type stemning, som minner om den Therese er inne på: Det er greit å uttrykke sterk uenighet, så sant man gjør det på en saklig og kontrollert måte. Maria vektlegger også viktigheten av fordomsfrihet og respekt, og evne til å avstå fra å tillegge meddebattanter

meninger. Samtidig utviser hun en form for sarkasme og overbærenhet, og kommer med et implisitt motangrep.⁴⁷ Marias respons på den krasse kommentaren oppsummerer også gjennomgående trekk ved nett-trollet, som fremgår av informantenes beretninger: Nett-troll oppleves som respektløse og hastige til å konkludere om andre og deres meninger, noe som kommer til uttrykk i en offensiv og aggressiv stemning. Informantene uttrykker i stor grad frustrasjon overfor en slik stemning, trolig fordi den tydelig bryter med deres forsøk på å skape en ganske annen stemning i meningsutvekslingene. Det jeg her omtaler som en «ønskerdig felles stemning», er altså den samtalestemningen flere av informantene gir uttrykk for at de foretrekker i offentlig meningsutveksling. Preferansen for en slik stemning virker også å dominere innenfor fornuftsdis-kursen i den digitale offentlighetens kultur.

Fravær av felles fokus

Videre kan informantenes opplevde forhold til nett-trollet beskrives ut fra en mangel på et *felles fokus*. Informantene er opptatt av å ha en saklig diskusjon der faktainformasjon er en sentral del av argumentasjonen, og de er gjerne interessert i å informere, oppklare misforståelser, oppnå ny kunnskap eller forstå alternative perspektiver. Når de møter på nettdebattanter som ikke deler et slikt fokus, opplever de at diskusjonen blir lite konstruktiv og utbytterik:

Det er noen diskusjoner hvor du bare... Altså, den andre personen, er jo *helt*... (...) Har tvunget seg selv til å ikke la seg rive med og benekter fakta! Benekter fakta, så da er det ikke vits å bruke tid. Altså, du skal ikke la... ja, folk som holder på med det opplegget med netthetsing... ikke la dem gjøre dine tilbakemeldinger nesten til en deltidsjobb. Det har jeg ikke tid til og det orker jeg ikke (Sara).

I dette sitatet beskriver Sara et nett-troll som stjeler tid og energi fra henne fremfor å suge til seg nye innsikter og kunnskap. Måten hun ordlegger seg på, tyder på at hun opplever at dette gjøres bevisst, og at hun blir frustrert i møte med denne typen nett-troll: Hun er opptatt av fakta, nett-trollet benekter fakta (jf. Herring et.al., 2002, s. 376). Hun er opptatt av å bruke tiden sin på konstruktiv og engasjerende diskusjon, nett-trollet er ute etter å være ressursstjelende.

Også Maria uttrykker frustrasjon over slik diskrepans mellom eget og andre nettdebattanters fokus. Innstillingen hennes kan tyde på at fraværet av et felles fokus gjør at hun melder seg ut av debatter, eksempelvis på Twitter:

Intervjuer: Er det en slags norm i ditt Twitter-nettverk, at man bruker kilder for å belegge?

47. I tillegg til å kunne være hennes beste forsøk på et hyggelig tilsvare, kan Marias tone være et eksempel på en mestringsteknikk, et tema som utdypes i avsnitt 5.3.1.

Maria: Ja, begge deler. Stort sett så blir det jo bare en meningsutveksling etterhvert. Og jeg merker jo fort folk som ikke gidder å lese kildene, de bare fortsetter å mene. Og dét er sånn der 'dette kan jeg bare ikke forholde meg til', da går jeg ut av debatten, fordi jeg gidder ikke bruke tid på folk som ikke ønsker kunnskap. Det er jo som å hakke på en stein. Og noen troller jo, bevisst. De er ikke mottagelige, de er der bare for å bruke tiden din.

Flere av informantene skisserer en oppfatning av nett-troll som uimottakelige for ny kunnskap og perspektiver, som heller ødelegger debatter ved å stjele tid og energi fra andre deltakere – slik Sara og Maria illustrerer. Mine informan- ters fremheving av et ønske om felles fokus i en del nettdebatter, minner om Papacharissis (2008) vektlegging av kommunikasjonsmessig *resiprositet* i det hun kaller demokratiserende diskusjon på internett. Blant kriteriene for slik gjen- sidighet er at diskusjonen er motivert av en felles forpliktelse til rasjonell og fokusert diskurs. At folk med ulike geografiske og kulturelle bakgrunner møtes i grenseoverskridende nettverksoffentligheter, kan gjøre det vanskeligere å oppnå en gjensidig forståelse av eller et felles fokus i nettdebatt (s. 235)

Manglende felles bevissthet

Behovet for felles stemning og fokus kan knyttes til det siste rituelle kriteriet til Goffman. Nett-trollet ser ut til å mangle en *bevissthet om de andre* (her infor- mantene) *som deltakere*, ettersom det tilsynelatende ikke tar hensyn til infor- mantenes innstilling til situasjonen eller deres «maske» som seriøse debattde- ltakere (Goffman, 1982; Brekke, 2002). Slik bryter nett-trollet med betydningen av å ivareta deltakernes «selv» i interaksjonsritualer.

Disse forholdene gjør det også vanskelig å oppnå, for å trekke på Habermas (1999), *kommunikativ handling* i en gitt interaksjonssituasjon. Dette fordi nett- trollet ikke tar stilling til gyldighetskravene i informantenes kritiserbare ytringer: Ut fra eksempelvis Sara og Marias opplevelse forholder ikke nett-trollet seg aktivt til sannhetsgehalten i kvinnes utsagn, om disse er normativt riktige eller om ytrerne er sannferdige (Eriksen og Weigård, 1999, s. 54–55). Dette fordi nett- trollet «benekter fakta», «ikke ønsker kunnskap» og «ikke gidder å lese kildene», for å bruke Sara og Marias formuleringer. Slik oppførsel kan imidlertid også tolkes som at «trollet» indirekte avviser gyldighetskravene og således informantenes *situasjonsdefinisjon* (Eriksen og Weigård, 1999, s. 54–55).⁴⁸ Et problem oppstår uansett hvis nett-trollet ikke fremsetter alternative kritiserbare ytringer som informantene kan forholde seg til. Dette kan være tilfelle når nett-trollet kommer med motytringer som ikke henviser til faktainformasjon – slik at det blir vanskelig for andre å vurdere om utsagnet er sant eller ikke.

48. Jeg forstår her «situasjonsdefinisjon» i bred forstand: At deltakerne forstår selve den sosiale situasjonen på samme måte, ikke kun den situasjonen som eksplisitt kommer til uttrykk i de kritiserbare ytringene (Eriksen og Weigård, 1999, s. 54–55).

Et siste poeng kan også knyttes til den manglende bevisstheten om de andre som deltakere. Mange av informantene opplever at nett-troll ikke viser hensyn til at kvinnene er mennesker med følelser, men heller behandler dem som ansiktsløse meningsytrere de kan hersje med. Denne opplevelsen kan kanskje forstås i lys av funn i psykologien av sammenhenger mellom sadisme og «trolling» på internett, der slik oppførsel tolkes som *online* manifestasjoner av hverdagssadisme. Ifølge Buckels og hennes psykologkolleger fostrer sadisme «trolling»: «Both trolls and sadists feel sadistic glee at the distress of others. Sadists just want to have fun... and the Internet is their playground!» (Buckels et.al., 2014).⁴⁹ Monas beskrivelse nedenfor, av folk som har lett opp bloggen hennes for å skrive «masse dritt», gir god mening ut fra dette funnet. Hun opplevde et negativt trykk etter å ha fortalt noe personlig på bloggen sin:

Jeg fikk jo masse negative reaksjoner óg, på at jeg fikk meg ny kjæreste og sånn. Dét syns jo folk at de kan blande seg inn i. For de har en eller annen sånn tanke om at 'hvis du er offentlig, så eier vi deg litt', som irriterer meg fryktelig. For jeg har aldri... Altså, bloggen ble plukka opp en del av VG spesielt. Så det var nok mange som fikk mer en følelse av at jeg *pusha* det ut, mens det som var min tanke var at for å lese det jeg skriver så må du faktisk klikke deg inn, finne min nettside. Og da syns jeg på en måte ikke... Hvis folk først har lett meg opp for å lese hva jeg skriver og så kommer de med masse dritt, da blir jeg litt sur. For det kan de bare la være, sant? (...) [M]an omgir seg som regel med sine venner, og så kommer du ut i offentligheten og så plutselig så er det et oppsop som finner deg (Mona).

Sitatet fra Mona kan også relateres til et av særtrekkene ved nettverksoffentligheter, boyds poeng om usynlige publikum:

It is virtually impossible to ascertain all those who might run across our expressions in networked publics». (2007, s. 126)

At man som meningsytrer må forholde seg til et potensielt svært omfattende, usynlig publikum – som kan besitte et ganske annet fokus og stemning enn en selv – kan medføre at man blir mer forsiktig i yringsaktiviteten sin.⁵⁰

Før jeg går mer konkret inn på kvinnes opplevelser med e-galle, vil jeg vurdere informantenes beskrivelse av det jeg kaller nett-troll opp mot en foreliggende definisjon av en slik interaksjonsrolle. Lingvist Claire Hardaker (2010) har definert «nett-troll» på følgende måte:

A troller is a CMC user who constructs the identity of sincerely wishing to be part of the group in question, including professing, or conveying pseudo-sincere intentions, but whose real intention(s) is/are to cause disruption and/or trigger or exacerbate conflict for the purposes of their own amusement (Hardaker, 2010, s. 237).

49. Denne artikkelen ble hentet fra en nettside uten sidetall.

50. Dette temaet utdypes avslutningsvis i kapittelet.

Hardakers definisjon har likhetstrekk med tidligere forståelser av nett-troll som bedrageriske. Dette bedrageriet gjelder deres egen identitet og motivasjon for å delta i nettkommunikasjonen, samt det å lure naive og uerfarne nettbrukere inn i meningsløse, tidkrevende diskusjoner (Donath, 1999; Herring et. al., 2002). En slik definisjonstype passer ikke nødvendigvis overens med min bruk av «nett-troll» som begrep, da jeg i motsetning til disse forskerne ikke har studert spesifikke tilfeller av «trolling» i bestemte, avgrensede nettfora. Når jeg likevel anvender betegnelsen nett-troll er det for å ha et samlebegrep som fanger opp informantenes opplevelser av oppførsel som er ødeleggende for konstruktiv nettdebatt og meningsutveksling, uten at jeg fastslår motivene eller identitetstypen til «trollene». Med andre ord bør min bruk av «nett-troll» som begrep forstås på tilsvarende måte som bruken av «e-galle» – som et begrep som kan favne opplevelser av flere lignende typer oppførsel i den digitale offentligheten.

Flere av informantenes beskrivelser av den «rituelle diskrepansen» mellom dem selv og nett-trollet, kan plasseres i relasjon til fornufts- og følelsesdiskursene (jf. Alexander & Smith, 1993) om offentlig nettdebatt. Når informantene skildrer mangelen på en felles stemning, et felles fokus og en gjensidig bevissthet om de andre som deltakere, kan man si at ytringsaktiviteten deres får innhold innenfor den rasjonelle koden, mens nett-trollets oppførsel konstrueres som usaklig og følelsesladet innenfor den irrasjonelle koden.

5.2 Personlige erfaringer med e-galle

Flertallet av informantene forteller at de mer enn én gang har opplevd det jeg betegner som e-galle (Jane, 2012, s. 3) i forbindelse med sin ytringsvirksomhet i digitale offentligheter. Opplevelsene inkluderer alt fra sjikanerende kommentarer om kropp eller utseende, krasse reaksjoner fra lesere eller motdebattanter, til trusler og andre ubehagelige henvendelser via tekstmeldinger eller e-poster.

Internettforskning har påpekt at klasse-, kjønns- og raseulikheter fra den *offline* offentlige sfæren typisk reproduseres *online* (Papacharissi, 2008, s. 234–235; Herring, 2000), og at kvinnelige deltakere i *chat*-rom får oppmerksomhet relatert til seksualitet og utseende (Soukup, 1999, s. 174). I lys av disse poengene vil jeg i dette delkapittelet gjøre en analyse av hva slags mulige roller kvinnene opplever å bli tilskrevet av nett-troll, i hvilken grad rollene er kjønn og hvordan de påvirker kvinners posisjon som offentlige meningsyttere – spørsmål relatert spesielt til min første og tredje underproblemstilling.

Seksualisert og stereotypisert e-galle

For de fleste av informantene som forteller om opplevelser med e-galle, inkluderer dette en eller annen form for seksuell eller utseendemessig sjikane. Kjønn eller seksualisert e-galle kan forstås som at meningsyttere som utsettes

for den, «reduseres» til kropp eller til utseende, for å trekke på den feministiske filosofen Rae Langton: «(...) one treats it as identified with its body, or body parts (...) [Or] one treats it primarily in terms of how it looks, or how it appears to the senses» (2009, s. 228–229). Disse ideene har Langton videreutviklet fra Martha C. Nussbaum (1995), og de nevnte objektiveringsmåtene kan benyttes for å fraskrive, nekte eller krenke den objektiverte(s) autonomi, eller for å behandle vedkommende som et «redskap» (Langton, 2009; Nussbaum, 2010). Informantene kan sies å bli utsatt for en slik type objektivering når nett-troll responderer på utseendet deres fremfor på ytringene de fremsetter. Therese er inne på dette når hun forteller om sin opplevelse av å motta seksuelt ladet sjikane fra en anonym Twitter-bruker:

Det var, ja, direkte, som gikk på... det var ufine kommentarer om kropp og utseende (...). Altså, jeg følte jo, med den ene som var sjikanerende, da følte jeg meg jo angrepet som kvinne. Da var det ikke, det var ikke stemmen min eller dét jeg hadde skrevet eller noe sånt som ble angrepet, det var virkelig meg *som menneske*. (Therese)

Dette sitatet fra Therese kan tolkes som at hun opplevde en grad av hjelpeløshet i møte med sjikanen, da det var hun «som menneske» som ble angrepet. Akkurat hva Therese legger i denne formuleringen er ikke helt klart, ettersom hun fortalte at sjikanen bestod av «ufine kommentarer om kropp og utseende». Det ser ut til at hun relaterer disse utseendefokuserte bemerkningene til sin opplevelse av seg selv som kvinne eller menneske – egenskaper som også kan knyttes til indre kvaliteter. Således kan måten hun ordlegger seg på, tolkes som at hun på et vis reduserer seg selv til utseendet sitt, i tråd med formålet med utseenderelatert objektivering (Langton, 2009, s. 228–229).

På den annen side kan Thereses sitat tolkes som at hun reflekterer over selve sjikanens form: Når man angripes for hvordan man ser ut, er det vanskelig å respondere på en saklig måte. Det foreligger ikke faktafeil man kan tilbakevise eller et perspektiv på et sakskompleks man kan argumentere imot. Dette henger sammen med at *online* trakassering og sjikane ofte er uprovosert (Herring, 2002). Sjikanens form gjør det altså vanskelig for Therese å benytte saklighetsstrategien i praksis (jf. kapittel fire). Dermed kan sjikanen sies å frata Therese autonomi, for å følge Langton: Hun tilbys ingen effektiv måte å forsvare seg mot sjikanen på, noe som kom til uttrykk i hennes reaksjon: «[J]eg spurte Marie Simonsen, for jeg visste at hun hadde erfaring fra før. «Så hva gjør du egentlig?». «Nei, det er ikke noe å gjøre noe med, det er ikke noe vits i». Selv om Therese her inntok en aktiv rolle ved å spørre om råd fra en mer erfaren kvinnelig meningsytrer,

endte hun opp i en posisjon der det meste aktive hun foretok seg var å blokkere vedkommende.⁵¹

Thereses opplevelser med seksualisert e-galle var tilsynelatende uprovoserte. Ved siden av at meldingene ikke refererte til ytringene hennes, forteller hun at en rekke andre («egentlig hele kulturbransjen») også ble utsatt, noe som tyder på at hun kan ha blitt «tilfeldig» plukket ut (jf. Herring, 2002). Seksualisert og utseenderelatert e-galle kan også fungere som reaksjoner på spesifikke ytringer. Jane (2012) påpeker at e-galle har mange kjønnede dimensjoner, og at kvinnelige meningsytrere ofte utsettes for seksuelt ladede hersketeknikker som skal «sette dem på plass» (s. 3). Når Rakel forteller om sine opplevelser, kan man se et eksempel på dette:

Intervjuer: Når du har fått kommentarer og grove... ting, hva er det det går på? Er det deg som person eller deg som kvinne eller..?

Rakel: Ja, herregud, det går på meg som person og det går på kropp og det går på kvinne og det går – det er så.. folk er ganske oppfinnsomme faktisk. En som ble sinna for noe jeg skrev sendte ut melding til alle norske medier om at jeg skulle stille opp naken. På forsiden av et magasin. Dét... det er jo også... en slags hersketeknikk.

Eksemplet Rakel kommer med i sitatet kan minne om det Jane omtaler som et e-galle-meme. Jane argumenterer for at korrektiver, gjerne seksuelle, som rettes mot kvinner i e-galle opptrer så jevnlig at de utgjør et eget meme (2012, s. 3). Denne begrepsforståelsen henter hun fra antropolog E. Gabriella Coleman: «Internet memes are viral images, videos, and *catchphrases* under constant modification by users, and with a propensity to travel as fast as the Internet can move them» (2012, s. 109, min kursivering)⁵². Seksuelt ladede trusler som konstrueres som korrektiver (Jane, 2012, s. 3) og som spres digitalt, er en type «frase» utøvere av e-galle kan benytte. Når en sint, mannlig leser sprer et rykte om Rakel som bygger på en velkjent objektivering av kvinner (som et redskap for mannlig tilfredsstillelse på en magasinfor side), kan dette tolkes som et kjønnkorrektiv (jf. Jane, 2012): Det er nærliggende å anta at han forsøker å «sette henne på plass» ved å plassere henne i et seksualisert scenario der Rakels egenskaper som seriøs samfunnsdebattant gjøres irrelevante. Slik kan Rakels beskrivelse av hendelsen minne om sjikanen Therese ble utsatt for: Vedkommende prøver kanskje å fraskrive Rakel autonomi som meningsytrere ved å fokusere på utseendet hennes.

51. Slik blokkering av bestemte brukere er et teknisk hjelpemiddel som kan benyttes i respons på *online* trakassering o.l. Ignorerings- og filteringsfunksjoner kan imidlertid også ha sine dårlige sider (Herring, 2002).

52. «Meme» ble først brukt av evolusjonsbiologen Richard Dawkins i *The Selfish Gene* (1976). Begrepet er også blitt anvendt i en internettkontekst av blant andre medieforsker Patrick Davison (2012).

Rakel lot seg ikke avskrekke av episoden, og snakker med en viss letthet om kjønns- og utseenderelaterte kommentarer. Generelt sett kan seksualisert og objektiverende e-galle volde skade på personer som utsettes (Nussbaum, 2010), på idealer om høflighet og inkludering *online*, samt bidra til å opprettholde asymmetriske kjønns- og maktforhold i internettkommunikasjon (Jane, 2012; Herring, 1999).

En interessant tvetydighet kommer frem i informantenes beretninger, hva gjelder forekomsten av tradisjonelle kjønnsstereotyper i e-galle. At de kan fortolke kjønnsstereotypene som problematiske, utelukker ikke nødvendigvis at informantene anser stereotypene som fordelaktige for noen kvinnelige meningsytrere. Flere av informantene trekker frem at det kan være en fordel å ha et bestemt utseende når man er kvinne og offentlig meningsytrere. Oda, som er vant med å ytre seg om brennbare temaer offentlig, har en opplevelse av at kvinner lettere blir utsatt for kjønnsbasert hets hvis de fremsetter kontroversielle ytringer:

Oda: Ja, du bør helst ikke se ut som ei traktorlesbe hvis du skal si noe som er kontroversielt.

Intervjuer: Nei?

Oda: At det lønner seg jo å... jo mere sminke og jo mer feminin i framtoningen, jo... antagelig lettere kan det bli å... At du blir hørt. Og ikke trakassert (...) Jeg tror dessverre det er sånn. Det er lettere for en mann som er... er grim. Å si kontroversielle ting. Kontra en kvinne.

I likhet med Oda viser Line til menn som motsats når hun snakker om utseende-relatert e-galle. De to deler en oppfatning om at kvinner lettere utsettes for denne typen e-galle enn menn (jf. Jane, 2012, s. 5):

Jeg har inntrykk av at det er mye mer personlig hat retta mot kvinner, mye mer personlig kritikk, mye mer ufin kritikk retta mot kvinner, på at du er feit, at du er stygg. Enn mot menn. Det er jo ingen som bruker utseende som en negativ ting til en mann. De kan jo se helt heslige ut og det er jo ingen som... Fordi vellykkethet er ikke knytta til utseende på samme måte for en mann som for en dame, da. Så det er stor grad av... kvinnehat og patriarkalske strukturer (ler litt) i dette her (Line).

Spesielt Oda understreker at hun ikke har vært opptatt av sin utseendemessige fremtoning i forbindelse med rollen som meningsytrere. De øvrige kvinnene forteller heller ikke direkte at rollen som offentlig meningsytrere har gjort dem mer fokusert på eget utseende.⁵³ Likevel er det interessant hvordan et par av

53. Et par av informantene nevner imidlertid at de er opptatt av å velge profilbilder som gir et nøkternt eller profesjonelt inntrykk, da de er bevisste på at bildene kan bli brukt av tradisjonelle medier. Det retoriske og kontaktskapende potensialet ved offentlige personers profilbilder er for øvrig blitt studert av sosialantropolog Anne Krogstad (2013).

informantene trekker en grense mot kvinner med en annen type utseende enn dem selv. Trine forteller om en bekjent som har begynt å be aviser om ikke å publisere bilde av henne når hun er aktuell i media. Denne kvinnen har nemlig mottatt mange stygge leserkommentarer, deriblant at hun ser ut som en «betonglesbe»:

Det høres veldig fælt ut å si det, men heldigvis så har jeg et sånt mildt utseende med langt hår og krøller og er relativt feminin, at det har i hvert fall ikke jobbet i mot meg sånn sett, det har ikke vært mulig å liksom kjøre det der på meg (Trine).

Eksemplene Oda, Line og Trine kommer med, illustrerer det jeg mener er en logikk nett-troll kan benytte seg av i forbindelse med utseenderelatert e-galle. Denne logikken kan forstås i lys av psykologiprofessorene Barbara L. Fredrickson og Tomi-Ann Roberts' *objectification theory*, som fokuserer på følgene av å leve i samfunn der objektivering av kvinner er svært omfattende. De fremholder at kvinner tenderer til «selv-objektivering»: Det å se på seg selv gjennom et objektiverende blikk blir internalisert som kvinners primære syn på selvet (Fredrickson & Roberts. 1997; Calogero, Herbozo & Thompson, 2009, s. 120). Denne selv-objektiveringen er blitt problematisert videre ved å bli knyttet til et paradigme som finnes i underholdningsmediene – at kvinner forventes å gi seg selv verdi ut fra hvordan de blir vurdert av et objektiverende, «mannlig blikk» (Heldman & Cahill, 2007, s. 15–16; Mulvey, 1975).

Vurdert ut fra informantenes beretninger, er det tilsynelatende en slik logikk nett-trollene bruker når de fremsetter seksualisert eller utseenderelatert e-galle. Basert på hvordan de informantene som har blitt utsatt for seksualisert e-galle beskriver disse episodene, har jeg gjort en analyse av hva jeg mener kan være logikken bak slik e-galle, og av hvordan seksualisert e-galle potensielt kan virke skadelig i en digital offentlighet. Jeg fortolker informantenes beskrivelser av seksualisert e-galle som at nett-trollene som fremsetter den, baserer denne typen e-galle på et *selv-objektiveringsparadigme* som ifølge den nevnte forskningstradisjonen har gjort seg gjeldende i dagens medie-, sex- og konsumfokuserte samfunn (Heldman & Wade, 2011). Nett-trollene virker å gå ut fra at de kvinnelige meningsytrerne bedriver selv-objektivering i så utstrakt grad at den mest effektive måten å fornærme eller true dem på, er ved å rakke ned på utseendet eller sexappellen deres. Hvordan denne antatte logikken kan komme til uttrykk i seksualisert eller objektiverende e-galle, og hvordan den kan innvirke på kvinnelige meningsytreres posisjon i digitale offentligheter, vil bli drøftet mer inngående nedenfor.

«Lesbe» og lite attråverdig: Logikken i utseendebasert hets

Måten informantene snakker om utseendefokusert og seksualisert e-galle på, skisserer selv-objektiveringslogikken nett-trollene tilsynelatende forholder seg til: Ut fra min tolkning virker det som nett-trollene gir forrang til den delen av

kvinnens selvfølelse som er knyttet til kjønnsstereotyper, fremfor til selvfølelse knyttet til retoriske og intellektuelle egenskaper. Ifølge denne logikken, har kvinner en oppfatning om at eget utseende og sexappell er viktigere for dem enn hvor smarte eller gode til å argumentere de er. Da mine informanter ikke gir støtte til en slik selvoppfatning, kan man igjen snakke om en «rituell diskrepans» (jf. Goffman, 1982) mellom disse kvinnene og nett-trollene: «Trollenes» bevissthet om kvinnene som diskusjonsdeltakere ser ut til å bygge på en helt annen forestilling enn den kvinnene selv har.

Ifølge nett-trollenes selv-objektiveringslogikk er det logisk å angripe utseendet og den seksuelle tiltrekningskraften til kvinnelige meningsytrere de er uenige med, ettersom slik kritikk har mer slagkraft enn saklig kritikk. Slik mener jeg at nett-troll kan frata kvinnelige meningsytrere rollen som seriøse, saklige meningsytrere som er ute etter interessante eller konstruktive offentlige diskusjoner - siden de jo uansett er aller mest opptatt av hvordan de ser ut, og om menn finner dem seksuelt tiltrekkende. I praksis kan denne rollefraskrivelsen skje, siden det er vanskelig å besvare slik e-galle saklig.

Selv-objektiveringslogikken illustreres tydelig i utsagnene Oda og Trine kommer med ovenfor, der «traktorlesbe» og «betonglesbe» brukes for å skissere typisk seksualisert e-galle som rettes mot kvinner. Å bli kalt «lesbe» vil ut fra den nevnte logikken virke sårende på kvinner, siden det at noen hevder de er lesbiske innebærer en oppfatning om at de ikke i stand til å tilfredsstille en mann.⁵⁴ Ved å spille på et kvinnebilde preget av selv-objektivering, kan nett-troll som nevnt oppnå noe av det samme som objektiveringen Nussbaum beskriver, der kvinner på ulike vis fraskrives agens og kompetanse og vurderes ut fra utseende (Nussbaum 2010, s. 69–71): De ignorerer innholdet i kvinnenens ytringer og reduserer kvinnenens interesser til utseende og sex-appell overfor menn.

Erfaringer informantene gjør seg med seksualisert og utseendefokusert e-galle, tyder på at en rolle som kvinnelig meningsytrere bringer med seg visse vedheng. Disse vedhengene, som spiller på både tradisjonelle og stereotype kvinnebilder, kan utnyttes til forsøk på å ugyldiggjøre eller angripe meningsytrerne og deres ytringer. Å trekke på stereotyper om kvinner som følelsesstyrte, utseendefokuserte eller som «redskaper»⁵⁵ i kommentarfelt og diskusjoner på sosiale medier, kan forsterke disse i samfunnets «kollektive bevissthet» og gjøre det mer krevende for kvinnelige meningsytrere å bli tatt seriøst. At det er vanskelig å benytte saklighetsstrategien for å besvare seksualisert e-galle,

54. Hvis man da ser bort fra myten om «det lesbiske erotiske møtet» der to eller flere fortrinnsvis vakre kvinner har seksuell omgang, gjerne med en mann som tredjepart. Slike bilder opptrer bl.a. i populærkulturen, eksemplifisert ved «American Pie 2» og «Love Actually».

55. Jeg forstår Nussbaums «instrumentalitet» som en objektiveringstype som kan knyttes til alt fra redskaper for seksuell tilfredsstillelse, til redskaper for dagligdags tilfredsstillelse – gjennom f.eks. husarbeid og matlaging.

kan gjøre dette enda vanskeligere. Dessuten har forskning på sosial persepsjon indikert at innleirede sosiale stereotypier er spesielt motstandsdyktige mot å endres, og kan fortsette å eksistere selv i møte med empiriske bevis som strider imot dem (Augoustinos et.al, 2006, s. 81–83).

Martha C. Nussbaums innsikter om objektivering, der den som objektiveres blir «umenneskeligjort» gjennom å fraskrives kompetanse, følelser og moral, har funnet støtte innenfor sosialpsykologien (Nussbaum, 1999; Heflick & Goldenberg, 2011, s. 150). Eksperimentell amerikansk forskning har vist at kvinner⁵⁶ ble oppfattet som mindre kompetente når forsøkspersonene fokuserte på utseendet deres (Heflick & Goldenberg, 2011). Statsviter Caroline Heldman og sosiolog Lisa Wade (2011) mener at objektiveringen av kvinner i det amerikanske storsamfunnet har bidratt til å normalisere og skape økt sosial aksept for seksuell objektivering av kvinner. I sin analyse, som tar utgangspunkt i Heflick og Goldenbergs studie (2011), konkluderer de med at dagens seksuelle objektivering kan gjøre det vanskeligere enn noensinne for kvinnelige kandidater å oppnå politiske lederstillinger (Heldman & Wade, 2011, s. 163–164).

I lys av disse studiene kan det at nett-troll har en tendens til å tilskrive kvinnelige meningsyttere stereotype kjønnsroller ved å vektlegge objektiverende egenskaper som kropp, utseende og seksuell tiltrekningskraft, anses som svært problematisk. Det kan neppe settes likhetstegn mellom sosialpsykologiske eksperimenter og diskusjon i digitale offentligheter. Likevel kan man tenke seg at utseendefokusert og seksualisert e-galle kan gjøre det lettere, både for nett-troll og andre debattdeltakere som leser e-gallen, å avskrive kvinnene som utsettes som lite kompetente og verdifulle debattdeltakere.

Trusler

I straffeloven av 1902 defineres trusler slik: «Den som i ord eller handling truer med straffbar atferd under slike omstendigheter at trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt, straffes med bot eller fengsel inntil ett år» (Straffeloven 1902 [STRL] 22/5 1902 nr 10 § 227, første punktum). Med utgangspunkt i denne beskrivelsen vil neppe alle henvendelser som informantene mine kan oppleve som truende, kunne karakteriseres som trusler. Da informantenes opplevelser imidlertid er det sentrale her, vil jeg vise hvordan deres erfaringer kan skille seg fra straffelovens definisjon, men at det fremdeles er meningsfullt å snakke om trusler.

De færreste av informantene forteller om erfaringer med direkte truende eller skremmende reaksjoner i forbindelse med ytringsaktiviteten sin. Noen av dem, som Rakel og Maria, har opplevd å få e-poster eller kommentarer på sosiale

56. Kvinnene i denne studien var tidligere presidentkandidat for republikanerne i USA, Sarah Palin, samt den amerikanske skuespilleren Angelina Jolie (Heflick & Goldenberg, 2011).

medier med truende formuleringer. Rakel forteller om en truende e-post hun en gang mottok etter å ha anmeldt en teateroppsetning:

Det er klart, den dagen jeg får en e-post hvor det står at de skal kutte meg opp i små biter og kaste meg i Akerselva, så er det ikke så veldig hyggelig å gå hjem den kvelden. Det er liksom... Det er noen ting man ikke trenger her i livet da, og det er sånne tilbakemeldinger (Rakel).

Rakel tror at denne e-posten ble sendt av noen «arge deltakere» i stykket hun anmeldte. Det kan forklare hvorfor hun opplevde e-posten som en tom trussel, ettersom det virker lite trolig at noen vil begå drap over en dårlig teateranmeldelse. Likevel minner dette eksempelet om det Susan Herring (2002) omtaler som *cyberstalking*: «(...) online monitoring or tracking of someone's actions with illegitimate intent».⁵⁷ Det er usikkert i hvilken grad avsender bedrev slik overvåkning av Rakels handlinger, men henvisningen til Akerselva kan indikere kunnskap om Rakels rute hjem eller arbeidsstedet hennes (øst i Oslo sentrum). Selv uttrykker Rakel også et ubehag over å skulle «gå hjem den kvelden». Dette samsvarer godt med Herrings beskrivelse av når *cyberstalking* kan fungere som en form for trussel, nemlig når offeret for *stalkingen* blir klar over at vedkommende blir overvåket: ««I know who you are; I know where you (and your children) live, and... (implied: I will use that information to harm you)» (Herring, 2002). I Rakels tilfelle ble trusselen enda mer eksplisitt, da den inneholdt en faktisk dødstrussel (jf. Herring).

Selv om slike skriftlige henvendelser kan virke mer ufarlige enn truende episoder *offline*, er det ingen automatikk i at skriftlige tilnærmelser oppleves som tomme trusler. Dette ser ut til å variere med meningsytrereens fartstid i offentligheten og garvethet overfor krasse kommentarer, men kan også skyldes individuelle forskjeller. I motsetning til Rakel, som har figurert i offentligheten i over ti år, er Therese ferskere som meningsytrere. Hun forteller at hun opplevde den sjikanen hun en periode ble utsatt for på Twitter, som truende:

Intervjuer: Men var det sånne personangrep, eller...?

Therese: Ja, det var sånn... type kommentarer på kroppen min og sånn. Altså *den* slags. Så du skjønner... Og da i en sånn stil som er skrevet som at... det høres ut som det er noen som faktisk *har* sett meg, liksom. Og da, da får man litt sånn *stalker*-alarm.

Det faktum at Therese fikk inntrykk av at denne Twitter-brukeren visste hvem hun var eller hvordan hun så ut, kan i tråd med Herring (2002) være en medvirkende årsak til at hun opplevde sjikanen som truende. Når hun bruker et begrep som «*stalker*-alarm», setter hun ord på Herrings forståelse av hva som gir *cyberstalking* en trussel-form. Begrepet indikerer at Therese ser for seg en person som potensielt vet hvor hun jobber, bor eller pleier å bevege seg. *Stalker*

57. Denne artikkelen er hentet fra en nettside som ikke oppgir sidetall.

er et ord som konnoterer et individ som er forstyrret eller uberegnelig: Det er ikke godt å vite når, eller om, vedkommende vil gå fra å observere eller opptre truende til å bli voldelig. Videre er det vanligere at kvinner enn menn utsettes for *stalking offline*, ifølge en amerikansk undersøkelse (Tjaden & Thoennes, 1998, s. 1, 5). Andre har antatt at *cyberstalking* av kvinner vil være minst like utbredt (Finn & Banach, 2000).

Blant Nussbaums (2010) poenger er at trakassering og annen type misbruk av internett som offentlighetsarena, kan virke negativt inn på dagliglivet til de som utsettes (s. 69). En slik tendens er å spore i den følgende betraktningen fra Therese:

Jeg har ikke noen grunn til stor bekymring, men det er jo noe med å tenke at hvis noe plutselig... Plutselig er det noen som er litt ko-ko og finner ut av hvor jeg bor hen og... Man blir redd for ungene sine og sånne ting også, så... Jeg tror jeg bare bekymrer meg, *bekymrer* meg for den utviklingen der, og er forsiktig (...) Hvor lang er veien fra... Du kan sjikanere meg på nett, hva kunne du finne på å gjøre hvis du møter meg? (Therese).

Her kommer Therese inn på tenkte situasjoner relatert til *stalker*-begrepet, situasjoner som potensielt kunne rammet hennes nærmeste (jf. Herring, 2002). At Therese beskriver slike skrekkscenarier, som hun knytter til e-galle hun har mottatt og observert i sosiale medier («den utviklingen der»), kan tolkes i lys av Nussbaums poeng: Reaksjoner på Thereses ytringsaktivitet synes å virke inn på tankesettet og oppførselen hennes i møtet med bruk av sosiale medier.

Blant beretningene til informantene som har opplevd ulike former for e-galle, tegner det seg et hovedskille mellom trakasserende kommentarer (jf. 5.2.1) og trusler. Mens mye av e-gallen de forteller om er relatert til utseende og seksualitet, er truslene mer knyttet til fysisk skadepåføring. Dette skillet er imidlertid ikke entydig, da eksempelvis seksuelle tekstmeldinger kan oppfattes som en trussel om seksuelle overgrep (jf. Jane, 2012), mens Therese opplevde den seksuelt ladede sjikanen som truende.

Med utgangspunkt i informantenes beretninger har jeg kommet frem til en alternativ forståelse av trusler som «henvendelser som er av en svært konkret karakter, enten i form av situasjoner⁵⁸ eller beskrivelser, og som vekker negativt ladede følelser eller tanker hos informanten». Formuleringen «negativt ladede» er valgt for å fange opp alt fra tenkte skrekkscenarier i forbindelse med implisitte trusler til irritasjon, fremfor kun å fokusere på frykt eller ubehag (jf. Straffeloven). Dette fordi informantene i overraskende stor grad uttrykte at de ikke lot seg skremme av trusler, et poeng som utdypes nedenfor.

58. To av informantene, Sara og Oda, har nemlig også opplevd *offline* trusler som en følge av ytringsaktivitet i sosiale og/eller tradisjonelle medier. Av hensyn til oppgavens avgrensning og omfang har jeg ikke her anledning til å behandle disse *offline* truslene nærmere.

Når man tar min intensjon om å beskrive kvinners situasjon og mulige roller i digitale offentligheter i betraktning, kan en bred forståelse av trusler være viktig. Dette fordi den forsøker å gripe et sammensatt fenomen som oppleves og tolkes ulikt av kvinner i forskjellige ytringssituasjoner og -roller.

5.3 Mestringsteknikker

I dette delkapittelet er det aktive aspektet i den tredje underproblemstillingen min mest sentral: Hvordan de kvinnelige meningsytrerne håndterer netthets og reaksjoner fra «nett-troll». I en del av informantenes omtale av forholdet sitt til de mulige negative konsekvensene av e-galle og et tøft eller usaklig debattklima, kan man nemlig spore flere mestringsteknikker. Mestringsteknikkene fortolker jeg som en form for meningsskaping (jf. Spillman, 2002; Larsen, 2013), ettersom de blir synlige når informantene forklarer egen oppførsel og innstilling overfor e-galle. Videre mener jeg noen mestringsteknikker, som «innramming», er en måte informantene kan tolke e-gallen på som gjør den lettere å leve med.

Et eksempel på en forklaringsteknikk overfor e-galle, er hvordan informantene gir mening til det at de ofte unngår å lese i kommentarfeltet når de har ytret seg, eksempelvis på en nettavis. De forklarer at denne unnvikelsen kan skyldes at de ikke har tid eller ressurser til videre lesning og diskusjon i kommentarfeltet, eller at de forestiller seg at anstrengelsen vil være bortkastet energi. Det å bli tillagt meninger de ikke har eller aktivt å bli misforstått av ulike nett-troll (jf. 5.1.1. og 5.1.3.1), skisseres som en sentral grunn for å unngå kommentarfeltene, slik sitatet fra Trine illustrerer:

Det er helt uaktuelt for meg å skulle delta i kommentarfelt hos Dagbladet og VG. Og dét har jo rett og slett å gjøre med at det ikke er en særlig hyggelig eller saklig tone der, hvor du får inntrykk av at folk ikke leser hele artikkelen før de begynner å hamre løs med sine greier. Så utgangspunktet er å misforstå avsenderen heller enn å prøve og ja, finne ut hva personen har på hjertet. Og det er ikke jeg så veldig interessert i å forholde meg til egentlig (Trine).

I Trines fremstilling kan man igjen se en diskrepans mellom hennes og nett-trol- lenes fokus og stemning i «samtaleritualet», et rituale Trine trolig opplever som ødelagt innenfor enkelte nettavisers samhandlingskontekst. Når informantene ikke deltar i disse kommentarfeltene kan dette tolkes som et tilfelle av at «myten om interaktivitet» (jf. Mosco, 2004; Domingo, 2008) avlives: Aktørene, her informantene, velger ikke å benytte seg av nettmedienes deltakende potensial – her muligheten for å diskutere med leserne.

Et par av informantene påpeker også betydningen av å holde seg unna kommentarfelt for meningsytrere, eksempelvis for at vedkommende ikke skal få avsmak på å ytre seg videre. I sitatene fra både Therese og Trine nedenfor får man inntrykk av at noe kan stå på spill når de omtaler det å unngå kommentarfelt:

Trine: Det er jo av og til hvor jeg har lest noe i de kommentarfeltene... Altså, en kollega av meg (...) Hun hadde en sånn [kommentar] hvor hun skrev på Dagbladet om [tema for innlegget] (...) Og så så jeg i det kommentarfeltet – jeg var ganske fersk på den tiden som debattant og skribent, og [navn på kollega] var mye mer etablert enn meg, og jeg bare ble så sjokkert. Det var sånn... 'hun der skulle bli tvangspult' og at hun bare 'var så jævla stygg' og... Jeg kjente at jeg bare ble helt sånn klam da, kald om hjertet. Og da gjorde jeg vel noe som man kanskje burde gjort litt oftere, jeg sendte henne faktisk en mail eller en tekstmelding og sa noe som 'du, ikke les det kommentarfeltet'. Selv om jeg kanskje ikke er enig med [navn på kollega] i alt, er det ingen som fortjener å bli behandlet på den måten. Jeg var virkelig sjokkert.

Therese: [Ikke på Dagbladet. Der er det ikke kommentarfelt, og det var... jeg bare orka ikke *tanken* på det engang (...). Jeg ville ikke ha gått inn og lest de kommentarene uansett, for man vet jo det etter hvert at du må jo bare verne deg selv, du kan ikke lese alt folk *spyr* ut i kommentarfelt.

Disse sitatene kan tolkes som at Trine og Therese opplever at det kan være et behov for å verne om meningsytreres selvfølelse eller selvsikkerhet overfor «sjokkerende» kommentarfelt deltakere som «spyr ut» edder og galle. Sitatene skisserer at de opplever at selvet til en meningsytrere ikke nødvendigvis ivaretas av andre deltakere i denne typen interaksjon, for å følge Goffman (1982).

Trine, som her forteller om en kvinnelig kollega, opplevde et behov for å verne henne fra de grove reaksjonene i kommentarfeltet. Selv om hun omtaler kollegaen sin som en erfaren meningsytrere, hadde hun en oppfatning om at kollegaen burde slippe belastningen med å lese de usaklige, respektløse kommentarene – noe som muligens kan forstås som at Trine ville beskytte kollegaens selv, siden det tilsynelatende ikke ble gjort i kommentarfeltet.⁵⁹ Therese, som i sitatet forklarer hvorfor hun bad Dagbladet.no om ikke å åpne kommentarfelt på en personlig kronikk hun hadde skrevet, valgte å verne om sitt eget selv ved å umuliggjøre en uønsket samhandlingskontekst på nettavisen.

Det å unngå slike potensielt konfliktfylte situasjoner, kan anses som en unnvikende form for *facework* i møte med konflikt, ifølge en typologi utarbeidet av Oetzel, Ting-Toomey, Yokochi, Masumoto & Takai (2000): «In examining the avoiding facework, (...) 'avoid' do not deal directly with the conflict and thus do not threaten the face of the other (and potentially the *self*)» (s. 413, min kursivering og hermetegn). *Facework* betegner her ulike måter folk prøver å fremme både andres og egen selvfølelse på i sosiale situasjoner (jf. Oetzel et.al., 2000; Goffman, 1982).

59. Flere av informantene er inne på behovet for mer aktiv moderering av spesielt nettavisers kommentarfelt og mener at dette er blitt neglisjert i mange redaksjoner. Oppgavens omfang tillater ingen større utdyppning av denne tematikken, men aktiv moderering behandles kort under avsnittet «Viktigheten av å være til stede» (s. 106).

De sterke formuleringene til Trine og Therese tyder på at de har en formening om at en del debattdeltakere bare er ute etter å lage kvalm, noe som gjør kommentarfelt til en lite yndet offentlighetsarena. Hvis mer saklige meningsytrere sjelden synliggjør seg i slike kommentarfelt, slik som flere av mine informanter, vil dette neppe forbedre ytringsklimaet der. Dette utdypes under 5.4 Konsekvenser for meningsytring (s. 108).

Innramming som mestring

Ved siden av teknikker for å unngå kommentarfelt, benytter flere av informantene ulike «innrammingsteknikker» i sine beretninger. Denne typen mestringsteknikk går ut på å «ramme inn» (*frame*) e-galle som eksempelvis ufarlig, men irriterende.⁶⁰ Goffman (1974) har argumentert for viktigheten av *frames*, eller fortolkningsrammer, i menneskers oppfatning og strukturering av opplevelser og erfaringer i dagliglivet (s. 10–13, 21).⁶¹ Ved å strukturere erfaringer med trusler ut fra en «irriterende forstyrrelser»-ramme, kan det bli lettere for informantene å ta avstand fra denne typen henvendelser – noe sitatet fra Rakel illustrerer:

Rakel: Jeg føler ikke frykt, jeg føler ikke redsel av sånne ting. Jeg føler bare irritasjon. Og jeg føler avsky for vedkommende som ikke har baller nok til å si hvem han eller hun er. Som ikke kan møte ytring og møte meninger med sine egne meninger, men gjør sånne feige grep for å spre frykt. Det har jeg veldig lite respekt for (...) Jeg har jo fått meldinger som 'Hvis du ikke slutter å skrive, så...'. Det skal skremme, men man får litt sånn 'kan du stille deg i kø, er du snill'-følelse av det (fortalt meg via e-postkorrespondanse).

Maria: Jeg ble først-, altså... Jeg blir ikke skremt av sånne ting. Men.. men... jeg ble først og fremst irritert på Frp'erne. Eh, og mange av dem kjenner meg personlig også, så det er bare sånn derre 'vær så snill, *kutt ut!*'.

Mens Rakel her viser til en mer implisitt trussel, forteller Maria om da noen skrev på en Facebook-side at de skulle gi henne «ei kule i huet», etter at hun hadde uttalt seg om bompenger. Sitatene fra både Rakel og Maria kan tolkes som at de forstår trusler de har mottatt innenfor en «tomme trusler»-ramme, ettersom de definerer disse situasjonene som irriterende og ufarlige. Denne *framingen* kan bidra til at slik e-galle oppleves som mindre krevende å takle enn om den hadde blitt plassert innenfor en «skremmende scenarier»-ramme.

Rakel og Maria plasserer videre de som truer innenfor en ramme der de forstås som feige eller uredelige. En slik innrammingsteknikk, der informantene kan fortolke nett-trollene på en måte som ufarliggjør dem eller ugyldiggjør

60. Hugh Miller (1995) har argumentert for at Goffmans *frame analysis* også kan anvendes i studier av interaksjon over internett.

61. Goffman (1974) utviklet sin *frame analysis* fra sin vektlegging av felles situasjonsdefinisjoner i samhandlingssituasjoner ([1959]1992) (jf. Aakvaag, 2008, s. 73).

ytringene deres, går igjen i flere av kvinnenens beretninger. En slik mestrings-teknikk kan gjøre det enklere for informantene å unngå at netthets, både som generelt fenomen og i konkrete former, sårer dem eller avskrekker dem fra å ytre sine meninger offentlig:

Sara: I stedet for å liksom søke opp fakta om det, så går man den letteste snarveien og bare slipper alt av fremmedfrykt ut på den måten. Nei, men det er jo latskap. Egentlig. Det er mye latskap i det. For det ligger jo mye informasjon på nettet om... alt mulig. Men så er det mange som tar den letteste snarveien og bare slenger dritt.

Oda: Jajaja, personangrep... Det er jo gjerne dét det blir når ikke du... kan argumentere faktisk. Når en ikke har noen flere argumenter, så går det jo på etiketter og personangrep.

I sitatene fra Sara og Oda kan man spore negative karakteristikk av nett-troll (anonyme nett-troll i Saras eksempel, Twitter-troll i Odas tilfelle), som plasserer «trollene» innenfor rammer informantene kan ta en viss avstand fra.

Sara kan sies å benytte en ramme der nett-trolls oppførsel forstås som relatert til følelser og usaklighet. Hun plasserer slike nett-troll innenfor en ramme der hun kan beskrive dem som late debatt deltakere, som baserer seg på eksempelvis egen fremmedfrykt fremfor å søke opp relevante fakta. Denne rammen som Sara forstår nett-trollene innenfor, er en ramme hun kan distansere seg fra – hvis man fortolker Saras beskrivelser av sin egen rolle som meningsytrer som konstruert ved hjelp av fornuftdiskursens rasjonelle kode (jf. forrige kapittel). Riktignok påpeker hun at det kan være viktig å svare nett-troll med kunnskap (fremfor kategorisk å ta avstand fra dem), i tilfelle de faktisk egentlig ønsker å få et svar eller bli mer opplyste.⁶² Innrammingen hun gjør av nett-trollene kan videre analyseres som at de konstrueres symbolsk innenfor den irrasjonelle koden til følelsesdiskursen – som er distansert fra informantenes overveiende beskrivelse av egne ytringsroller (jf. Alexander & Smith, 1993). Tilsvarende gjelder Oda, som i sitatet ovenfor avskriver nett-trollene ved å forstå ytringene deres innenfor en usaklighetsramme der argumentene mangler rot i fakta. Siste setning i sitatet kan indikere at Oda opplever at hun er så god til å komme med faktuelle motargumenter overfor kritikk at nett-trollene går tomme for saklige argumenter – en situasjonsforståelse som således kan plassere Oda i en seiersramme.

Viktigheten av å være til stede

Mestringsteknikker som trolig kan anta en mer praktisk form i faktisk, offentlig ytringsaktivitet, illustreres av blant andre Rakel, Oda og Maria. De forteller at de faktisk følger litt med i kommentarfeltene, eksempelvis når de har publisert

62. Dette poenget utdypes i avsnittet «Viktigheten av å være til stede» (s. 106) og gjenopptas avslutningsvis under «6.7 Oppsummering» (s. 126).

en kronikk, er omtalt i en artikkel eller har skrevet et blogginnlegg. I tillegg til således å kunne oppklare misforståelser som oppstår i diskusjonen av meningsytringene deres, henger denne deltakelsen sammen med en oppfatning av hvordan ytringsklimaet på nettaviser og sosiale medieplattformer kan forbedres:

Hvis jeg er litt på da, så klarer jeg fint å gå inn med jevne mellomrom; lese igjennom, kunne svare, og når leserne ser at du selv er aktiv der så modererer de seg selv også, for de skjønner at dette blir lest og dette her er en pågående debatt, og kanskje du får hjelp av de andre leserne også (...). De gode hjelperne kommer hvis du er flink til å takke dem og ta tak i dem og rose dem. Du trenger ikke være enig, men du må vise hva du er uenig i (...) (Maria).

I denne betraktningen forteller Maria om viktigheten av å følge opp kommentarfeltet på sin egen blogg. Perspektivet hennes illustrerer en oppfatning som går igjen hos flere av informantene om at kommentarfelt, spesielt på nettaviser uten svært tydelig moderering, blir en slags «hjemme alene»-fester der e-galle og usaklige innlegg får florere fritt. Ved derimot å innta en aktiv rolle overfor sitt eget kommentarfelt mener Maria at hun signaliserer at det der er snakk om en fest under voksnes oppsyn – for å fortsette festmetaforen. Slik kan man si at Maria forsøker å øke «det sosiale nærværet» i den digitaliserte kommunikasjonen på bloggen sin. Sosiolog Hangwoo Lee (2005) har definert *social presence* slik: «(...) the degree to which a medium is felt to be warm, personal, and sociable rather than cold, impersonal, and unsociable» (s. 387). Rakel benytter seg av en lignende teknikk for å håndtere usaklig eller krass kritikk:

Det jeg har gjort, som mange andre velger å ikke gjøre, det er å gå i dialog med leserne under mine kronikker og kommentarer ofte, og så forklarer jeg ting. Og... som regel har jeg god erfaring med det. Det blir til at folk besinner seg, og skjønner at jeg sitter og leser og følger med og... Og da får de et 'ansikt' på meg og de aller, aller, alle fleste oppfører seg ganske mye bedre med én gang da. Så lenge du er bare et navn, så føler folk at de kan si hva de vil. Med én gang de får respons på det de sier... (Rakel).

Her setter Rakel ord på det problematiske ved det lave «sosiale nærværet» i digital kommunikasjon. Lee (2005) påpeker at denne lave graden av sosialt nærvær, i forhold til i ansikt-til-ansikt-kommunikasjon, resulterer i *deindividuering* eller tap av personlig individualitet og ansvarsfølelse: «(...) feelings of embarrassment, guilt, empathy, and fears of retribution and rejection are generally reduced; while antinormative, unrestrained, and uninhibited behavior become more salient» (s. 387).

Mestringsteknikken Rakel beskriver kan fortolkes som et forsøk på å motarbeide deindividueringen blant nett-troll og andre debatt deltakere, ved å vise at hun følger med på reaksjonene hun mottar i kommentarfeltene. Hun forteller at hun har hatt suksess med en lignende tilnærming tidligere, da lesere

oftere sendte reaksjonene sine, «de mest rabiante ting», på e-post. Disse pleide hun å besvare med høflige e-poster der hun forklarte meningene og hensiktene sine på en mest mulig oppklarende måte, som en slags service til leserne av avisen hun jobber i. Fremfor å bli sint tilbake, benyttet hun seg av saklighetsstrategien til å opprettholde sin saklige og høflige «maske» i samsvar med fornuftsdiskursen og opplevde at mottakerne respekterte denne:

Jeg har vel egentlig – i 99,9 prosent av av gangene – stort sett fått tilbake veldig, veldig apologetiske e-poster hvor folk legger seg flate og 'beklager den forrige mailen, jeg ble så sint'. Og det er jo stort sett det man ser óg, at når folk liksom lirer av seg noe i affekt, og så etterpå når de har fått besinnet seg litt, så trekker de det tilbake eller 'ja, jeg leste kanskje litt fort og...' (Rakel).

Den teknikken Rakel skisserer her, kan også minne om det Oetzel et.al (2000) kaller for *integrating facework behaviors* i møte med konflikt. Slik oppførsel innebærer eksempelvis at man unnskylder seg, vurderer motpartens perspektiv, snakker om problemet eller inngår kompromiss (jf. Lee, 2005, s. 388). Således minner denne oppførselen om viktigheten av å oppnå en felles situasjonsdefinisjon (jf. Goffman, Habermas): Rakels teknikk kan fortolkes som at hun prøver å forklare sin opplevelse av en gitt situasjon (*frame*), i håp om at motstanderen skal forstå denne og at de dermed kan komme frem til en situasjonsdefinisjon begge kan leve med.

En slik type mestringsteknikk kan også ha noe for seg for profesjonelle moderatører av nettavisers kommentarfelt. Flere av informantene nevner aktiv moderering, der moderatørene er synlige i debatten og forklarer hvorfor de fjerner bestemte innlegg, som et mulig verktøy i arbeidet med å bedre ytringsklimaet i slike fora. Informantenes oppfatning kan knyttes til medieviterne Karoline Andrea Ihlebæk og Anders S. Løvliens (2014) poeng om at moderatører i for liten grad kommuniserer hvorfor og hvordan de modererer debattinnlegg i nettavisers kommentarfelt. Mangel på en slik gjennomskinnelighet kan skape skepsis og mistanke om politisk sensur blant debatt deltakere som får innlegg fjernet eller redigert av moderatører uten at de får oppgitt grunnen (2014, s. 15). Nettdebattanter kan vanskelig forbedre innleggene sine uten å få respons på hva som regnes som henholdsvis stueren og upassende praksis. Mangel på slik kommunikasjon kan forstås ut fra Lees (2005) poeng om svakt sosialt nærvær, som igjen kan forsterke deindividueringen.

5.4 Konsekvenser for meningsytring

Det raske og til tider hodeløse preget meningsutvekslinger på internett kan ha, sammen med brennbarheten i visse temaer og en opplevelse av at samtaleritualer og kommunikatív handling torpederes av nett-troll, har følger for informantenes ytringsaktivitet.

Flere av dem forteller at de gjør en vurdering av hva slags temaer og erfaringer de mener er viktige nok til å bruke tid og psykiske ressurser på, eller en vurdering av hva som kan utløse e-galle når de ytrer seg:

Det er vanskelig å lage retningslinjer overfor andre, du må bare kjenne på magesfølelsen din sjæl. Og, óg, selvsagt, tenke... 'Hva slags kommentarer, hva slags tilbakemeldinger ... er dette noe folk kan slenge dritt om meg om? Er dette noe noen kan bruke mot meg på noe vis? Er dette noe noen som er slemme kan slenge tilbake i trynet mitt liksom?'. For det må man jo tenke på når man ytrer seg på nett, at du blir jo lest av veldig mange og ikke bare folk som vil deg vel. Så... Hvis du skal fortelle noe til 10.000 mennesker, eller 50, så... så skal du tenke på at du skal ikke... gir folk ammunisjon, som du ikke tåler å få kasta tilbake i trynet, da (Line).

Line forteller om vurderingene hun gjorde da hun skulle fortelle om en sterk personlig opplevelse på bloggen, i lys av at man som meningsytrer i nettverks-offentligheter må forholde seg til usynlige publikum – som kanskje ikke «vil deg vel» (jf. Boyd, 2007; 2011). Her utelukket hun visse detaljer om opplevelsen basert på en vurdering av hva slags tilbakemeldinger hun (ikke) ville tåle å få.⁶³ Dette minner om Lees (2005) funn i en studie av *flaming*⁶⁴ i et *online* diskusjonsforum: «(...) for the recipients of messages, they are encouraged to accept that «everyone has a right to express an opinion» and «if you can't take it, don't dish it out» (s. 400).

Hardhudet og tilbakeholden

Flere av informantene påpeker at man må være rustet for å takle kritikk når man deltar aktivt i det til tider tøffe ytringsklimaet i digitale offentligheter, og noen av dem mener at enkelte kvinner nok er vel hårsåre overfor e-galle (jf. Jane, 2012, s. 6).

Hvis man tolker Lines siste utsagn i sitatet ovenfor som hva hun mener man kan forvente som offentlig meningsytrer, virker formuleringen som en slags advarsel til andre som vil ytre seg: Man må være bevisst på å møte tøff motstand før man velger å stikke seg frem. Dette gir en interessant motvekt til unnvikelsesteknikken (jf. 5.3) og kan tolkes som at Line anerkjenner elementer av agonistisk pluralisme (Mouffe, 1999) som en selvfølgelig del av meningsutveksling i nettverks-offentligheter (jf. Papacharissi, 2008). Flere av de andre er inne på noe av det samme når de påpeker at de sjelden «sensurerer bort» kross kritikk de mottar på egne sosiale medier-profiler.

63. Dette i tillegg til vurderingene av hva slags informasjon hun regnet som relevant for andre og ikke, jf. «Bruk av nærhetsstrategien» (s. 74).

64. Lee (2005) definerer «flaming» slik: «[A] hostile expression of strong emotions such as swearing, insults, and name-calling (...)» (s. 385).

Informantenes vektlegging av at man må tåle kritikk når man deltar i den digitale offentligheten⁶⁵, kan tyde på at ikke enhver vil føle seg i stand til å delta i meningsutveksling på digitale ytringsarenaer. Sara, som har fått relativt hard medfart grunnet sin meningsytring både i tradisjonelle medier og digitale nettverksområder, understreker dette:

Man skal tåle littegrann óg, når man er en offentlig person. Sånn er det bare (...) Journalister, debattanter får gjennomgå... i stor grad. Jeg sier ikke at det er greit, men jeg sier at man må... kanskje... også snakke om at det... Det er ikke noe vits å kaste folk ut i offentlige debatter hvis ikke de takler det. Og derfor er jeg også veldig forsiktig med å oppfordre folk til å bli en samfunnsdebattant. Fordi det krever at du er... at du har tålmodighet til å være der, det krever mye energi, det krever også at du... takler stormen, da. Og det er ikke alle som kan det (Sara).

E-galle og andre kraftige reaksjoner på ytringer kan ifølge informantene virke avskrekkende på meningsytrere, spesielt på de som er relativt ferske i offentligheten – og som kanskje ikke vet å benytte seg av effektive unnvikelsesteknikker (jf. 5.3). Therese, som har opplevd å motta både krasse reaksjoner på kronikker hun har fått publisert og seksualisert e-galle, forteller at hun blir påvirket av å oppleve et slikt ytringsklima:

Therese: Jeg tror jeg bare bekymrer meg, *bekymrer* meg for den utviklingen der og er forsiktig. Og jeg *tror* nok at jeg også ikke trår for langt utpå *fordi* at jeg har ikke lyst til å få den slags oppmerksomhet heller.

Intervjuer: Når du sier forsiktig – er det sånn som du var inne på i stad, med å ikke si så mye på nett om hvor du er og slikt, eller?

Therese: Ja, litt sånne ting, men også å være litt forsiktig og ikke for bombastisk i forskjellige utsagn, da. Også hvis det er noe som blir diskutert da, så tenker jeg at jeg begrenser meg litt, jeg gjør det. Jeg kunne nok ha sagt mye mer, men gjør det ikke fordi jeg ikke har lyst til å stikke meg ut som en sånn type person heller.

Sitatet fra Therese kan tolkes dithen at hun opplever at det å uttrykke skarpe meninger offentlig kan medføre mer e-galle. I intervjuet forteller hun at hun synes det har vært veldig ubehagelig og litt skummelt å motta krasse reaksjoner på ytringer hun har fremsatt i digitale offentligheter. En konsekvens av disse erfaringene synes å være at hun ikke ønsker å stikke seg for mye frem i offentlig debatt. Unntaket er når hun vurderer engasjementet sitt som sterkt nok (jf. Picone, 2011): «Sånne ting, hvis det er noe som virkelig opptar meg så går jeg jo inn i det (...) Men det er sånn *unntaksvis*» (Therese).

65. Sett i lys av vårens fokus på kvinner som «heier hverandre frem» i sosiale medier, kan disse informantenes holdninger utgjøre et alternativt perspektiv. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/-Den-sterke-mannen-er-ikke-lederidealet-Den-lekne-kvinnen-er-den-nye-sterke-mannen-7501283.html#.U2zuONzrA48>

En interessant motsetning kan man finne hos Hilde, som forteller at hun unngår å diskutere ting som er viktige for henne offentlig. Hun gjør også indirekte en vurdering av egen ressursbruk når hun indikerer at slike nettdiskusjoner sjelden fører særlig mye godt med seg:

(...) Jeg tror ofte jeg vegrer meg litt for sånne... (lang tenkepause) Diskusjoner om ting som betyr mye for meg, for eksempel politisk. Det foretrekker jeg å ha sammen med folk når jeg sitter rundt et bord med de, ikke på Facebook.⁶⁶ Fordi... det blir så fort sånn... usaklig og... folk blir så sinte og det blir fort misforståelser (Hilde).

Her berører Hilde flere av særtrekkene ved kommunikasjon på sosiale og andre digitale medier, slik disse behandles tidligere i kapittelet. Det høye tempoet og mangelen på sosialt nærvær (jf. Lee, 2005) åpner for at meningsutvekslingene i digitale offentligheter kan bli mer uforutsigbare, krassere og vanskeligere å forholde seg til – og at folk avstår fra å diskutere.

«Skreddersydde» offentligheter

En ytterligere konsekvens av forekomsten av e-galle, spesielt i diskusjonene i nettavisers kommentarfelt, kan være en slags polarisering av nettdebattene (jf. Rasmussen, 2008): Nett-trollene kan regjere på denne ytringsarenaen, mens meningsyttere og debattanter som foretrekker mer saklig diskusjon bedriver dette på helt andre arenaer. Maria er blant informantene som påpeker en slik tendens:

Alle sier at det er stor forskjell på kommentarene under en artikkel på for eksempel Dagbladet og debattene på Twitter, og at Twitter-debattene har gjennomgående høyere nivå. Jeg tror nok at det... bare er delvis riktig. Poenget er at på Twitter så har du... så velger du jo selv hvem du følger. Og da har du kanskje bevisst valgt en konstruktiv gjeng å følge, da (...) Mange av oss som er aktive i den Twitter-debatten, vi går jo aldri heller inn i kommentarfeltene på Dagbladet, på en sak. Det har vært forsøk på gjøre det, oppfordringer om å gjøre det, «gå inn og ta saken», sånn at man får spedd på med folk som faktisk mener noe annet, og kan debattere på et litt annet nivå. Men poenget er at jeg orker jo ikke, altså... Det er som... Skal jeg gå inn på en pub og finne det fulleste mennesket i lokalet, og så skal jeg sitte der og bruke en kveld på å diskutere med vedkommende? (Maria).

Maria er inne på diskusjonen om hvordan man kan forbedre ytringsklimaet i digitale offentligheter når hun viser til oppfordringer om at saklige debattanter bør ta sin tårn i nettavisenes kommentarfelt (jf. Rakels teknikk). Samtidig kan den siste delen av sitatet forstås ved hjelp av Goffmans idé om samtaleritualet igjen:

66. Dette er for øvrig også i tråd med funnene fra *Liker – liker ikke* (Enjolras m.fl. 2013), om at kvinner i større grad enn menn foretrekker å diskutere blant annet politikk i private fremfor i offentlige kontekster.

Ritualet går i oppløsning for Maria når hun erfarer at hennes fokus og stemning avviker klart fra de som produserer e-galle.

Som belyst i kapittel 4, kan informantene på Twitter velge hvem sine ytringer de forholder seg aktivt til ved kun å «følge» bestemte personer. Dette bidrar til at de her kan konstruere en mer «skreddersydd» offentlig sfære enn de kan som deltakere i nettavisers kommentarfelt (jf. Moeller, 2008, s. 178).⁶⁷ Maria er ikke alene blant informantene om å gjøre en grensedragnings mellom «oss» (konstruktive Twitter-brukere) og «dem» (usaklige meningsytrere og produsenter av e-galle, f.eks. i nettavisers kommentarfelt), noe som for disse informantene gir resonans i det binære motsetningsforholdet mellom fornufts- og følelsesdiskursen (jf. Alexander & Smith, 1993). Oda kan sies å illustrere det potensielt problematiske ved dette, ettersom hun opplever Twitter som en emosjonsbasert ekskluderende – ikke saklig inkluderende – offentlighetsarena, med begrenset takhøyde for hva slags (politiske) meninger som kan fremsettes (jf. forrige kapittel).

67. Undersøkelsene i *Liker – liker ikke* (2013) har kartlagt at folk diskuterer oftere med andre de har «samme grunnholdning som» (Enjolras m.fl., s. 134). Min omtale av «skreddersydde» offentligheter bygger på en slik forståelse, fremfor på en ekkokammertese – altså at ekstreme holdninger forsterkes av mangel på motstand (jf. Enjolras m.fl., 2013, s. 131–138; Statzel, 2008).

6 Konklusjon og sammenfatning

Avslutningsvis vil jeg her samle trådene og tydeliggjøre hovedfunnene i oppgaven, sett i lys av hovedproblemstillingen min: *Hvilke betingelser legger den digitale offentlighetens kultur for kvinners meningsytring?* Dessuten vil jeg diskutere viktige nyanser ved disse funnene og plassere dem i en større teoretisk og mer generell samfunnsmessig kontekst. Til slutt vil jeg diskutere oppgavens relevans i forhold til videre forskning på sosiale medier i en offentlighets- og ytringsfrihetskontekst med kvinnelige meningsytrere som utgangspunkt.

6.1 Begrensninger og betingelser for ytring

Først vil jeg gi en oppsummering av hvordan mine informanter opplever og forstår den digitale offentlighetens kultur, ved å ta utgangspunkt i underproblemstillingene mine – hvorav den første var som følger: *Hvordan har egenskaper ved den digitale offentligheten betydning for plassen kvinnene inntar i denne?*

Kvinnene opplever at de har en relativt stor frihet til å ytre seg i nettverks-offentlighetene på sosiale medier. Når de forteller om hvordan ytringsaktiviteten deres kan være begrenset, kan dette skisseres langs to dimensjoner.

Den første dimensjonen er knyttet til trekk ved offentlig debatt på nett og ved de digitale nettverksoffentlighetenes «innebygde handlingsmuligheter» (Enjolras m.fl., 2013, s. 23; boyd, 2011). «Trigger»-temaer som innvandring, islam, femi-nisme og alternativ medisin oppleves som svært brennbare. Innenfor en offentlighetskontekst preget av hurtighet og få redaksjonelle og psykologiske hindringer (jf. Rasmussen, 2008; Suler, 2004) mener de fleste kvinnene at det å ytre seg om slike temaer ikke er verdt tiden eller de potensielle personlige påkjenningene. En opplevelse av at en del nettdebattanter tilsynelatende forstår all nettkommunikasjon som synkron, og således typisk «hamrer løs» med én gang de ser en tittel eller ingress de er uenige i, kan bidra til at kvinnene begrenser ytringsaktiviteten til ett innlegg og unnlater å besvare mer eller mindre usaklige motinnlegg.

Den andre dimensjonen dreier seg om aspekter ved kvinnene selv, deres liv og formelle eller eksogene roller. At de ikke nødvendigvis ytrer seg om og diskuterer alt mellom himmel og jord har sammenheng med begrenset tid og andre ressurser, at de foretrekker å kunne bidra med noe konstruktivt når de ytrer seg, at de er opptatt av å verne eksempelvis barn og andre nære rundt seg, at eksogene roller medfører bestemte krav og forventninger, eller at de forsøker å opprettholde en konsistent offentlig «maske» (jf. Goffman, 1982), hva gjelder tematilfang eller saklighetsnivå.

Særtrekk ved dagens nettverksoffentligheter bidrar til at disse to dimensjonene flyter over i hverandre. Eksempelvis er informantene stort sett svært bevisste på

at alt de publiserer på sosiale og andre nettmedier er offentlig tilgjengelig, blant annet for tradisjonelle medier som stadig konvergerer mer mot nettmedier (jf. Enjolras m.fl., 2013). Muligheten for at innlegg kan spres, lagres, søkes opp og leses i uventede kontekster (jf. Boyd, 2011), virker å være en begrensende faktor hovedsakelig når det gjelder å publisere ytringer som kan knyttes til barn og familie. Dette har også sammenheng med at informantene har en oppfatning av seg selv som offentlige personer, og at de således må kunne stå inne for det de publiserer offentlig – blant annet overfor arbeidsgiver.

Informantenes personlige erfaringer med og generelle inntrykk av å ytre seg innenfor nettverks-offentligheter på sosiale medier, er også preget av fordelene med de «innebygde handlingsmulighetene». De nevnte mulighetene for å finne og spre informasjon til et potensielt stort publikum har på ulike måter vært viktig for flere av dem i prosessen som har utviklet deres offentlige stemmer. At informantene sitter på mye kunnskap og engasjement har også bidratt til å gi dem en plass i offentligheten (jf. Picone, 2011), mens spesifikk kunnskap om sosiale mediers dynamikker har hatt betydning for enkelte av dem. Differensieringen av offentligheten med de digitale og sosiale mediene har også åpnet et større handlings- og ytringsrom for enkelte av dem, mens andre har fått god drahjelp via «svake bånd» (jf. Granovetter, 1973; Ellison et al., 2011; Enjolras m.fl., 2013) i de digitale nettverkene sine og sammenvevingen av sosiale mikro-offentligheter og meso-offentligheter til sosiale meso-offentligheter (Keane, 2000; Haugseth, 2013).

Den andre underproblemstillingen min var: *Hvilke normer for ytring forholder kvinnene seg til i sosiale medier?* Når det gjelder normer for ytring som informantene forholder seg til, virker disse i stor grad knyttet til deres forståelse av sosiale medier som offentlighetsarenaer og til hvordan de gir mening til sin egen ytringsaktivitet: Siden alt på sosiale medier er offentlig, er det best å kunne stå inne for det de publiserer der.

Noen av informantene nevner at de prøver å unngå å ytre seg hvis de er forbanna eller opprørte. Å ikke bli for personlige eller private i ytringene sine, er en annen norm informantene forholder seg til. Denne normen kan være knyttet til eksogene roller som gjør det problematisk å eksempelvis ytre ens politisk ståsted eller ens personlige meninger om en sak, eller til hensyntagen overfor barn eller familie. Normen kan komme til uttrykk i form av «allmenngjøring» (jf. Simmel, 1971; Brekke, 2002) av personlige ytringer. Normen om å ha et bevisst (og kontrollert) forhold til følelser og normen om å ikke utlevere for intime (eller uinteressante) ting, kan begge forstås som knyttet til fornufts- og følelsesdiskursen i den digitale offentlighetens kultur: Normer for hva (og hvordan) informantene kan ytre seg (om) offentlig konstrueres innenfor fornuftsdiskursens rasjonelle kode – de skal opptre saklig, høflig og bidra med noe konstruktivt til offentligheten.

I forlengelsen av dette ligger tilsynelatende også en habermasiansk offentlighetsforståelse til grunn for en del ytringsnormer informantene forholder seg til: De er opptatt av å ytre seg om ting som er av interesse for et mer allment publikum, og på en måte som bunner i saklighetskrav og rasjonelle argumenter. Disse idealene er også viktige i informantenes meningssskaping rundt ytringsaktiviteten sin, der de gjerne viser til ønsker om å informere, oppklare misforståelser og gi velbegrunnede argumenter for en sak, ofte med henvisning til faktaopplysninger.

Min tredje underproblemstilling, *Hvordan opplever og håndterer kvinnelige meningsytrere netthets og reaksjoner fra «nett-troll»?*, kan også knyttes til saklighetsnormene informantene forholder seg til. Flere av dem er inne på at det å ha greie på ytringstemaene sine og å ha «fakta i orden» gjør det vanskeligere å angripe dem når de ytrer seg offentlig. Mange av informantene uttrykker imidlertid frustrasjon over det jeg betegner som en «rituell diskrepans» i en del diskusjon i den digitale offentligheten – et fenomen som kan knyttes til interaksjonen deres med «nett-troll».

I intervjuene fokuserer informantene mest på e-galle relatert til kropp, utseende og seksualitet, eller til deres intellektuelle og språklige egenskaper. Noen forteller også at de har opplevd å motta implisitte eller eksplisitte trusler i forbindelse med sin deltagelse i digitale offentligheter. Om det er flest menn eller kvinner som fremsetter slik e-galle kommer ikke tydelig frem i alle intervjuene, men det virker som flere av informantene mer eller mindre implisitt refererer mest til menn. Mens seksualisert e-galle kan være vanskelig å besvare saklig, håndterer flere av informantene annen e-galle ved å svare nett-trollene høflig eller oppklarende. Trusler og annen type e-galle kan informantene også håndtere ved hjelp av unnvikelsesteknikker og *framing*-teknikker, og flere av dem er inne på at man må være rustet for å tåle krass kritikk og reaksjoner når man deltar i den digitale offentligheten. Noen av informantene opplever imidlertid at det til tider tøffe debattklimaet bidrar til at de begrenser eller moderer ytringsaktiviteten sin, eksempelvis ut fra vurderinger av hvor mye tid og ressurser de vil bruke, eller av hva slags reaksjoner de tåler å motta.

6.2 Fornuftsdiskursen og følelsesdiskursen

I oppgavens innledning skisserte jeg en offentlig diskurs om nettdebattens vesen, som fokuserer på ulike former for e-galle som sinte, hatefulle nett-troll fremsetter i offentligheten – gjerne rettet mot andre meningsytrere, særlig kvinnelige. Dette fenomenet omtales typisk som en trussel mot den saklige nettdebatten, og som noe som potensielt setter ytringsfriheten og likestillingen i fare, ved at kvinner og uerfarne meningsytrere ikke tør å delta i nettverks-offentlighetene (jf. Herring, 2000; Jane, 2012).

For å plukke opp tråden fra Alexander og Smith (1993; 2002), som foreslår å se på kultur som en struktur av meningsgivende symbolske sett, mener jeg den nye digitale offentlighetens kultur også kan forstås som en slik symbolsk struktur. Alexander og Smith fremholder at kjernen i det amerikanske sivilsamfunnets kultur består av to diskurser, frihetsdiskursen og undertrykkelsesdiskursen, som får mening ut fra et sett av binære koder. Gjennom analyse av offentlige dokumenter og medietekster, blant annet om riksrettssaken mot president Andrew Johnson og Watergate-skandalen, fant de at forståelsene og meningen som ble tilknyttet disse sakene var formet av den symbolske strukturen som de to diskursene skapte – i tråd med «det sterke programmets» vektlegging av kultur som en formende, «uavhengig» variabel (Alexander & Smith, 2002, s. 235–238; Alexander & Smith, 2001; 1993).

Jeg har riktignok ikke hatt anledning til å gjøre en tilsvarende systematisk diskursiv analyse av tekster om den norske nettdebatten. Imidlertid har den offentlige oppmerksomheten omkring denne debattformen vært såpass stor de siste årene, at jeg mener jeg kan argumentere for tilstedeværelsen av en symbolsk struktur – bestående av en fornuftsdiskurs og en følelsesdiskurs – i mediens⁶⁸ og organisasjoners⁶⁹ omtale av nettdebatten; en symbolsk struktur som riktignok ble tydelig for meg først i arbeidet med intervjumaterialet mitt. Disse to diskursene kan sies å virke inn på hvordan folk forstår og gir mening til den norske nettdebatten. Eksempelvis omtales nett-trollenes oppførsel typisk innenfor følelsesdiskursen, der en irrasjonell kode gir innhold til slike aktiviteter: Debatt deltakerne er forbannede nettbrukere som i affekt hamrer ut meninger basert på sine umiddelbare følelsesmessige reaksjoner, noe som fort fører til usaklige personangrep og generell fiendtlig betont e-galle. Opp mot denne diskursen om nettdebatt settes fornuftsdiskursen, som forkjemperne for en saklig og høflig nettdebatt konstrueres symbolsk innenfor (jf. Alexander & Smith, 1993, s. 162). I denne diskursen gis elementene innhold ved hjelp av en rasjonell kode: Debatt deltakerne er interessert i konstruktiv diskusjon og meningsutveksling, der man baserer argumentene sine på saklige argumenter som bunn i faktainformasjon fremfor i følelser.

Gjennom arbeidet med datamaterialet og analysen fant jeg altså at informantene er veldig opptatt av fornuft og fakta i omtalen av sin deltakelse i debatter i digitale offentligheter. Følelser er derimot noe de tilskriver nett-troll de støter på, eller noe de beskriver opphetede eller lite konstruktive debatter ut fra. Når det gjelder plassen til deres egne følelser i offentlig meningsytring, beskriver kvinnene måter å håndtere disse følelsene saklig eller konstruktivt på. I de to analysekapitlene kan man fortolke informantenes meningssskaping i lys av de

68. <http://www.yr.no/nyheter/norge/1.7937252> (lesedato 28.06.2014)

69. <http://stopphatprat.no/> (lesedato 28.06.2014)

to diskursene som strukturerer den digitale offentlighetens kultur, for å følge Alexander og Smith (1993, s. 157).

I det første analysekapittelet kan informantenes innstilling til ytringsaktiviteten sin analyseres innenfor det jeg altså har kalt fornuftsdiskursen: De trekker stort sett på saklighetsstrategien, både når de forklarer hvorfor de ytrer/ ikke ytrer seg, og når de beskriver ytringsaktiviteten sin mer konkret. Informantenes bruk av nærhetsstrategien kan også analyseres innenfor fornuftsdiskursen – som jeg mener informantene trekker på når de strukturer eller gir mening til ytringsaktiviteten sin innenfor den digitale offentlighetens kultur. Nærhetsstrategien tilbyr en måte for informantene å konstruere ytringsaktivitet som saklig og konstruktiv ved hjelp av den rasjonelle koden, ytringsaktivitet som ellers ville kunne blitt konstruert ved hjelp av den irrasjonelle koden: Ytringer som er preget av følelser og basert på svært personlige erfaringer eller anekdotiske oppfatninger.

Informantenes beretninger kan dermed tolkes som at de gir mening til egen ytringsaktivitet innenfor den binært strukturerte kulturen til den digitale offentligheten. Analysert på denne måten, kan informantene sies å forstå ytringsaktiviteten sin ved å trekke en grense mot følelsesdiskursen (jf. Alexander & Smith, 1993, s. 157). En slik tenkt grensedragning kommer imidlertid også til syne i informantenes vurdering av egen og visse andre nettbrukeres ytringsaktivitet (kapittel 4). Flere av informantenes vurderinger kan tolkes som at de plasserer også nettbrukere som ikke nødvendigvis er hatefulle eller usaklige, men som likevel ikke bidrar til konstruktiv meningsutveksling, innenfor følelsesdiskursen. De mest typiske eksemplene som fremgår i informantenes beretninger er «hverdagstwitterne» eller de som lar Facebook flomme over av dagligdagse, klisjéfylte statusoppdateringer og bilder av mat og søte barn. Informantenes grensedragning mot slike meningsytrere kan ha å gjøre med at disses offentlighetsforståelse tilsynelatende skiller seg fra informantenes: I informantenes beretninger fremstår disse «hverdagsytrernes» oppfatning av sosiale medier, kanskje spesielt det «halvoffentlige» Facebook, i mindre grad som ytringsarenaer for offentlig debatt og diskusjon og mer som begrensede nettverk bestående av kjente og kjære (jf. Enjolras, m.fl. 2013). Ut fra informantenes tolkninger gir kanskje ikke denne typen brukere av sosiale medier mening til ytringsaktiviteten sin innenfor den digitale offentlighetens kultur i det hele tatt, hvis de altså ikke opplever sin bruk av sosiale medier som en del av offentligheten – selv om ytringene juridisk sett er offentlige. De fleste av informantene mine har derimot relativt omfattende Facebook-nettverk, som gjerne inkluderer eksempelvis mediefolk og politikere. Dette kan bidra til å påvirke deres oppfatning av Facebook som offentlig ytringsarena.

I det andre analysekapittelet kommer fornufts- og følelsesdiskursene, og de tilhørende binære kodene, spesielt til uttrykk gjennom analysen av informantenes beskrivelser av nett-troll. Med inspirasjon fra Goffmans (1982) forståelse av

sosial samhandling som interaksjonsritualer, finner jeg at informantene opplever at nett-troll typisk ikke deler deres stemning og fokus i nettdiskusjoner. I tillegg opplever informantene at nett-trollene har en annen, eller ingen, bevissthet om «de andre» som deltakere. Mangelen på felles fokus, felles stemning og en gjensidig bevissthet om andre diskusjonsdeltakere, kommer frem gjennom informantenes forståelse av sin egen yringsaktivitet og av oppførselen til nett-troll. Denne forståelsen tolker jeg som formet av den symbolske strukturen skapt av de to diskursene i den digitale offentlighetens kultur: Informantenes egen aktivitet konstrueres i lys av fornuftsdiskursen, mens forståelsen av oppførselen til nett-troll er konstruert innenfor følelsesdiskursen.

Alexander og Smith fremholder at kulturens diskurser ikke bare hjelper oss med å strukturere verden, men at de også har en viktig evaluerende oppgave. Inspirert av Durkeims (2008) religionssosiologi anser Alexander og Smith de binære kodesettene diskursene består av som henholdsvis *hellige* og *verdslige*. De hellige symbolene, i mitt tilfelle de innenfor fornuftsdiskursen, må beskyttes fra skade: «Profane symbols embody this harm; they provide images of pollution, identifying actions, groups, and processes that must be defended against» (Alexander & Smith, 1993, s. 157).

Evaluering av det rasjonelle og det irrasjonelle kodesettet som henholdsvis hellig og verdslig, kan sies å komme til uttrykk i eksempelvis informantenes uvillighet til å delta i debatter på sosiale medier preget av følelser eller «trolling», eller i flere av informantenes avstandtagen til nettavisers kommentarfelt og det å skulle delta i offentlig debatt der.

6.3 Saklighets- og nærhetsstrategien

Da jeg har jobbet med masteroppgaven innenfor et nyere kultursosiologisk rammeverk, har jeg vært opptatt av å anvende kultur som perspektiv på erfaringer og sosiale fenomener, eller med andre ord å forstå kultur som «meningsskapende prosesser» (Spillman, 2002; Larsen, 2013). Lyn Spillman argumenterer for at slike meningsskapende prosesser både omfatter individers erfaringer og opplevelser og en større, sosial sfære:

Like language, meaning-making processes more broadly considered simultaneously encompass both *subjective experience* and *the wider social sphere* within which that subjective experience is constructed (Spillman, 2002, s. 9, min kursivering).

Fornufts- og følelsesdiskursene, som jeg altså mener beskriver mye av den generelle omtalen og forståelsen av dagens offentlige nettdebatt, kan slik sett betegne meningsskaping på et høyere, samfunnsmessig nivå: I media, i politikeres utspill og appeller, i offentlige dokumenter – og i informantenes beretninger, kan man gjenfinne disse diskursene som en måte å gi mening til nettdebatten, hva som er dens ideelle siktemål og hva som kan true den (jf. Alexander & Smith, 1993,

s. 157). Når informantene forklarer og gir mening til yringsaktiviteten sin ved hjelp av saklighets- og nærhetsstrategien, kan det sies å foregå innenfor denne større, sosiale sfæren. Med andre ord mener jeg man kan forstå saklighets- og nærhetsstrategien som en del av en meningssskapende prosess knyttet til subjektive opplevelser og erfaringer, og at disse erfaringene konstrueres innenfor en offentlig diskurs dominert av en fornufts- og en følelsesdiskurs.

Saklighets- og nærhetsstrategien tilbyr altså måter informantene kan forklare og gi mening til yringsaktiviteten sin og vurderingene de gjør rundt denne. Gjennom saklighetsstrategien kan de henvise til yringshensikter og -motivasjoner som er orientert mot saklighet, opplysning og konstruktivitet mer generelt: De kan være motivert av et interessefelt de har mye kunnskap om eller erfaring fra, og således føler at de har noe å bidra med til offentlig meningsutveksling (jf. Picones. 2011 «selvsikkerhet», «engasjement» og «sosial refleks»). Hensiktene deres kan inkludere det å opplyse andre, komme med alternative synspunkter på saker og samfunnsspørsmål eller oppklare misforståelser.

Nærhetsstrategien kommer til uttrykk når det gjelder å gi mening til yringsaktivitet som i utgangspunktet kan passe dårlig overens med fornuftsdiskursen: Når informantene ytrer seg om intime eller svært personlige saker, eller om temaer som er befengt med mye følelser for dem eller andre, forklarer de gjerne aktiviteten ut fra yringshensikter som å hjelpe andre, bidra til å fjerne tabuer eller sette søkelys på bestemt problematikk.

Yringshensiktene kan med andre ord i utgangspunktet være temmelig like innenfor de to strategiene – for eksempel det å opplyse andre og det å bidra til å fjerne tabu, er to mål som er til forveksling like. Imidlertid virker det som at et trekk ved de to strategiene er at tilsvarende yringshensikter kommer til *uttrykk* på forskjellige måter, avhengig av hvilken strategi som benyttes.

Både saklighets- og nærhetsstrategien kan også tilby måter man i *praksis* kan ytre seg i samsvar med en bestemt «maske» (jf. Goffman, 1982) man har i offentligheten, noe som er tilfelle for flere av informantene. Når de baserer ytringene sine på faktaopplysninger, tar hensyn til alternative perspektiver, eller svarer høflig på usaklig kritikk og e-galle, kan det også bli lettere å takle nettverks-offentlighetenes usynlige publikum og muligheter for søkbarhet og spredning (boyd 2007; 2011), samt å opptre i samsvar med eksogene rolleforventinger og lignende. Nærhetsstrategien tilbyr en måte de komfortabelt kan ytre seg om betente eller private temaer, og på et personlig og følelsesladet nivå som de ville ha unngått- hadde det ikke vært for de «allmenngjørende» praktiske nærhetsstrategiene som bidrar til at yringsaktiviteten fortsatt kan forstås innenfor fornuftsdiskursen (Brekke, 2002; Simmel, 1971).

Noen av informantene forteller om tilfeller der de i sinne eller sorg har «hamret ut» og publisert personlige, svært engasjerte eller følelsesladde ytringer på sosiale medier. Denne typen yringsaktivitet kan forstås ut fra Picones

«engasjement»-poeng, der han blant annet påpeker at sterke følelsesmessige reaksjoner på en sak kan bidra til at man ytrer seg om temaet (Picone, 2011, s. 262–263). Med andre ord er ikke informantenes oppførsel og vurderinger i offentligheten på sosiale medier nødvendigvis helt konsistente med de skisserte strategiene og det symbolsk strukturerte diskursparet. Både Hilde og Line forteller om tilfeller der de har vært motivert av sterke følelser når de har ytret seg offentlig. De supplerende eksemplene deres kan bidra til å illustrere hvordan sterke følelser ikke kategorisk regnes som noe «verdslig» som må utestenges fra den digitale offentlighetens fornuftsdiskurs. Hilde, som publiserte et blogginnlegg om sin avdøde søster og hennes erfaringer med feildiagnostisering, fortalte eksplisitt i innlegget hvor sint og lei seg hun var mens hun skrev det. Hilde uttrykte en selvrefleksivitet overfor egne følelser, samt et ønske om å «si ifra», som hun sier i intervjuet. Altså hadde hun en hensikt om å belyse og informere om et problem med potensielt spekulativ behandling av pasienter. Line forteller på sin side hvordan sinnet hun føler over enkelte samfunnsproblemer får henne til å ligge våken og tenke ut motargumenter, som hun dagen etter får ut i engasjerende debattinnlegg. Her er det også sterke følelser i sving i ytringsaktiviteten, men som Line bruker konstruktivt – eksempelvis til å sette politikere på plass eller til å ta til motmæle mot urettferdighet.

Eksemplene fra Hilde og Line nyanserer hva slags ytringer som kan forstås innenfor fornuftsdiskursen og saklighetsstrategien, og kan videre tolkes i lys av Chantal Mouffes «agonistiske pluralisme» og hennes vektlegging av at sterke følelser ikke bør fjernes fra offentlig diskusjon, da hun anser følelser som en sentral del av både politikk og samfunnsliv (Mouffe, 1999, s. 756).

Disse eksemplene illustrerer at informantene ikke konsekvent holder følelser utenfor når de deltar i nettverks-offentlighetene på sosiale medier. Informantenes vektlegging av fakta fremfor følelser i beskrivelsene av ytringsaktiviteten sin, kan også tolkes i lys av at de er underlagt visse betingelser som meningsytrere, i tillegg til å være kompetente kvinner som manøvrerer aktivt i offentligheten. Flere av informantene påpeker at det å ha fakta i orden «gjør det lettere å ytre seg», for å sitere Line. Hvis en blir tatt i faktafeil «mister du troverdighet», forteller Maria, mens Sara understreker at «man skal ikke kaste seg ut i ting man ikke føler seg trygg på». Den objektiviserende e-gallen kvinnelige meningsytrere potensielt utsettes for, kan gjøre det vanskeligere for kvinner å bli tatt seriøst i nettverks-offentlighetene. At man i hvert fall ikke kan bli «tatt på fakta», virker som en måte for flere av informantene å takle slike utfordringer på. Dette poenget utdypes i de neste avsnittene.

6.4 Objektivisering og kjønnsstereotyper

Ut fra informantenes beretninger virker det som at mesteparten av den e-gallen de mottar består av personangrep eller angrep på utseende og seksualitet, noe som samsvarer med tidligere forskning på kjønnsstrakassering på internett (Herring, 1999). Denne seksualiserte e-gallen kan forstås ut fra en selv-objektiveringslogikk som nett-trollene tilsynelatende forholder seg til. Objektiviserings-teorien (Frederickson & Roberts, 1997) går ut på at kvinner i dag har en sterk tendens til å vurdere seg selv gjennom et «mannlig», objektiviserende blikk og tillegge mye av sin egenverdi til utseendet og seksuell tiltrekningskraft. I hvilken grad kvinnene gjør dette har ikke vært noe hovedfokus i informantintervjuene, og få av dem ytrer i det hele tatt vurderinger av eget utseende.-

Imidlertid ser en slik selv-objektiveringsteori ut til å ligge til grunn for logikken bak utseendebasert og seksualisert e-galle, da nett-troll virker å tro at å kalle kvinner «lesber», stygge, frigide og lignende er en effektiv hersketeknikk. Selv-objektivering som konsept kan enkelt knyttes til tradisjonelle kjønnsstereotyper, der kvinner objektiviseres som «redskaper» for mannlig tilfredsstillelse på ulike vis (Langton, 2009; Nussbaum, 1995; 1999; 2010).

Flere av mine informanter viser motstand overfor slik objektivisering ved å nekte å bli fratatt handlekraft og kompetanse (fortsetter å ytre seg o.l.). Slik e-galle kan imidlertid være vanskelig å besvare saklig, noe som potensielt kan gi nett-troll en opplevelse av at oppførselen deres har en effekt. Slik illustrerer seksualisert og objektiviserende e-galle begrensningene ved å anvende saklighetsstrategien i meningsytring: Det er ikke i alle situasjoner kvinnene like enkelt kan gripe til saklige argumenter eller motbevise en påstand ved å referere til fakta. At selv informantene mine, som fronter relativt seriøse og kompetente ytringsroller, opplever angrep som er stikk i strid med disse rollene, indikerer hvor vanskelig det kan være å verne seg mot slik e-galle og bli tatt alvorlig som kvinnelig meningsytrer i nettverksøffentlighetene.

Hvis seksualisert e-galle får flere i kommentarfelt og i andre deler av nettverksøffentlighetene, risikerer man dessuten at kjønnsstereotyper vedvarer i offentlighetene i vårt selverklærte likestillingssamfunn. Dette kan i sin tur bidra til at kvinnelige meningsytrere sliter med å bli tatt seriøst, samme hvor saklige og kunnskapsrike de er, samt at yngre og uerfarne meningsytrere kvier seg mer for å heve stemmen i offentligheten.

Én av informantene, Sara, er opptatt av å understreke at også menn blir utsatt for e-galle og at mye av e-gallen hun har mottatt har kommet fra andre kvinner. Generelt sett inntar informantene i svært liten grad noen offerrolle i intervjuene, og ingen av dem har blitt «skremt til taushet» selv om de sitter på ubehagelige opplevelser.

6.5 Mulige mestringsteknikker

Saklighetsstrategien kan også forstås som en mestringsteknikk når det gjelder å ytre seg overfor debatt deltakere som fremsetter e-galle. Flere av informantene vektlegger at det kan være smart å møte følelsesladet og usaklig kritikk på en høflig og saklig måte. Med utgangspunkt i fornufts- og følelsesdiskursene til den digitale offentlighetens kultur, kan man igjen si at en slik reaksjonsmåte får mening ut fra fornuftsdiskursens rasjonelle kode. Denne koden mener jeg kan sies å ha mange fellestrekk med Alexander og Smiths demokratiske kode, som skaper frihetsdiskursen: I den digitale offentlighetens kultur konstrueres fornuftige meningsyttere symbolsk som rolige, kontrollerte og oppegående, og settes opp mot følelsesstyrte meningsyttere som konstrueres symbolsk ved hjelp av den irrasjonelle koden. Disse er derimot oppfarende, følelsessterke og forstyrrede – noe som kan gjøre det meningsfylt å prøve å «snakke dem til fornuft» (jf. Alexander & Smith, 2002, s. 235–236).

Ulike former for *framing*, som at informantene «rammer inn» opplevelser med e-galle som ufarlig, men irriterende, eller at de fortolker oppførselen til nett-troll innenfor situasjonsrammer de kan ufarliggjøre eller ta avstand fra, kan forstås som en annen type mestringsteknikk (jf. Goffman, 1974). Noe av denne *framingen* kan sies å struktureres av følelsesdiskursen og dennes irrasjonelle kode, eksempelvis når nett-trollene rammes inn som kvinnehatende, mindre oppegående og uføretrygdede menn.

Unnvikelsesteknikken er en mer passiv mestringsteknikk informantene benytter seg av. Her forholder de seg til e-galle ved nettopp å ikke forholde seg til den. Det gjøres ved at de unngår kommentarfeltene hvis de har ytret seg på eksempelvis en nettavis, eller lar være å gå inn i langvarige diskusjoner med nett-troll som skriver på bloggene deres eller andre sosiale medier-profiler. Noen av informantene påpeker imidlertid at det å vise at de får med seg stygge kommentarer kan bidra til å redusere det lave sosiale nærværet og «deindividueringen» (Lee, 2005; Suler, 2004), som fort oppstår i nettkommunikasjon.

Flere av informantene påpeker videre at man «må tåle litt» når man velger å delta i offentlig debatt, et synspunkt som også kan trekkes opp mot Mouffes (1999) agonistiske pluralisme. Dessuten understreker flere av dem at de hyggelige tilbakemeldingene i overveiende grad gjør opp for de negative, mens et par av dem mener at enkelte kvinner er vel «hårsåre» i møte med offentlig meningsbrytning og diskusjon.

6.6 Den digitale offentlighetens kultur

Internettforskningen har som kjent av ulike grunner sett digitale nettverks-offentligheter i lys av det habermasianske idealet om deliberativt demokrati. Noen mener det er umulig å overføre Habermas sin forståelse av den offentlige sfære

til slike nettverksoffentligheter, blant annet fordi man vanskelig kan snakke om én felles offentlig sfære på internett og at denne er preget av kommunikatív handling og herredømmefrihet (jf. Cavanagh, 2007; Papacharissi, 2008; Enjolras m.fl., 2013). Utviklingen av ulike sosiale medier og nettverksoffentligheter bidrar til en differensiering av temaer, deltakere og argumentasjonsformer som er mulige i offentligheten (jf. Rasmussen, 2008), og faktorer som asynkronitet og mangel på *fysiske cues* for oppførsel kan medføre at folk utagerer mer i nettverksoffentligheter enn i meningsutveksling ansikt-til-ansikt (jf. Suler, 2004).

Til tross for disse og andre faktorer som endrer premissene for offentligheten på sosiale medier, tyder innstillingen til mine informanter på at Habermas' idealer lever sterkt som norm hos disse kvinnene. De er forkjempere for en rasjonell diskurs som er forankret i faktainformasjon, noe som gir god resonans i Habermas' vektlegging av at kraften i det bedre argument skal være det avgjørende i offentlig diskusjon, ikke egeninteresser, følelser eller statusmarkører (jf. Habermas, 1999; Fraser, 1990). Informantenes preferanse for saklige meningsytringer og konstruktive debatter kan også tolkes i lys av forekomsten av objekterende e-galle (jf. Herring, 1999; Nussbaum, 2010; Jane, 2012). Ved å verne om egen integritet og kompetanse som meningsytrere, og ved å forsikre seg om at de forholder seg til korrekte fakta, virker det som informantene opplever å sitte tryggere i offentligheten: Når de har sitt på det rene, blir det vanskeligere å angripe dem. Imidlertid blir flere av dem likevel utsatt for objekterende e-galle, en tendens som potensielt kan ha uheldige følger for hva slags roller kvinner tilskrives i offentligheten (Nussbaum 1999; 2010; Heflick & Goldenberg, 2011; Jane, 2012).

Kvinnenes meningsskaping rundt egen ytringsaktivitet kan som nevnt forstås i lys av fornufts- og følelsesdiskursene som kjennetegner den digitale offentlighetens kultur. Dette innebærer imidlertid ikke at sterke følelser er forvist til nettdebattanter som informantene kan sies å konstruere symbolsk ved hjelp av følelsesdiskursens irrasjonelle kode. Ved siden av å ha en preferanse for habermasianske offentlighetsidealene, viser informantene at egne følelser kan være en drivkraft for offentlig deltakelse og for å sette tabubelagte temaer i et offentlig søkelys. Samtidig erkjenner flere av dem at sterke følelser generelt er en del av meningsutvekslinger i nettverksoffentlighetene, og at det ikke nødvendigvis er et onde – i hvert fall ikke om følelsene brukes på en konstruktiv fremfor en skadelig måte. Picone (2011) har allerede vist at engasjement og følelsesmessige reaksjoner er sentralt i folks ytringsmotivasjoner innenfor nettverksoffentligheter. Og i lys av informantenes beretninger og bruk av nærhetsstrategien, kan følelser forstås som et viktig element i begge diskursene til den digitale offentlighetens kultur, selv om de av informantene gis mening symbolsk på to ulike måter (jf. den rasjonelle/ irrasjonelle koden). Dette åpner for at vektleggingen av følelser og personlige erfaringers plass i offentligheten, som blant andre Fraser (1990),

Mouffe (1999) og Calhoun (2013) har kommet med, også kan bidra til å beskrive den digitale offentlighetens kultur.

Simmels sosiabilitetsbegrep er tidligere blitt anvendt for å forstå den «rent sosiale» samhandlingen og kommunikasjonen som nettverksoffentligheter og ny teknologi gjør enklere og mindre ressurskrevende (Benkler, 2006; boyd, 2011). Eksempelvis har Wendy Griswold (2013, s. 153) beskrevet chatting på nettet og SMS-kommunikasjon blant tenåringer med referanse til Simmels begrep, mens Anne Krogstad (2013) har brukt begrepet for å forstå blant annet kommentering av profilbilder på Facebook.

Da mitt hovedfokus i masteroppgaven har vært meningsutveksling på sosiale medier som kan regnes som en del av offentlig ordskifte, kan man argumentere for at sosiabilitetsbegrepet er mindre velegnet: Jeg har ikke vært opptatt av kommunikasjon på sosiale medier som kun har det «sosiale samværet» som formål og der deltakerne ikke har noen «ytre» hensikter med inn i samhandlingen (Simmel, 1971; Brekke, 2002). Likevel mener jeg at visse trekk ved sosiabiliteten som form kan beskrive betingelser ved den digitale offentlighetens kultur. Simmel vektla at sosiabilitetens form forutsatte at deltakerne måtte holde sine dypeste følelser og indre egenskaper utenfor samværet, blant annet for at det skulle være enkelt å skifte samtaletema (Simmel, 1971, s. 130–131, 137). Informantenes behandling av personlige temaer på en «allmenn» måte passer godt overens med denne betingelsen for sosiabiliteten. Blant offentlighetens etablerte premisser er at den skal være en arena for diskusjon av saker av allmenn interesse. Samtidig utfordrer nettverksoffentlighetene hva som er mulig å diskutere offentlig (jf. Rasmussen, 2008; Haugseth, 2013; Keane, 2000). Kanskje denne betingelsen for Simmels sosiabilitet således også kan si noe om en av betingelsene for meningsytring i den nye digitale offentligheten, slik informantene ser ut til å oppleve den: Differensieringen av offentligheten med hensyn til mulige temaer, deltakere og uttrykksformer bør håndteres ved å bevare et element av «allmennhet» i meningsytringene. En slik allmenngjøring kan muligens forstås som sentralt for den digitale offentlighetens kultur fordi den kan bidra til å motvirke overdreven fragmentering (jf. Habermas, 2009) og personalisering av offentligheten (jf. Papacharissi, 2008).

Goffmans ([1967]1982) innsikter om ansikt-til-ansikt-samhandling som et interaksjonsrituale ser ut til å kunne fange noen av utfordringene ved den nye digitale offentlighetens kultur. Dette fordi interaksjonsritualet sier noe sentralt om hva som skiller en fysisk offentlighet fra en digital nettverksoffentlighet: I det ene tilfellet er samhandlingen preget av synkronitet og fysisk nærvær, noe som betyr at man aktivt må forholde seg til hvordan de andre deltagerne oppfatter situasjonen og hvordan de reagerer i interaksjonen. I det andre tilfellet er interaksjonen, eller snarere kommunikasjonen, derimot preget av asynkronitet og fysisk usynlighet. Dette innebærer at man lettere kan overse de andre

deltakernes forståelse av diskusjonssituasjonen og reaksjonene deres, noe som gjør det vanskeligere å oppnå både en felles stemning, et felles fokus og en tydelig bevissthet om de andre som deltakere (jf. Goffman, 1982; Brekke, 2002; Suler, 2004). Allerede i *The Presentation of Self in Everyday Life* ([1959]1969) vektla Goffman viktigheten av å få informasjon om de andre deltakerne i en samhandlingssituasjon gjennom de inntrykkene individet gir eller mer indirekte, avgir. Slik informasjon mente han bidro til å definere den gjeldende situasjonen og muliggjøre vellykket samhandling (Goffman, 1969, s. 13–18). Slik informasjon kan være vanskeligere tilgjengelig i en nettverksoffentlighet, blant annet fordi massen av deltakere kan være uoversiktlig (jf. boyds usynlige publikum, 2007; 2011) og samtidig lettere å overse (jf. Suler, 2004). Når man også kan si at den digitale offentlighetens kultur er preget av to motstående diskurser som mening kan konstrueres i lys av, blir det desto vanskeligere å oppnå en felles stemning og fokus, eller situasjonsdefinisjon. Goffman vektla dessuten det rituelle elementet i samhandlingen, der det å respektere eller «tilbe» hverandres selv stod sentralt (Goffman; 1982; Hughes et.al., 2003, s. 197–198).

Som illustrert av tidligere forskning på internettkommunikasjon, og gjennom en del av mitt analysearbeid, er ikke en slik gjensidig respekt for andres selv et gjennomgående trekk ved all kommunikasjonen i nettverksoffentligheter. Ulike måter å bøte på et manglende felles sosialt nærvær i digitale nettverksoffentligheter, kan forsøksvis gjøre kommunikasjon i sosiale medier mer velsmurt. Noen av mestringsteknikkene mine informanter forteller om, som å vise at de er til stede i nettdebattene eller å oppklare misforståelser, tydeliggjøre sitt perspektiv og lignende, kan kanskje bidra til at elementer ved Goffmans samtalerituelle fester seg bedre i nettverksoffentlighetene generelt, ikke bare mellom samtale-deltakere som i utgangspunktet deler en felles stemning, fokus og bevissthet.

Særtrekk ved nettverksoffentlighetene, som søkbarhet, varighet, replisérbarhet, skalérbarhet og usynlige publikum, samt svekkelsen av fysiske og økonomiske hindere for kommunikasjon og fraværet av ansvarlige redaktører og moderatorer på mange sosiale medier, legger også visse betingelser for ytring i den nye digitale offentligheten. For mine informanter innebærer disse særtrekke-kene blant annet at det blir desto viktigere å følge normer for saklighet, redelighet og høflighet, da eksempelvis spredning av usaklige følelsesutbrudd potensielt kan ødelegge den kompetente «masken» (Goffman, 1982) de har i nettverks-offentlighetene. Å bevare denne masken blir muligens enda viktigere sett i lys av objektiviserende e-galle disse og andre kvinnelige meningsytrere blir gjenstand for. Å gjøre ens beste for å bli tilskrevet en rolle innenfor fornuftsdiskursen i den digitale offentlighetens kultur, ved å trekke på spesielle egenskaper, kunnskap og preferanser for fakta, kan oppleves som et vern mot objektivisering og fraskrivelse av troverdighet og kompetanse (Nussbaum, 1999; 2010; Langton, 2009).

6.7 Oppsummering

Masteroppgaven min har vist hvordan noen sentrale, kvinnelige meningsytrere opplever og forstår betingelsene i den digitale offentlighetens kultur på sosiale og andre digitale medier, inkludert hva de opplever å kunne og ikke kunne ytre seg om, hvordan de kan ytre seg, og hvordan de håndterer glidende overganger mellom personlig, privat og profesjonelt liv.

Hva slags e-galle de opplever å motta, hvordan dette kan forstås i lys av feministisk objektiviseringsteori og sosialpsykologi, hvordan de forstår nett-troll i en interaksjonskontekst og hvordan de håndterer e-galle og generell usaklighet i nettdebatt, er blitt belyst. Med et fokus på meningsytrernes egne opplevelser, samt på deres meningsskaping og håndtering overfor egen ytringsaktivitet og e-galle, mener jeg oppgaven kan gi et nyttig perspektiv på hvordan nettverks-offentligheter på sosiale medier kan arte seg for enkelte aktive, offentlige meningsytrere.

Som diskutert i metodekapittelet har jeg imidlertid intervjuet en bestemt gruppe av kvinnelige meningsytrere, noe som gjør det vanskelig å si om erfaringene og opplevelsene deres deles av andre slags offentlige meningsytrere. Dessuten består datamaterialet mitt av semistrukturerte dybdeintervjuer, fremfor av faktiske meningsytringer informantene har fremsatt offentlig – til tross for at jeg har sett på noen av tekstene deres i forbindelse med utvalg og intervjuforberedelser. Dermed kan jeg si lite om informantenes faktiske praksis og deltakelse i den digitale offentligheten, selv om jeg henviser til potensielle praksiser underveis i oppgaven. Videre tekstlige studier, eksempelvis av den praktiske bruken av nærhets- og saklighetsstrategien i offentlig meningsytring, kunne derfor ha vært interessante. Ettersom foreliggende internettstudier i stor grad har fokusert på analyse av skreven tekst, mener jeg imidlertid at analyse av i utgangspunktet muntlige intervjuer⁷⁰ med brukere av sosiale medier som offentlighetsarena har sin plass i denne forskningen – og kan bidra med nyttige innsikter.

Mestringsteknikkene flere av informantene benytter seg av i møte med blant annet e-galle skisserer en rolle som fort underkommuniseres i forbindelse med medieomtale av netthets og kvinner: I intervjuene inntar informantene mine i stor grad en rolle som vanskelig kan beskrives som en offerrolle. I stedet benytter de seg av *frames* og distansering fra følelsesdiskursen når de omtaler nett-troll og e-galle, og lar seg i liten grad plasseres ut fra de objektivierende kjønnsstereotypiene som nett-troll kan gripe til. Flere av informantene mener at det å møte krasse tilbakemeldinger og usaklig kritikk på en høflig og saklig måte, samt å forklare meningene og argumentene sine (enda) bedre når motdebattanter blir

70. Selv om disse er blitt transformert til tekst i form av transkripsjoner og slik sett er «svekgede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler» (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 186–187).

aggressive, kan bedre ytringsklimaet i kommentarfelt og andre sosiale nettverks-offentligheter. Dette viser at å ta kategorisk avstand fra følelsesdiskursen ikke nødvendigvis er den beste måten å forholde seg til den digitale offentlighetens kultur. Ved å hjelpe nett-troll og andre usaklige eller uerfarne nettdebattanter med å ta til seg elementer fra fornuftsdiskursens rasjonelle kode, kan man potensielt oppnå en nettdebatt som ikke fremmedgjør bestemte meningsytrere.

Begrepsparet saklighets- og nærhetsstrategien er mitt forsøk på en konseptuell generalisering, i tråd med oppgavens analytiske inspirasjon fra stegvis-deduktiv induktiv metode. I analysearbeidet jobbet jeg meg frem til dette begrepsparet ved å trekke på foreliggende teori og empiri jeg mente kunne støtte oppom begrepsparet og bidra til å gi det en gyldighet utover mine konkrete funn (jf. Tjora, 2012, s. 215). Her har både Alexander og Smiths diskursive kulturanalyse, nyere sosiologiske kulturperspektiver, objektiviseringsteori og forskning på netthets og kjønnsforskjeller i internettkommunikasjon vært særlig sentralt. Som jeg har argumentert for underveis i oppgaven, er det mulig at disse strategiene kan ha en særskilt betydning for kvinnelige meningsytrere. Som en konseptuell generalisering mener jeg likevel at begrepsparet kan ha en mer generell gyldighet i meningyttring i den digitale offentlighetens kultur. I så måte kunne begrepsparet være et interessant inntak i dybdeintervjuer med andre slags meningsytrere, eller – som nevnt – være et verktøy i analyse av faktiske offentlige ytringer, ettersom det virker å kunne være et nyttig redskap i manøvrering mellom det personlige, private og offentlige i nettverks-offentlighetenes kollapsede kontekster.

Litteraturliste

- Aakvaag, Gunnar C. (2010). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo. Abstrakt forlag AS
- Abril, Patricia Sánchez, Levin, Avner & Del Riego, Alissa (2012). Blurred Boundaries: Social Media Privacy and the Twenty-First-Century Employee. *American Business Law Journal*, 49(1), 63–124. doi: 10.1111/j.1744–1714.2011.01127.x
- Adams, Carol J. (1996). "This Is Not Our Fathers' Pornography:' Sex, Lies, and Computers. I Charles Ess (red.), *Philosophical Perspectives on Computer-Mediated Communication* (s 147–170). Albany: State University of New York Press
- Alexander, Jeffrey C. (2006). *The Civil Sphere*. London and New York. Oxford University Press
- Alexander, Jeffrey C., & Smith, Philip (1993). The discourse of American civil society: A new proposal for cultural studies. *Theory and society*, 22(2), 151–207. doi: 10.1007/BF00993497
- Alexander, Jeffrey C. & Smith, Philip (2001). The Strong Program in Cultural Theory: Elements of a Structural Hermeneutics. I Jonathan H. Turner (red.), *Handbook of Sociological Theory* (s 135–150). Dordrecht: Kluwer
- Alexander, Jeffrey C. & Smith, Philip (2002). The Discourse of American Civil Society: A New Proposal for Cultural Studies. I Lyn Spillman (red.), *Cultural Sociology* (utdrag) (s 233–244). Oxford: Blackwell Publishing
- Alonzo, Mei & Aiken, Milam (2004). Flaming in electronic communication. *Decision Support Systems*. 36(3), 205–213. doi: 10.1016/S0167–9236(02)00190–2
- Augoustinos, Martha, Walker, Iain & Donaghue, Ngaire (2006). *Social Cognition. An Integrated Introduction* (2. utg.). London. SAGE Publications Ltd
- Barabási, Albert-László (2011). Introduction and Keynote to A Networked Self. I Zizi Papacharissi (red.), *A Networked Self. Identity, Community, and Culture on Social Network Sites* (s 1–14). New York: Routledge
- Benkler, Yochai (2006). *The Wealth of Networks How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Haven and London. Yale University Press
- Biber, Jodi K., Doverspike, Dennis, Baznik, Daniel, Cober, Alana & Ritter, Barbara A. (2002). Sexual Harassment in Online Communications: Effects of Gender and Discourse Medium. *CyberPsychology & Behavior*, 5(1), 33–42. doi: 10.1089/109493102753685863

- boyd, danah (2007). Why Youth Heart Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. *The Berkman Center for Internet & Society Research Publication Series*. 16: 119–142. Hentet fra: <http://sjudmc.net/lyons/civicmedia1/wp-content/uploads/2013/09/boyd-Why-teens-heart-social-media.pdf>
- boyd, danah (2011). Social Network Sites as Networked Publics. Affordances, Dynamics, and Implications. I Zizi Papacharissi (red.), *A Networked Self. Identity, Community, and Culture on Social Network Sites* (s 39–58). New York: Routledge
- boyd, danah (2014). *It's Complicated. The Social Lives of Networked Teens*. New Haven and London: Yale University Press. Hentet fra: <http://www.danah.org/itscomplicated/>
- boyd, danah, Golder, Scott & Lotan, Gilad (2010). Tweet, Tweet, Retweet: Conversational Aspects of Retweeting on Twitter. Paper presentert på den 43. *Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS)*, Hawaii 5. – 8. januar 2010. doi: 10.1109/HICSS.2010.412
- Brake, David (2007). Personlige bloggere og deres publikum: Hvem tror bloggerne at de snakker med?. I Marika Lúders, Lin Prøitz og Terje Rasmussen (red.), *Personlige medier. Livet mellom skjermene* (s 141–163). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Brandtzæg, Petter Bae og Lúders, Marika (2009). *Privat 2.0: Person- og forbrukervern i den nye medievirkeligheten*. Oslo. SINTEF IKT. Hentet fra: <http://www.sintef.no/upload/Konsern/Media/Person%20og%20forbrukervern.pdf>
- Brante, Thomas (1994). Teori och typologi: Om förhållandet mellan makrosociologi, institutionella sfärer och social handling. *Sociologisk Forskning*, 31(2), 3–25. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/20850096>
- Brekke, Jan-Paul (2002). Samtalekulturen i diplomatiet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 2002, (4), 541–554. Hentet fra: http://www.idunn.no/ts/tfs/2002/04/foredrag_-_aktuell_debatt_samtalekulturen_i_diplomatiet?highlight=#highlight
- Buckels, Erin E., Trapnell, Paul D. & Paulhus, Delroy L. (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and Individual Differences*. 67, 97–102. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.016>
- Butler, Judith (1988). Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519–531. doi: 10.2307/3207893
- Byerly, Carolyn M. & Ross, Karen (2006). *Women & Media. A Critical Introduction*. Oxford. Blackwell Publishing

- Calhoun, Craig (2013). The Problematic Public: Revisiting Dewey, Arendt, and Habermas. Paper presentert på Vilhelm Auberts minneseminar, Institutt for samfunnsforskning 18. oktober 2013.
- Calogero, Rachel M., Herbozo, Sylvia & Thompson, J. Kevin (2009). Complimentary Weightism: The Potential Costs of Appearance-Related Commentary for Women's Self-Objectification. *Psychology of Women Quarterly*, 33(1), 120–132. doi: 10.1111/j.1471-6402.2008.01479.x
- Castells, Manuel (1997). *The Power of Identity*. Oxford. Blackwell Publishers
- Castells, Manuel (2010). *The Information Age: Economy, society, and culture* (2. utg). Chichester, West Sussex. Wiley-Blackwell
- Cavanagh, Allison (2007). *Sociology in the Age of the Internet*. Maidenhead, England. Open University Press
- Chaffee, Steven H. & Metzger, Miriam J. (2001). The End of Mass Communication?. *Mass Communication and Society*, 4(4), 365–379. doi: 10.1207/S15327825MCS0404_3
- Coleman, E. Gabriella (2012). Phreaks, Hackers, and Trolls: The Politics of Transgression and Spectacle. I Michael Mandiberg (red.), *The Social Media Reader* (s 99–119). New York: New York University Press
- Dahlgren, Peter (2005). The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation. *Political Communication*, 22(2), 147–162. doi: 10.1080/10584600590933160
- Davison, Patrick (2012). The Language of Internet Memes. I Michael Mandiberg (red.), *The Social Media Reader* (s 120–134). New York: New York University Press
- Dijk, José van (2013). *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*. Oxford. Oxford University Press
- Dijk, Jan A. G. M. van (2012). *The Network Society* (3. utg). London. SAGE Publications Ltd
- Domingo, David (2008). Interactivity in the daily routines of online newsrooms: dealing with an uncomfortable myth. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(3), 680–704. doi: 10.1111/j.1083-6101.2008.00415.x
- Donath, Judith S. (1999). Identity and deception in the virtual community. I Peter Kollock & Marc Smith (red.), *Communities in Cyberspace* (s 27–57). London: Routledge
- Durkheim, Émile ([1912]2008). *The Elementary Forms of Religious Life*. I Lambeck, Michael (red.), *A Reader in the Anthropology of Religion* (utdrag) (s 37–47). Oxford: Blackwell Publishing Ltd

- Ekern, Lise (2013). Blogg og private tekster på Internett – ikke til fri bruk for forsker. *Forskningsetikk*, 13(1), 14–15
- Ellison, Nicole B., Lampe, Cliff, Steinfield, Charles & Vitak, Jessica (2011). With a Little Help from My Friends: How Social Network Sites Affect Social Capital Processes. I Zizi Papacharissi (red.), *A Networked Self. Identity, Community, and Culture on Social Network Sites* (s124–145). New York: Routledge
- Enjolras, Bernard, Karlsen, Rune, Steen-Johnsen, Kari og Wollebæk, Dag (2013). *Liker – liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*. Oslo. Cappelen Damm Akademisk
- Enjolras, Bernard, Steen-Johnsen, Kari & Karlsen, Rune (2014). *Valgkampen 2013 på Twitter. Sosiale medier som kritisk offentlighet*. Oslo. Institutt for samfunnsforskning. Hentet fra: [http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2014/2014-003/\(language\)/nor-NO](http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2014/2014-003/(language)/nor-NO)
- Eriksen, Erik Oddvar & Weigård, Jarle (1999). *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati. Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*. Bergen. Fagbokforlaget
- Fagerjord, Anders (2007). Å skape en mal: Preskripter i personlige medier. I Marika Lüders, Lin Prøitz og Terje Rasmussen (red.), *Personlige medier. Livet mellom skjermene* (s 164–185). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Fangen, Katrine (2010). *Deltagende observasjon* (2. utg). Bergen. Fagbokforlaget
- Finn, Jerry & Banach, Mary (2000). Victimization Online: The Downside of Seeking Human Services for Women on the Internet. *CyberPsychology & Behavior*, 3(5), 785–796. doi: 10.1089/10949310050191764.
- Fleming, Marie (1995). Women and the «Public Use of Reason». I Johanna Meehan (red.), *Feminists Read Habermas: Gendering the Subject of Discourse* (s 117–137). New York og London: Routledge
- Fraser, Nancy (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, (25/26), 56–80. doi: 10.2307/466240
- Fraser, Nancy (2002). After the Family Wage: A Postindustrial Thought Experiment. I Constance L. Mui & Julien S. Murphy (red.), *Gender Struggles: Practical Approaches to Contemporary Feminism* (s 69–94). Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers
- Fredrickson, Barbara L. & Roberts, Tomi-Ann (1997). Objectification Theory. Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21(2), 173–206. doi: 10.1111/j.1471-6402.1997.tb00108.x

- Gecas, Viktor & Schwalbe, Michael L. (1983). Beyond the Looking-Glass Self: Social Structure and Efficacy-Based Self Esteem. *Social Psychology Quarterly*, 46(2), 77–88. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/3033844>
- Glaser, Barney & Strauss, Anselm (1967). *The Discovery of Grounded Theory*. Chicago. Aldine
- Gobo, Giampietro (2010). *Doing Ethnography*. London. SAGE Publications Ltd
- Goffman, Erving ([1967]1982). *Interaction Ritual. Essays on Face-to-face behavior*. New York. Pantheon Books
- Goffman, Erving ([1959]1969). *The Presentation of Self in Everyday Life*. London. Penguin Books
- Goffman, Erving (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York. Harper Colophon Books. Harper & Row, Publishers
- Goffman, Erving ([1959]1992). *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo. Pax
- Goldberg, Greg (2010). Rethinking the public/virtual sphere: The problem with participation. *New Media & Society*, 13(5), 739–754. doi: 10.1177/146144810379862
- Graham, Sage Lambert (2007). Disagreeing to agree: Conflict, (im) politeness and identity in a computer-mediated community. *Journal of Pragmatics*. 39(4), 742–759. doi: 10.1016/j.pragma.2006.11.017
- Granovetter, Mark S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/2776392>
- Gripsrud, Jostein (2007). *Mediekultur, mediesamfunn* (3. utg). Oslo. Universitetsforlaget AS
- Griswold, Wendy (2013). *Cultures and societies in a changing world* (4. utg). Thousand Oaks. SAGE Publications, Inc.
- Habermas, Jürgen (1991). *Borgerlig offentlighet – dens framvekst og forfall. Henimot en teori om det borgerlige samfunn* (2. utg). Oslo. Gyldendal Norsk Forlag
- Habermas, Jürgen (1992). Further Reflections on the Public Sphere. I Craig Calhoun (red.), *Habermas and the Public Sphere* (s 421–461). Cambridge, MA: The MIT Press
- Habermas, Jürgen (1999). *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo. Ad Notam Gyldendal AS

- Habermas, Jürgen (2002). Offentlighetens sosiale strukturforvandling. I Jürgen Habermas, *Borgerlig offentlighet – dens framvekst og forfall. Henimot en teori om det borgerlige samfunn* (s 131–168). Oslo: Gyldendal
- Habermas, Jürgen (2006). Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research. *Communication Theory*, 16(4), 411–426. doi: 10.1111/j.1468–2885.2006.00280.x
- Habermas, Jürgen (2009). *Europe. The Faltering Project*. Cambridge. Polity Press
- Halder, Debarati & Jaishankar, K. (2012). *Cybercrime and the Victimization of Women: Laws, Rights and Regulations*. Hershey, Pennsylvania. IGI Global
- Hardaker, Claire (2010). Trolling in asynchronous computer-mediated communication: From user discussions to academic definitions. *Journal of Politeness Research*, 6(2), 215–242. doi: 10.1515/JPLR.2010.011
- Harding, Sandra (1986). *The Science Question in Feminism*. Ithaca and London. Cornell University Press
- Haugseth, Jan Frode (2013). *Sosiale medier i samfunnet*. Oslo. Universitetsforlaget
- Heflick, Nathan A. & Goldenberg, Jamie L. (2011). Sarah Palin, A Nation Object(ify)s: The Role of Appearance Focus in the 2008 U.S. Presidential Election. *Sex Roles*. 65(3–4), 149–155. doi: 10.1007/s11199–010–9901–4
- Heldman, Caroline & Cahill, Michael (2007). The Beast of Beauty Culture: An Analysis of the Political Effects of Self-Objectification. Paper forberedt til *The Western Political Science Association conference*, Las Vegas 8. – 10. mars 2007.
- Hentet fra: <http://hilo.hawaii.edu/~tbelt/Pols433-Reading-TheBeastOfBeautyCulture.pdf>
- Heldman, Caroline & Wade, Lisa (2011). Sexualizing Sarah Palin. The Social and Political Context of the Sexual Objectification of Female Candidates. *Sex Roles*. 65(3–4), 156–164. doi: 10.1007/s11199–011–9984–6
- Heng, Michael S. H. & de Moor, Aldo (2003). From Habermas's communicative theory to practice on the internet. *Information Systems Journal*, 13(4), 331–352. doi: 10.1046/j.1365–2575.2003.00144.x
- Herring, Susan C. (1996). Posting in a different voice: Gender and ethics in computer-mediated communication. I C. Ess (red.), *Philosophical perspectives on computer-mediated communication* (s 115–145). Albany: SUNY Press

- Herring, Susan C. (1999). The Rhetorical Dynamics of Gender Harassment On-Line. *The Information Society: An International Journal*, 15(3), 151–167. doi: 10.1080/019722499128466
- Herring, Susan C. (2000). Gender Differences in CMC: Findings and Implications. *The CPSR Newsletter*, 18(1). Hentet fra: <http://cpsr.org/issues/womenintech/herring/>
- Herring, Susan C. (2002). Cyber Violence: Recognizing and Resisting Abuse in Online Environments. *Asian Women*, 14 (Summer), 187–212. Hentet fra: <http://ella.slis.indiana.edu/~herring/violence.html>
- Herring, Susan C. (2002b). Computer-Mediated Communication on the Internet. *Annual Review of Information Science and Technology*, 36(1), 109–168. doi: 10.1002/aris.1440360104
- Herring, Susan C., Kouper, Inna, Scheidt, Lois Ann & Wright, Elijah L. (2004). Women and Children Last: The Discursive Constructions of Weblogs. I L. Gurak, S. Antonijevic, L. Johnson, C. Ratliff & J. Reyman (red.), *Into the Blogosphere: Rhetoric, Community and Culture of Weblogs*. Hentet fra: <http://blog.lib.umn.edu/blogosphere/>
- Herring, Susan, Job-Sluder, Kirk, Scheckler, Rebecca & Barab, Sasha (2002). Searching for Safety Online: Managing ‘Trolling’ in a Feminist Forum. *The Information Society*, 18(5), 371–384. doi: 10.1080/01972240290108186
- Herring, Susan C., Scheidt, Louis Ann, Wright, Elijah & Bonus, Sabrina (2005). Weblogs as a bridging genre. *Information, Technology & People*, 18(2), 142–171. doi: 10.1108/09593840510601513
- Hochschild, Arlie Russell (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, 85(3), 551–575. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/2778583>
- Holstein, J. A. & J. F. Gubrium (2003). Active Interviewing. I J. F. Gubrium & J. A. Holstein (red.), *Postmodern interviewing* (s 67–81). London: Sage Publications
- Hughes, John A., Sharrock, Wes & Martin, Peter J. (2003). *Understanding Classical Sociology* (2. utg). London. SAGE Publications
- Ihlebak, Karoline A. & Løvlie, Anders S. (2014). Users’ experience of editorial control in online discussion forums after the Oslo terror attacks. Paper presentert på *The 5th International Conference on Democracy as Idea and Practice*, Universitetet i Oslo 8. – 9. januar 2014.
- Jacobsen, Dag Ingvar (2000). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand. Høyskoleforlaget AS – Norwegian Academic Press.

- Jakobsen, Siw Ellen (2013). Regelverket for Internett-forskning: Ikke akkurat krystallklart. *Forskningsetikk*, 13(1), 8–9
- Jane, Emma A. (2012). "Your a Ugly, Whorish, Slut". Understandig E-bile. *Feminist Media Studies*. doi: 10.1080/14680777.2012.741073
- Joinson, Adam N. (2007). Disinhibition and the Internet. I Jayne Gackenbach (red.), *Psychology and the Internet: Intrapersonal, interpersonal, and transpersonal implications*. (s 75–92) London: Elsevier Inc., Academic Press
- Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg. Roskilde Universitetsforlag
- Kaplan, Andreas M. & Haenlein, Michael (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*. 53(1), 59–68. Doi: 10.1016/j.bushor.2009.09.003
- Karlsen, Gunhild (2013). *Husmødre på nett: En kvalitativ analyse av husmorbloggeres selvpresentasjon og identitetskonstruksjon*. Masteroppgave. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- Keane, John (2000). Structural Transformations of the Public Sphere. I Kenneth L. Hacker & Jan van Dijk (red.), *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice* (s 70–90). London: SAGE Publications Ltd.
- Keenan, Andrew & Shiri, Ali (2009). Sociability and social interaction on social networking websites. *Library Review*, 58(6), 438–450. doi: 10.1108/00242530910969794
- Krogstad, Anne (2007). En bok, en blogg og en blonde. Personlig politisk lederskap i nye medier. *Sosiologisk tidsskrift*, 15(3), 195–225
- Krogstad, Anne (2013). Avatarpolitikk og visuell retorikk - Profilbilder på Facebook. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54(2), 154–185
- Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg). Oslo. Gyldendal Akademisk
- Lamont, Michèle & Molnár, Virág (2002). The Study of Boundaries in The Social Sciences. *Annual Review of Sociology*, 28, 167–195. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/3069239>
- Landes, Joan (1995). The Public and the Private Sphere: A Feminist Reconsideration. I Johanna Meehan (red.), *Feminists Read Habermas: Gendering the Subject of Discourse* (s 91–116). New York and London: Routledge
- Langton, Rae (2009). *Sexual Solipsism: Philosophical Essays on Pornography and Objectification*. Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780199247066.001.0001

- Larsen, Håkon (2013). *Den nye kultursosiologen*. Oslo. Universitetsforlaget AS
- Lears, T. J. Jackson (1985). The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities. *The American Historical Review*, 90(3), 567–593. doi: 10.2307/1860957
- Lee, Hangwoo (2005). Behavioral Strategies for Dealing with Flaming in an Online Forum. *The Sociological Quarterly*, 46, 385–403. doi: 10.1111/j.1533-8525.2005.00017.x
- Lüders, Marika (2008). Conceptualizing personal media. *New Media & Society*, 10(5), 683–702. doi: 10.1177/1461444808094352
- Lüders, Marika (2009). Becoming More Like Friends. A Qualitative Study of Personal Media and Social Life. *Nordicom Review*, 30(1), 201–216. Hentet fra: http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/279_luders.pdf
- Lökken, Kerstin (2002). «Alla dessa duktiga kvinnor'. Om rätten att få representera sig själv i det offentliga samtalet. Göteborg. Göteborgs stadsmuseum
- Marshall, Catherine & Rossman, Gretchen B. (1989). *Designing Qualitative Research*. Newbury Park. SAGE Publications, Inc.
- Meyrowitz, Joshua (1985). *No sense of place. The impact of electronic media on social behavior*. New York. Oxford University Press
- Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael (1984). *Qualitative Data Analysis. A Sourcebook of New Methods*. London. SAGE Publications Ltd.
- Miller, Hugh (1995). The Presentation of Self in Electronic Life: Goffman on the Internet. Paper presentert på *Embodied Knowledge and Virtual Space Conference*, Goldsmiths' College, University of London juni 1995. Hentet fra: <http://www.dourish.com/classes/ics234cw04/miller2.pdf>
- Moeller, Susan D. (2008). Media and Democracy. I Megan Boler (red.), *Digital Media and Democracy. Tactics in Hard Times* (167–196). Cambridge, MA: The MIT Press
- Mosco, Vincent (2004). *The Digital Sublime: Myth, Power and Cyberspace*. Cambridge, MA. MIT Press
- Mouffe, Chantal (1999). Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?. *Social Research*, 66(3), 745–758. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/40971349>
- Mulvey, Laura (1975). Visual Pleasure and Narrative Cinema. *Screen*, 16(3), s. 6–18. Hentet fra: <http://imlportfolio.usc.edu/ctcs505/mulveyVisualPleasureNarrativeCinema.pdf>

- Negt, Oskar & Kluge, Alexander (1993). *Public Sphere and Experience: Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere*. Minneapolis. University of Minnesota Press
- Nie, Norman H., Hillygus, D. Sunshine & Erbring, Lutz (2002). Internet Use, Interpersonal Relations, and Sociability. A Time Diary Study. I Barry Wellman & Caroline Haythornthwaite (red.), *The Internet in Everyday Life* (s 215–243). Oxford: Blackwell Publishers Ltd
- Norges Offentlige Utredninger, (NOU 1999:27). «Ytringsfrihed bør finde sted». Forslag til ny Grunnlov §. Oslo. Justis- og beredskapsdepartementet
- Norges Offentlige Utredninger, (NOU 2010:14). *Lett å komme til orde, vanskelig å bli hørt – en moderne mediestøtte*. Oslo. Kulturdepartementet.
- Norges Offentlige Utredninger, (NOU 2011:12). *Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag*. Oslo. Kulturdepartementet
- Nowson, Scott & Jon Oberlander (2006). The Identity of Bloggers: Openness and Gender in Personal Weblogs. Paper presentert på *AAAI Spring Symposium Series: Computational Approaches to Analysing Weblogs*, Palo Alto i California 27. – 29. mars 2006
- Hentet fra: <http://www.aaai.org/Papers/Symposia/Spring/2006/SS-06-03/SS06-03-032.pdf>
- Nussbaum, Martha C. (1995). Objectification. *Philosophy and Public Affairs*. 24(4), 249–91. doi: 10.1111/j.1088-4963.1995.tb00032.x
- Nussbaum, Martha C. (1999). *Sex and Social Justice*. New York. Oxford University Press
- Nussbaum, Martha C. (2010). Objectification and Internet Misogyny. I Saul Levmore & Martha C. Nussbaum (red.), *The Offensive Internet* (s 68–87). Cambridge, MA: Harvard University Press
- Oetzel, John G., Ting-Toomey, Stella, Yokochi, Yumiko, Masumoto, Tomoko & Takai, Jiro (2000). A Typology of Facework Behaviors in Conflicts with Best Friends and Relative Strangers. *Communication Quarterly*, 48(4), 397–419. doi: 10.1080/01463370009385606
- Papacharissi, Zizi (2008). The Virtual Sphere 2.0: The Internet, the public sphere and beyond. I Andrew Chadwick & Philip Howard (red.), *Handbook of Internet Politics* (230–245). Oxford: Taylor & Francis Group Ltd
- Parmelee, John H. & Bichard, Shannon L. (2013). *Politics and the Twitter Revolution. How Tweets Influence the Relationship between Political Leaders and the Public*. Lanham, Maryland. Lexington Books

- Parsons, Talcott ([1961] 2002). An Outline of the Social System. I Craig Calhoun et.al. (red.), *Classical Sociological Theory* (2. utg) (s 421–440). Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd
- Peterson, Richard A. (1979). Revitalizing the Culture Concept. *Annual Review of Sociology*, 5, 137–166. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/2945951>
- Peterson, Richard A. & Anand, N. (2004). The Production of Culture Perspective. *Annual Review of Sociology*, 30, 311–334. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/29737696>
- Picone, Ike (2011). Mapping Users' Motivations and Thresholds for Casually «Producing» News. I Jo Pierson, Enid Mante-Meijer & Eugène Loos (red.), *New Media Technologies and User Empowerment* (s 251–269). Frankfurt am Main: Peter Lang
- Putnam, Robert D. (2001). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster
- Rasmussen, Terje (2008). The Internet and Differentiation in the Political Public Sphere. *Nordicom Review*, 29 (2), 73–83. Hentet fra: <http://jclass.umd.edu/classes/jour698m/rasmussen.pdf>
- Rodino, Michelle (1997). Breaking out of Binaries: Reconceptualizing Gender and its Relationship to Language in Computer-Mediated Communication. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 3(3). doi: 10.1111/j.1083–6101.1997.tb00074.x
- Saussure, Ferdinand de (1974). *Course in General Linguistics*. London. Owen
- Savicki, Victor, Lingenfelter, Dawn & Kelley, Merle (1996). Gender Language Style and Group Composition in Internet Discussion Groups. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 2(3). doi: 10.1111/j.1083–6101.1996.tb00191.x
- Schau, Hope Jensen & Gilly, Mary C. (2003). We Are What We Post? Self-Presentation in Personal Web Space. *Journal of Consumer Research*, 30(3), 385–404. doi: 10.1086/378616
- Schmidt, Jan (2007). Blogging Practices: An Analytical Framework. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12, 1409–1427. doi: 10.1111/j.1083–6101.2007.00379.x
- Shirky, Clay (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing without Organizations*. New York: Penguin Books
- Silverman, David (2010). *Doing Qualitative Research* (3. utg). London. SAGE Publications
- Simmel, Georg (1904). The Sociology of Conflict. I. *American Journal of Sociology*, 9(4), 490–525. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/2762175>

- Simmel, Georg ([1910]1971). Sociability. I Donald N. Levine (red.), *On Individuality and Social Forms* (s 127–140). Chicago: The University of Chicago Press
- Smith, Peter K., Mahdavi, Jess, Carvalho, Manuel, Fisher, Sonja, Russell, Shanette & Tippett, Neil (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385. doi: 10.1111/j.1469–7610.2007.01846.x
- Soukup, Charles (1999). The Gendered Interactional Patterns of Computer-Mediated Chatrooms: A Critical Ethnographic Study. *The Information Society: An International Journal*, 15(3), 169–176. doi: 10.1080/019722499128475
- Spillman, Lyn (red.) (2002). *Cultural sociology*. Oxford. Blackwell Publishing
- Stalder, Felix (2012). Between Democracy and Spectacle: The Front-End and Back-End of the Social Web. I Michael Mandiberg (red.), *The Social Media Reader* (s 242–256). New York og London: New York University Press
- Statzel, R. Sophie (2008). Cybersupremacy: The New Face and Form of White Supremacist Activism. I Megan Boler (red.) *Digital Media and Democracy. Tactics in Hard Times* (s 405–428). Cambridge, MA: The MIT Press
- Straffeloven (1902). Lov av 22. mai 1902, nr 10 § 227, første punktum.
- Strauss, Anselm & Corbin, Juliet M. (1990). *Qualitative Data Analysis*. Beverly Hills, California. Sage Publications
- Suler, John (2004). The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 321–326. doi: 10.1089/1094931041291295.
- Sunstein, Cass R. (2001). *Republic.com*. Princeton, NJ. Princeton University Press
- Taber, Charles S., Cann, Damon & Kucsova, Simona (2009). The Motivated Processing of Political Arguments. *Political Behavior*, 31, 137–55. doi: 10.1007/s11109–008–9075–8
- Tjaden, Patricia & Thoennes, Nancy (1998). Stalking in America: Findings from the National Violence Against Women Survey. *Research in Brief*, Washington, D.C.: National Institute of Justice, Centers for Disease Control and Prevention. Hentet fra: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/169592.pdf>
- Tjora, Aksel (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg). Oslo. Gyldendal Akademisk
- Wang, Hongjie (1996). Flaming: More Than a Necessary Evil for Academic Mailing Lists. *The Electronic Journal of Communication*, 6(1)

Williams, Raymond (1976). *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. London: Fontana/ Croom Helm

Witmer, Diane F., & Katzman, Sandra Lee (1997). «On-line smiles: Does gender make a difference in the use of graphic accents?» *Journal of Computer-Mediated Communication*, 2(4). doi: 10.1111/j.1083-6101.1997.tb00192.x

Zoonen, Liesbet van (1994). *Feminist Media Studies*. London. SAGE Publications Ltd

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg 1: Intervjuguide 23.09.2013

1. Innledende spørsmål

Kan du først fortelle kort om din egen aktivitet i sosiale medier og hvor du er aktiv?

- Hvor lenge har du vært aktiv i sosiale medier?
- Har typen sosiale medier du bruker endret seg i løpet av denne tiden?
- Hva slags type innlegg pleier du å publisere?
- Hvorfor er du aktiv i sosiale medier?
- Hva er det som er motivasjonen din? Har denne endret seg over tid?

2. Om det å skrive innlegg – og grensene mellom det offentlige og det private

Kan du prøve å beskrive hvordan du tenker når du skal skrive et innlegg (formuleringer, vurderinger,..)? Varierer dette med type innlegg og hva slags sosial medieplattform du ytrer deg på?

- Ønsker du å more andre, informere, kritisere, skape debatt, for eksempel?
- Vurderer du nøye hvordan du formulerer deg?

Hvordan vurderer du grensen mellom offentlig og privat når du skal skrive innlegg?

Er dette annerledes når du kommenterer andres innlegg, diskuterer, velger profilbilde?

- Gjør du avveininger mht. hvor personlig du kan formulere deg? Eller mht. hvor privat du kan være? Varierer dette mellom ulike sosiale medier?
- Erfarer du at det kan være forskjellig å være personlig eller å komme med private ytringer (f.eks. avsløre sterke opplevelser, vanskelige erfaringer, e.l.) i en digitalisert offentlighet enn i en fysisk offentlighet (som f.eks. en debatt, et møte, et seminar,...)?

Opplever du noen sosiale medier som mer/mindre private/offentlige enn andre – i så fall hvilke, og hvorfor?

- Opplever du at du er mer opptatt av hvordan du fremstår i noen sosiale medier enn i andre? I så fall hvordan, og hvorfor?

- Reagerer folk annerledes når man utfordrer grensen mellom det offentlige og det private – og blir personlig på de mer offentlige plattformene (Twitter, blogg, kronikker o.l. på nettaviser)?

Opplever du at denne grensen mellom hva som regnes som offentlig og hva som regnes som å tilhøre privatlivet som lite definert?

- Er f.eks. normene utydelige når det gjelder hva som oppfattes som hhv. offentlig og privat – og varierer dette mellom de ulike foraene?
- Påvirker en slik eventuell «normløshet» tonen i debatten? (F.eks. at samhandlingens mangel på fysisk nærhet gjør det lettere å være krass i tonen, da privatpersonene bak ytringene blir mer diffuse på nettet?)

3. Erfaringer med den digitale offentligheten på sosiale medier

3. 1. Normer på sosiale medier

Hvordan språk opplever du som akseptabelt i innlegg og diskusjon på de sosiale medieplattformene du ytrer deg på?

- Varierer dette mellom de ulike sosiale mediene du bruker – i så fall hvordan?

Hva med normer for saklighet – opplever du at det å ha saklige argumenter er mer/mindre viktig (eller vanlig) på de ulike sosiale mediene du ytrer seg på?

- Er det forskjell på hva som regnes som akseptabelt på f.eks. Facebook og Twitter? Kan du komme med noen eksempler?

Hvis du ytrer deg kritisk (overfor andres ytringer, mer generelle samfunnsrelaterte temaer), hva slags reaksjoner opplever du å motta? Varierer reaksjonene mellom de ulike sosiale medieplattformene du ytrer deg på?

- Møtes du f.eks. med rasjonelle motargumenter, forsøk på å oppnå enighet, eller krasse tilsvær?

Hvilke temaer kan tas opp til meningsytring og diskusjon, ut fra dine erfaringer? Varierer dette mellom de ulike plattformene?

- Er det f.eks. bestemte temaer du opplever å få spesielt mye respons på? Er det noen temaer som skaper sterkere reaksjoner enn andre? Finnes det temaer du kvier deg for å ta opp – i så fall hva slags, og hvorfor?

Kan du komme på andre normer som preger meningsytringen og diskusjonen i forskjellige sosiale medier, ifølge dine erfaringer? F.eks. normer knyttet til høflighet?

- Hva innebærer i så fall disse? Hvordan kommer de til syne?

Opplever du at «kravene» til ytringer og argumenter er forskjellige på de ulike sosiale mediene? Påvirker dette hvilke plattformer du velger å ytre deg på, eller hvor ofte?

- Krever meningsytring på feks. Twitter, blogger, diskusjonsfora mer saklige eller faktabaserte argumenter enn det som er gjengs på Facebook? Er det forskjeller mellom det å ytre seg i sitt nettverk på Facebook og å ytre seg i åpne grupper på Facebook?

3.2 I hvilken grad opplever meningsytrerne netthets, trakassering og mobbing?

I hvilken utstrekning har du observert at det forekommer netthets, trakasserende språk o.l. av debatt deltakere eller meningsytrere i sosiale medier? Varierer dette mellom de ulike foraene?

Har du selv opplevd å bli utsatt for netthets, trakassering og/eller mobbing i forbindelse med din aktivitet som meningsytrere på ulike sosiale medieplattformer?

- Hvis ja, kan du prøve å beskrive dine følelser og tanker rundt dette?
- Hvis ja, kan du beskrive hvordan dette har artet seg?
- Hvor mye av dette har foregått over sosiale medier/ internett (f.eks. via e-post)?
- Hvor mye er blitt rettet mot deg via tradisjonelle medier som brev eller telefonoppringninger?
- Er trakasseringen/ hetsen/ mobbingen knyttet til de offentlige ytringene du fremsetter, eller er hetsen knyttet mer til deg som kvinne/ person?
- Trakasseres du mer eller mindre for ytringer du fremsetter i tradisjonelle medier (som aviser, TV-opptredener, e.l.) enn på sosiale medier? (Hva tror du i så fall en slik forskjell skyldes?)

Hvordan er du – som person, som kvinne, som meningsytrere – blitt påvirket av slike negative erfaringer på sosiale medier?

- Hvordan blir måten du oppfører deg på i en ytringssituasjon preget av disse erfaringene?

Føler du deg truet som privatperson og/eller som offentlig meningsytrer?

- Hvis ja, i hvilken grad, hvordan og hvorfor?

4. Selvsensur på sosiale medier

I hvilken grad har du opplevd at du har avstått fra å ytre deg og/eller begrenset/moderert dine meninger i sosiale medier? I hvilke sammenhenger har dette forekommet?

- Har slik selvsensur og/eller valg om å ikke ytre seg vært knyttet til bestemte normer/ mangel på normer som regulerer nettdebatten? I så fall, hva slags normer/ normmangel?
- I hvilken grad har disse valgene dine skyldtes tidligere erfaringer med netthets/ annen trakassering, mobbing eller lignende?
- Hvordan blir måten du oppfører deg på i en ytringssituasjon påvirket av risikoen for å bli utsatt for hets eller trakassering?

I hvilken grad opplever du at ytringsfriheten vernes i det digitale offentlige rommet på sosiale medier?

- Og i så fall hvordan? Står ytringsfriheten sterkere eller svakere på noen sosiale medier enn andre ifølge dine erfaringer? I så fall hvilke?

5. Andre mulige hindringer for meningsytring på sosiale medier

Er det spesielle særtrekk ved sosiale medier som virker muliggjørende eller begrensende på offentlig meningsytring og debatt?

- F.eks. det at mottakerne av dine ytringer/ debatt deltakerne i en diskusjon er «usynlige» – kan være «hvem som helst», når som helst, hvor som helst? Ulike grader av «felles forståelse» på forskjellige sosiale medier?
- Mulighetene for både synkronitet og asynkronitet?

Hvordan blir du påvirket av internetts muligheter for effektiv spredning, lagring og linking av informasjon når du skal ytre deg i denne offentligheten?

- Utøver du f.eks. mer selvsensur, bruker ekstra lang tid på innlegg eller avstår fra å ytre deg om visse temaer pga. muligheten for at innlegg kan lagres og spres videre svært enkelt?
- Virker disse mulighetene styrkende eller svekkende på debatten, mener du?

6. Oppsummerende betraktninger – kvinners rolle styrket eller svekket i den digitale offentligheten?

Opplever du at kvinners rolle som offentlige meningsyttere er blitt styrket, eller svekket, i den digitale offentligheten på sosiale medier? I så fall – på hvilke måter?

I lys av de erfaringene du gjør deg som meningsytrer på forskjellige sosiale medier – vil du si at friheten til å ytre seg er blitt større med fremveksten av ulike sosiale medieplattformer?

- Hvis ja, hvorfor og på hvilke måter?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet «Innestemmer eller tydelige kvinnestemmer? Kvinnelige meningsyttere i sosiale mediers digitaliserte offentlighet»

Bakgrunn og formål

Kvinnelige meningsyttere er stadig i mindretall i nettdebatter og i diskusjoner på samtlige sosiale medier i Norge, med unntak av på Facebook. Dette er nylig blitt kartlagt i to spørreundersøkelser gjennomført ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) og rapportert i boka *Liker – liker ikke. Sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet* (Enjolras m.fl., 2013).

I min masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo, som inngår som en del av ISFs nye prosjekt om ytringsfrihetens vilkår i Norge, vil jeg studere denne problematikken nærmere. Dette innenfor rammene av et delprosjekt om nye medier og «den nye offentlighetens» kultur.

Kjønn har ikke vært et særskilt fokus i tidligere norske studier av sosiale medier og meningsytring i den digitaliserte offentligheten. Målet med min oppgave er derfor å undersøke hvordan sentrale kvinnelige meningsyttere opplever det å delta i «den nye offentligheten» på sosiale medier.

Mitt utvalg av informanter vil bestå av sentrale kvinnelige meningsyttere som er aktive på sosiale medier, det være seg Facebook, Twitter, blogger eller nettaviser. Med "sentrale" menes her personer som er synlige og tydelige i norsk offentlighet, mer spesifikt på sosiale medier. Det er med utgangspunkt i disse kriteriene jeg herved retter en forespørsel til deg om å delta som informant i min masteroppgave.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Studiens hovedmetode vil være dybdeintervjuer med omtrent ti kvinnelige meningsyttere. Deltakelse vil altså innebære deltakelse i intervju, som vil vare i anslagsvis to timer.

Spørsmålene vil omhandle temaer som springer ut fra hovedtemaet som skisseres ovenfor. Dine egne opplevelser, erfaringer og oppfatninger rundt meningsytring, debattklima, ytringsfrihet, netthets (o.l.) i sosiale medier, vil være det mest sentrale.

Tekster du har skrevet og publisert på sosiale medier vil potensielt kunne supplere data fra intervjuene i masteroppgavens analysedel, samt brukes som «datastøtte» under intervjuene, hvis du gir tillatelse til det. Ved anonymisering

av deg som informant vil eventuelle tekstutdrag omskrives noe for å forhindre at du som opphavsperson kan søkes opp på internett.

Under intervjuene vil diktafon/lydopptak bli anvendt for å sikre korrekte sitater. Jeg vil dessuten benytte notatblokk og gjøre små notater underveis i intervjuet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun jeg og min hovedveileder ved ISF, forsker II Kari Steen-Johnsen, vil ha tilgang til personopplysninger i løpet av prosjektet. Alle data vil jeg selv behandle. Lydfiler og notater vil bli oppbevart på et sikkert sted.

I og med at deltakerne vil være mer eller mindre sentrale kvinnelige meningsytrere i norsk offentlighet, og tilhører en mindre gruppe enn mannlige meningsytrere i lignende posisjoner, kan det tenkes at deltakerne vil kunne gjenkjennes i masteroppgaven. Omskriving av personopplysninger, sitater og andre identifiserende detaljer eller ytringer vil forsøksvis bøte på dette.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i slutten av mai 2014. Datamateriale og personopplysninger vil bli slettet etter prosjektslutt.

Om det viser seg at *samtlig*e av informantene ønsker å opptre i studien og selve publikasjonen med fullt navn, vil det kunne være en mulighet. En slik eventuell ikke-anonymisering vil vurderes fortløpende i løpet av studien.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Dersom du ønsker å delta, ta kontakt med Hedda Fannemel Espeli på tlf. 97158613 eller e-post heddafe@student.sv.uio.no. Har du spesielle spørsmål til studien, kan du også kontakte min hovedveileder Kari Steen-Johnsen på tlf. 23086120/ mobil 90649417 eller e-post kari.steen-johnsen@samfunnsforskning.no.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Høytages gate 29
N 5007 Bergen
Norge
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 96 50
osd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.no: 985 321 884

Kari Steen-Johnsen
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo
Postboks 1096 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 01.08.2013

Vår ref:34973 / 3 / MSI

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 09.07.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

34973	<i>Kvinnelige meningsyttere og den digitale offentligheten</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Kari Steen-Johnsen</i>
<i>Student</i>	<i>Hedda Fannemel Espeli</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Atle Alvheim

Marte Byrkjeland

Kontaktperson: Marte Byrkjeland tlf: 55 58 33 48

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Hedda Fannemel Espeli, Vennersborgveien 13 B, 0281 OSLO

Avalokitesvara / District Offices

OSLO NSD: Universitetet i Oslo, Postboks 1095 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47 22 85 52 17. nsd@nsd.uib.no
TRONDHEIM NSD: Høgskolen i Agder, Postboks 1095 Blindern, 7091 Trondheim. Tel: +47 73 59 19 02. kjennstevne@hioa.no
TILVÅR NSD: Universitetet i Tromsø, 9007 Tromsø. Tel: +47 77 64 43 36. nsd@uiv.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 34973

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes muntlig og skriftlig samtykke basert på muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår, forutsatt at følgende endringer gjøres:

I nest siste avsnitt under overskriften "Hva skjer med informasjonen om deg?" må det presiseres at datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt, dersom vedkommende ikke samtykker til videre lagring. Ved videre lagring/bruk av personopplysninger etter prosjektslutt, må følgende presiseres i informasjonen til utvalget: formålet for lagringen, tidsaspektet (evt. på ubestemt tid), hvor dataen lagres, hvem som har tilgang og hvem som har ansvaret.

Vi ber om å få tilsendt revidert informasjonsskriv til personvernombudet@nsd.uib.no.

Det vil i prosjektet bli registrert sensitive personopplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 a).

Eventuelle tredjepersoner som det registreres personopplysninger om, vil bli informert om prosjektet i den grad det lar seg gjøre.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat bærbar datamaskin og minnepenn til oppbevaring av personidentifiserende data. Personvernombudet anbefaler at koblingsnøkkel benyttes og oppbevares adskilt fra det øvrige datamaterialet i prosjektperioden.

Spørsmål om anonymisering i oppgaven og rådataen avtales med den enkelte informant. Personvernombudet legger til grunn at det foreligger eksplisitt samtykke fra den enkelte før direkte/indirekte personopplysninger publiseres og/eller lagres etter prosjektslutt.

Prosjektslutt er angitt til slutten av mai 2014 i informasjonsskrivet. Det vil kunne være aktuelt å lagre datamaterialet med personidentifikasjon til forskningsformål ved institusjonen etter prosjektslutt. I de tilfellene hvor det ikke foreligger aktivt samtykke fra den registrerte til videre lagring, må datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, utdanning, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Ytringsfrihet i Norge:

«Uten sosiale medier hadde jeg ikke hatt den stemmen jeg har i dag» – Kvinners meningsytring i den digitale offentlighetens kultur

En sentral problemstilling i prosjektet «Status for ytringsfriheten i Norge – Fritt Ords monitorprosjekt» er hvordan digitaliseringen påvirker borgernes mulighet til å ytre seg i offentligheten om saker de er opptatt av. I denne rapporten, som i sin helhet gjengir Hedda Fannemel Espelis masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo (2014), rettes fokus mot vilkårene for kvinners ytringer i den digitale offentligheten. Basert på et utvalg av 10 profilerte kvinnelige meningsytrere, undersøker Espeli hva det er som motiverer disse kvinnene til å ytre seg, hvilke strategier de bruker for å nå frem med sine budskap, og hvordan de håndterer ubehageligheter som oppstår som følge av deltagelse.